

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRK-ALMAN EVLİLİKLERİ ÜZERİNE TOPLUMSAL
ALGI VE DENEYİM BİÇİMLERİ**

Sidret ÖZMÜŞ

Danışman

Doç. Dr. Gül ÖZATEŞLER-ÜLKÜCAN

İZMİR - 2020

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : SİDRET ÖZMÜŞ
Öğrenci No : 2016800805
Tez Başlığı : Türk-Alman Evlilikleri Üzerine Toplumsal Algı ve Deneyim Biçimleri

Savunma Tarihi : 19/02/2020
Danışmanı : Dr.Öğr.Üyesi Gül ÖZATEŞLER ÜLKÜCAN

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Dr.Öğr.Üyesi Gül ÖZATEŞLER ÜLKÜCAN	- Dokuz Eylül Üniversitesi	
Prof.Dr. Yıldız AKPOLAT	- Dokuz Eylül Üniversitesi	
Dr.Öğr.Üyesi Selin ATALAY	- Bakırçay Üniversitesi	

SİDRET ÖZMÜŞ tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği(x) / oy çokluğu() ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Erkan GÖKSU
Müdür V.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türk-Alman Evlilikleri Üzerine Toplumsal Algı ve Deneyim Biçimleri” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

06/01/2020

Sidret ÖZMÜŞ

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Türk – Alman Evlilikleri Üzerine Toplumsal Algı Ve Deneyim Biçimleri

Sidret ÖZMÜŞ

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Programı

1960'lı yıllardan bu güne hayatımıza girmiş olan işçi göçü, hem Almanya'daki Türklerin hayatında hem de onların Türkiye'deki akrabalarında çok derin izler bırakmıştır. Göçün ilk yıllarından itibaren sürekli bir değişim ve dönüşüm halinde olan Almanya'daki Türkler, her yeni gelen nesille birlikte göçün farklı bir boyutunu yaşamaktadırlar. Hala ülkesine dönüp orada güzel bir hayatın hayalini kuran ilk nesil ile Almanya'da doğmuş ve orada eğitim alıp belirli kariyer hedeflerine doğru ilerleyen torunları bu dönüşümün en bariz örneğidir. Buradan yola çıkarak artık diyebiliriz ki, şuanda Almanya'da bulunan Türklerin 3. ve 4. nesilden üyeleri için orası vatan haline gelmiştir. Tarihsel süreç içerisinde, ev sahibi toplum olan Almanlar ile Türklerin temaslarının inişli çıkışlı bir seyir izlediği bilinmektedir. Fakat geçen zaman içinde olumlu iletişim ve etkileşimde artışlar yaşanmakta ve her iki toplumunda birlikte yaşamayı kabul ettiği görülmüştür. Bunun en büyük kanıtı iki grup arasında kurulan duygusal bağlar ve karma evliliklerdir. En kalabalık göçmen kökenli grubunu oluşturan Türklerin evlilik biçimleri Almanya'nın geleceği için oldukça önemlidir. Çünkü kendi içinde kapalı kalan azınlık gruplarının varlığı toplum içindeki etnik sınırların keskinleşmesine sebep olabilirken aynı zamanda toplumsal kaynaşmanın önünde büyük bir engel oluşturabilir. Almanya'daki Türklerin evlenme tercihleri üzerine yapılan araştırmalarda, düşük oranda farklı kültürlerden bireyler ile evlilik yaptıkları ve yüksek oranda kendi içinde

evlenme durumu görülmüştür. Bu kendi grubu içinde yapılan evlilikler sadece Almanya'daki Türkleri değil aynı zamanda Türkiye'den Almanya'ya götürülmüş gelin ve damatları da içermektedir. Bu çalışma kapsamında, kültürler arası evliliklerin oluşmasını sağlayan faktörler teorik alt yapı ile sunularak, Almanya'daki Türklerin evlilik tercihleri literatür üzerinden betimsel bir şekilde ortaya koyulmuştur. Derinlemesine görüşmeler sonucu elde edilen veriler ile Türklerin Almanya'daki yaşam şartları ve kültürel deneyimleri de göz önüne alınarak analizler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, Kültürler Arası Evlilik, Evlilik Göçü, İşçi Göçü, Almanya'daki Türkler, Gruplar Arası Mesafe.

ABSTRACT

Master's Thesis

Social Perceptions and Experiences on Turkish-German Intermarriages

Sidret ÖZMÜŞ

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Science

Department of Sociology

Sociology Program

Labour migration, which is present in our lives since the 1960s, engraved on both the life of Turks in Germany and their relatives in Turkey. Turks in Germany experiences a different dimension of immigration which comes with every new generation with a constant state of change and transformation from the first year of migration. With the first generation still dreaming of a beautiful life in their homeland and their grandchildren who were born in Germany and studied there and progressed towards certain career goals, are the most obvious examples of this transformation. From this point of view, we can say that Germany has become a homeland for the 3rd and 4th generation members of the Turks currently living in there. In the historical process, it is known that the contacts of the Turks and Germans, who are host community, are fluctuating. However, there has been an increase in positive communication and interaction over time and it is seen that both communities agree to live together. The greatest proof of this is the emotional bonds and intermarriages established between the two groups. The marriage forms of the Turks, which constitute the largest group of immigrant backgrounds, are very important for the future of Germany. This is because the presence of minority groups that remain closed within itself can cause the society set boundaries around its ethnicity, while constituting a major obstacle to social cohesion at the same time. Studies on Turkish marriage preferences in Germany show that they have a low rate of

intermarriage and have a high rate of marriage within themselves. These marriages within their own group do not only include the Turks in Germany, but also the bride and groom who were exported from Turkey to Germany. The scope of this study is to present the theoretical background of the factors that lead to the emergence of intercultural marriages and to present the descriptive manner of the marriage preferences of Turks in Germany. The analyses were made by considering the living conditions and cultural experiences of the Turks in Germany and with the data obtained through in-depth interviews.

Key Words: Marriage, Intermarriage, Marriage Migration, Labor Migration, Turks in Germany, Intergroup Distance.

TÜRK-ALMAN EVLİLİKLERİ ÜZERİNE TOPLUMSAL ALGI VE DENEYİM BİÇİMLERİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
EKLER	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KÜLTÜRLER ARASI EVLİLİK

1.1. KÜLTÜRLER ARASI EVLİLİK	8
1.1.1. Üçüncü Şahısların Etkisi	12
1.1.1.1. Anne-Baba ve Yakın Akraba Katılımı	15
1.1.1.2. Sosyal Bağlantıların Etkisi	20
1.1.2. Evlilik Piyasasının (Marriage Market) Yapısı	27
1.1.2.1. Makro Yapısal Yaklaşım	27
1.1.3. Bireysel Tercihler	33
1.1.4. Sosyal Sınırlar	39

İKİNCİ BÖLÜM ALMANYA'DAKİ TÜRKLER VE KÜLTÜREL DENEYİMLERİ

2.1. TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA İŞÇİ GÖÇÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ	45
2.2. TÜRKLERİN KÜLTÜREL DENEYİMLERİ	52
2.2.1. Aile Hayatı	52
2.2.1.1. "Alamancı" Aile	57

2.2.2. Sosyal Hayat	60
2.3.TÜRKLER VE ALMANLAR ARASINDAKİ MESAFENİN FARKLI BOYUTLARI	64
2.3.1. Yaşam Alanları - Konut koşulları	66
2.3.2.Yabancılar Yasası	68
2.3.3. Eğitim	71
2.3.4. Dil Yetersizliği	72
2.4. TÜRKLER VE ALMANLAR ARSINDAKİ MESAFENİN AZALMASI	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK – ALMAN EVLİLİKLERİ ÜZERİNE TOPLUMSAL ALGI VE DENEYİM BİÇİMLERİ

3.1. ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ	78
3.2. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ	81
SONUÇ	117
KAYNAKÇA	124

EKLER

Ek 1 : Araştırma Sırasında Kullanılan Soru Metni Ek s.133

Ek 2: Araştırmaya Katılan Görüşmecilerin Demografik Özellik Tablosu Ek s. 134

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın ekonomik olarak toparlanma hamlelerinin başında endüstriyel atılımlar gelmektedir. Bu atımlar sonucu kurulan fabrikalar kitlesel üretim yapacak kapasitede teknik ve mekanik yapılanmaya sahiptir. Fakat savaştan yeni çıkmış bir toplum için bu fabrikaların çarklarının dönmesini sağlayacak insan gücü, ülkenin kendi kaynakları çerçevesinde yeterli olamamıştır. Bu sebepten başta Almanya olmak üzere batı Avrupa ülkeleri insan gücü ihraç etmeye karar vermişlerdir. Fabrikalarda çalışacak emek gücü için 1956 yılında Roma Antlaşması imzalanarak (Abadan, 2002) üye devletler arasında işgücünün serbest dolaşımı öngörülmüştür (Martin, 1991:2). İş gücüne olan talebin artması ile Avrupa Ekonomik Topluluğuna üye olmayan Türkiye, Eski Yugoslavya, Fas gibi ülkelerle de anlaşmalar sağlanmıştır. Böylece Avrupa bir göç merkezi halini almaya başlamıştır.

Bu süreç Türklerin kitlesel olarak Almanya'ya göçünü başlatan olaydır. 1960'lı yıllarda başlayan Almanya'ya işçi göçü ilerleyen yıllarda hızla artmış ve günümüzde Almanya'daki en kalabalık göçmen grubunu yaklaşık 2.700.000 kişi ile Türkler oluşturmaktadır (Şahin, 2010; 105). Eski kolonilerden ve ekonomik olarak daha az gelişmiş Güneydoğu Avrupa ülkelerinden de göç dalgasının yaşanması sonucu gelineen ülkede sosyal, kültürel ve dini açıdan farklı grupların bir arada yaşadığı çok kültürlü bir ortam oluşmuştur (Esser, 2003: 1226).

Ulus ötesinde çalışmaya başlayan ve “misafir işçi” olarak anıldığı onlarca yılın ardından Türkler her geçen gün artan sayılarda Alman vatandaşlığına geçmektedirler. Geçici statüde değerlendirilen Türk göçmen işçiler aile birleşimi, mülk edinme, işletme sahibi olma ve aldıkları vatandaşlıklarla hukuksal anlamda da yerlerini sağlamlaştırarak, ülkede kalıcı olduklarını göstermişlerdir. Almanya, artık geri dönüş gündemine sahip olmayan Türkler için, yaratılan yeni bir vatan olmuştur (Çelik, 2008:114).

Yeni yaşam alanlarının bir parçası olan birinci jenerasyon Türk göçmenlerin ardından gelen ikinci ve üçüncü jenerasyon artan oranda, yaşadıkları ülkenin ana diline hakim olmaları, temel ve yüksek eğitime katılmaları ve zamanla geliştirdikleri kişisel sosyal ağlar sayesinde toplum içindeki statülerini arttırmışlardır. Misafir işçi

tipolojisinin dışına çıkan bu kişiler, sadece fabrikalarda, kalifiye olmayan işlerde çalışmak yerine yüksek eğitim ile profesyonel alanlarda da uzmanlaşmaya başlamışlardır. Eğitimsel ve kültürel donanımları yükselen yeni nesillerin, sosyal konumları yukarı doğru bir ivme kazanmıştır.

Göçmenler, göç edilen ülkenin yerel vatandaşları ile daha çok iletişime geçmeye başlamışlar ve gruplar arası yakınlık, bireysel temelde de olsa ortaya çıkmıştır. Aynı mahallede komşu olmak, sosyal aktivitelerde karşılaşmak, karma arkadaş gruplarında yer almak kişiler arası bağlantıyı oluşturarak, bu kişilerin arasında var olan yabancı – yerli dikotomisini parçalamaya başlamıştır. Türklerin toplumun diğer üyeleri ile arasındaki hukuki, siyasi, kültürel ve ekonomik mesafelerin azalmış olması ve giderek artan kültürler arası evlilikler yoluyla, Alman toplumunun kalıcı parçaları oldukları fikri perçinlenmiştir (Çelik, 2008:107).

Gruplar arası evliliğin toplumda birleştirici bir element görevi gördüğünü iddia eden Smits (2009)’e göre karma evlilikler sadece iki birey arasında değil aynı zamanda bu kişilerin ait oldukları kültürler arasında bir bağ oluşturmaktadır. Ayrıca daha büyük gruplar arasında bir köprü oluşturan bu evlilikler ailelerin, arkadaşların iletişime geçmesini sağlayıp yeni işbirlikleri oluşmasını sağlayabilir. Kalmijn (1998:396)’e göre farklı grup üyelerinin birbirlerini sosyal anlamda eşit kabul ettiklerinin göstergesi; bu grup üyeleri arasında çapraz evliliğin yaygın bir durum (fenomen) olarak görülmesidir. Alba ve Nee (2003:286) çalışmalarında karma evlilik oranlarının artması, gruplar arası mesafenin küçüldüğünü ve farklı etnik kökenden olmanın sosyal ve kültürel olarak uzun süreli birliktelikler için bir bariyer olarak algılamadıklarının işareti olduğunu belirtmişlerdir. Gruplar arası temasın büyük öneme sahip olduğu karma evlilikler, farklı kültürlerel arkaplana sahip kişilerin birbirlerinin kültürü hakkında bilgi edinmesini, birbirlerinin sosyal kimliğine ve akraba gruplarına ilişkin olumlu tutumlar geliştirmesini, partnerlerinin bakış açılarından hayata bakabilmesini ve bu yolla gruplar arası bariyerlerin aşılmasına öncülük etmektedirler (Ülkücan ve diğerleri, 2019:19).

Evlilik her toplumda belli kurallar ve seçim esaslarını kendi içinde barındırmaktadır. Evlenmemiş kişiler kendileri aktif olarak evlenecekleri partnerleri belirlerken farklı derecelerde seçicilik gösterirler ve rastgele değil, oldukça seçicidir (Gray, 1987:365). Hiçbir toplumun bir evlilik sisteminden yoksun olmadığı ve

toplumlarda eş seçimi düzenlenmemiş ve gelişigüzel olmadığı ileri sürülmüştür (Merton, 1941: 361). Davis (1941)'e göre partner seçim sürecinde akrabalık, coğrafi yakınlık ve dini bağlılık, her biri kendi derecesine göre evlenebilirliği etkileyebilecek niteliklerdir (1941: 376). Literatürde karma evlilikler üzerinde en baskın etkiye sahip grup olarak üçüncü şahıslar yani ebeveynler, yakın akrabalar ve sosyal bağlantılar gelmektedir. Kültürlere göre ebeveynlerin çocuklarının evlilikleri üzerinde etkili olma dereceleri farklılık göstermektedir. Buunk ve diğerleri (2010)'ne göre eş seçim sürecinde ebeveyn kontrolü kollektivist kültürlerde bireyseli kültürlerden daha yüksektir. Ailelerin güçlerini grup içi uyumu koruma yönünde kullanarak, endogami normlarını çocuklarına aşılamaktadırlar. Merton (1941)'a göre endogami kişilerin içinde sosyalle oldukları grubun kültürel değerlerini paylaşan eşlere sahip olacaklarını garanti eder ve böylece karma evlilikleri negatif etkilediği görülmektedir. Kişinin karma etnik sosyal bağlantılara sahip olması ise daha çok karma evlilikler üzerinde olumlu etki yaratmaktadır. Kişiler farklı kültürlerden bireylere yakın ilişkiler geliştirip, olumlu temaslar arttıkça gruplar arası mesafe ve önyargılar aşılmaktadır.

Kültürler arası karşılaşmaların nüfusun etnik çeşitliliği ile yakından bağlı olduğu hipotezi Blau (1977) tarafından savunulmaktadır. Karma evliliklerin ortaya çıkabilmesi için farklı etnik kökenden bireylerin mekansal biraradalığı kentlerdeki heterojen nüfus yapısını oluşturarak temas fırsatlarını arttırmaktadır. Makro Yapısal Kuram'a göre grupların coğrafi dağılımı ve yoğunluğu grup dışı temas oranını arttırmaktadır. Bir grubun nüfus içindeki oranına bağlı olarak; daha küçük grubun üyeleri, daha büyük gruba göre ortalamada daha fazla grup dışı arkadaşla sahiptir ve küçük gruptaki grup dışı evliliklerin oranı büyük gruptakilerin oranını aşmaktadır (Blau, Blum ve Schwartz, 1982:46).

Göç ile birlikte Batı Avrupa'ya gelip ve burada yeni bir hayat kuran kişilerin ardından gelen nesillerin yapacağı evlilikler bu ülkelerin gelecek nesillerini şekillendirecektir. Karma evlilikler grubun ait olduğu sosyal konumdan, tabaklaşma yapılarından ve entegrasyon politikaları ile bağlantılı olarak gelişen asimilasyona karşı direnç mekanizmalarından etkilenmektedir. Ev sahibi toplum ile göçmenler arasındaki mesafeyi arttıran en önemli faktörlerden bir diğeri ise sosyo-ekonomik konumdur. Evlilik sosyal tabakalar tarafından sınırlanma eğilimindedir ve bu nedenle

toplumunda bu tabakalaşma temelleri eş seçiminde belirleyici faktörlerdir (Marcson, 1950: 75). Göçmenlerin, zamanla sosyo-ekonomik statüsündeki yukarı doğru mobilitesi sonucu ev sahibi toplum ile yapılan karma evlilik, azınlık grubu üyelerinin, ev sahibi toplumun dil ve gelenekleri gibi kültürel modellerini benimsediğinin ve hem ekonomik hem de politik olarak ana akıma girdiğinin açık bir işaretidir (Lichter ve Qian, 2007:73) .

Almanya'daki Türklerin evlilik tercihlerini etkileyecek davranış kalıplarını şekillendiren unsurların başında, içinde doğup büyüdüğü, eğitim aldıkları, meslek sahibi oldukları Alman toplum yapısı gelmektedir. Burada tam uyumdan yani asimilasyondan ya da tam bir farklılaşma yani marjinalleşmeden bahsetmek mümkün değildir. Huscheck ve diğerleri (2012:242)'nde bahsedildiği gibi bir yandan yerleştikleri ülkelerin baskın fikir ve davranış biçimlerinin etkisi altındayken, diğer bir yandan eş seçimi ve aile yapısı bakımından Türk gelenekleri içinde sosyalle olmuş anne babalarının etkisini de hissetmektedirler.

Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması (2007), Avrupa'ya göç etmiş Türklerin içinde bulunduğu demografik, sosyo-ekonomik ve kültürel durumları üzerine aydınlatıcı veriler sunması bakımından önemli bir çalışmadır. 2002 yılında yapılan araştırma kapsamında açıklanan veriler doğrultusunda Almanya'da; 1.912.162 Türk vatandaşı bulunmaktadır. Alman vatandaşlığına geçen yaklaşık olarak 600.000 Türk olduğu aktarılmıştır. Toplamda ise Almanya'da yaşayan Türk kökenli birey sayısının 2.500.000'in üzerinde olduğu belirtilmiştir. Ortalama hane halkı büyüklüğünün 3,8 olduğu göz önünde bulundurularak, Almanya'da yaklaşık olarak 600.000 Türk ailesinin var olduğu hesaplanmıştır. Araştırma kapsamında oluşturulan örneklem için Türklerin yoğun olarak yaşadıkları 9 ilden toplamda 1525 kişi ile anket görüşmesi yapılmıştır. Bu anket çalışması ile Almanya'da yaşayan Türklerin aile yapılarının anlaşılması, ekonomik durum, yaşanan konutlar, aile içi ve çevreleriyle ilişkileri, eğitim, dil, meslek, işsizlik, ayrımcılık, uyum sorunları gibi çok geniş çerçevede sorular sorulmuştur. Görüşme yapılan kişilerin aile yapılarının anlaşılabilmesi amacıyla "kiminle evlisiniz?" sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda; %72.1 oranında yani 1099 kişi Türk vatandaşı olan bir Türk ile evli olduğunu, %15.5 oranında 236 kişi Alman vatandaşı olan Türk ile evli olduğunu,

%3.9 oranında 60 kişi Alman vatandaşı Alman ile evli olduğunu, %0.7'si yani 10 kişi Türk vatandaşı olan Alman ile ve son olarak da %0.4 yani 7 kişi diğer cevabını vermiştir. Bu veriler gösteriyor ki Türkler %87.6 gibi büyük bir oranda kendi içlerinden evlilik yapmaktadırlar.

Türklerin kendi içlerinde evlilik yapma oranlarının oldukça yüksek olduğunu gösteren başka çalışmalarda mevcuttur. Hollanda ve Belçika'da yaşayan ikinci jenerasyon Türklerin eş tercihleri üzerine yapılmış çalışmalar, yaklaşık olarak üçte iki oranında evlenilecek partnerin Türkiye'den olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak kültürler arası evlilik oranlarının ise %10'nun altında kaldığı gözlenmiştir (De Valk ve diğerleri 2012; Timmerman et al. 2009) Yine Almanya için de aynı şekilde yüksek oranlar mevcuttur. Yaklaşık olarak %60'dan fazla bir oranla, ikinci jenerasyona mensup Türkler kendi aralarında evlilik yapmakta ve karma evlilik oranları düşük seviyelerde kalmaktadır (Gonzalez-Ferrer 2006, Huschek et al. 2012).

Almanya'daki Türklerin literatürde düşük oranda karma evlilik yaptıkları görülse de, ilerleyen jenerasyonlar ile bu oranların artacağı düşünülmektedir. Ülkücan ve diğerleri (2019:21)'nin belirttiği üzere birey ve köken gruplarının ayrıştırıcı kimlik kategorileri kullanımı yerine kişisel deneyimler temel alınarak gelişen, toplumsal kimliklerini koruyarak, daha kapsayıcı ortak paydalar üzerinden evliliklerini sürdürdükleri görülmüştür. Dolayısıyla gruplar arası mesafenin zamanla kapanacağı ve karma evlilik deneyimlerinin toplumda olası kültürler arası evlilikler için olumlu referans oluşturduğu ortaya konulmuştur.

Bu çalışmanın amacı yüksek oranda kendi içinde evlilik yapan Almanya'daki Türkleri, kültürler arası evlilik fikrinden alıkoyan veya bu fikre yakınlığa taşıyan düşünce ve tutumları ortaya koymaktır. Bu kişilerin evlilik tercihlerindeki motivasyon önem arz etmektedir. Göçmenlik statüsünden vatandaşlığa geçmiş Almanya Türkleri, hem köken ülkeden miras gelenek-görenek ve değerler sistemini hem de Alman toplum yapısının onlara kattığı bilgi birikimini harmanladıkları özgün bir yaşam biçimi geliştirmişlerdir. Bu yaşam biçiminin bir sonucu olarak ortaya çıkan evlilik modelleri araştırılmıştır. Evlilik sürecinde baskın olan mekanizmalar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Endogamik normların yoğun bir şekilde hissedilmesinin göçmenlerin kendi kültürel değerlerini korumak için bir strateji olarak görülüp görülmediği irdelenecektir. Aynı zamanda kolektivist kültürel yapısı ile sosyalleşmiş

anne ve babaların bu değerleri çocuklarına aktarma konusunda ne kadar etkili oldukları ve nasıl bir yöntem izledikleri belirlenmeye çalışılacaktır.

Araştırma sırasında veri toplamak amacıyla birebir derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu görüşmeler sırasında yarı yapılandırılmış soru formu kullanılmıştır. Böylelikle araştırmacının daha esnek olarak veri toplaması amaçlanmıştır. İlk olarak katılımcıların Almanya'daki deneyimlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için hikayenin temellerini oluşturacak olan göç hikayelerini anlatmaları istenmiştir. Daha sonra kişinin kendini kimlik ve aidiyet hissi bağlamında nasıl tanımladığı sorularak grup kimliği hissi belirlenmeye çalışılmıştır. Görüşmecilerin Almanya'daki yaşam alanları hakkında bilgi toplanarak bu bölgenin nüfusundaki Türklerin yoğunluğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda sosyal bağlantıları ve arkadaşlık ilişkilerini öğrenilerek nüfus yapısıyla bağlantısı araştırılmıştır. Hem Alman kültürü hem Türk kültürü ile ilgili deneyimleri, hangi noktalarda farklılaştıkları hangi noktalarda yakınlaştıkları sorulmuştur. Son olarak da görüşmecilerin karma evlilikler üzerine genel düşünce, tutum ve yaklaşımlarına dair veriler toplanmıştır. Genel olarak elde edilen kültürler arası evlilik üzerine görüşlerden daha spesifik olarak Almanlar ile yapılacak evlilik üzerine neler düşündükleri sorulmuştur. Burada ortaya çıkarılmaya çalışılan durum; hem ev sahibi toplum ile göçmen azınlık arasındaki temasın boyutu hem de zamanla gelişen ilişkilerinin yakınlık seviyesindeki ilerlemedir. Bu çalışma, Almanya'daki Türklerin evlilik tercihlerini belirleyen koşulların niteliksel bir örneğini literatüre kazandırmayı hedeflemiştir. Çalışma ilerletilerek Avrupa'daki diğer ülkelerde ikamet eden Türklere de uygulanarak genel bir tablo oluşturulabilir ve aynı zamanda ülkeler arasındaki Türklerin evlilik tercihlerinin ne yönde olduğu analiz edilebilir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kültürler arası evlilik literatürü Almanya'daki Türklerin evlenme biçimleri üzerinde en çok etkili olduğu belirlenen üçüncü şahıslar, evlilik piyasasının yapısı, bireysel tercihler ve sosyal sınırlar olmak üzere dört başlık altında irdelenmiştir. Bu bölümde tezin kuramsal alt yapısı oluşturulmuştur. Bu kuramsal bölüm aynı zamanda farklı grupların karma evlilik deneyimlerinden örnekler ile desteklenmiştir. Yapılan literatür taramaları ile bir çok farklı açıdan karma evlilikleri inceleyen ve kültürler arası evlilik literatürünün temelini oluşturan kaynaklara ulaşılmıştır.

İkinci bölümde ise ilk olarak Türkiye’den Almanya’ya göçün tarihsel dönüşümü anlatılmıştır. Bu tarihsel dönüşüm ile “misafir işçilikten” vatandaşlığa geçiş sürecinin dinamiklerini ortaya konularak, günümüz Almanya-Türklerinin yaşam koşullarını belirleyen gelişmelere ışık tutulmuştur. Böylelikle hem kurumsal anlamda hem de kişisel olarak göçmenlerin hayatlarının nasıl şekillendiği açıklanmıştır. Ayrıca yine ikinci bölümde, Türklerin Almanya’da Türk kültürünü nasıl deneyimledikleri, aile yaşantıları, sosyal hayatları ve hem birbirleri ile hem de Almanlar ile olan ilişkilerine dair bilgiler paylaşılmıştır. Özellikle iki toplum arasındaki mesafe farklı boyutlarıyla incelenmiştir. Türklerin yaşam alanları, politik süreçler, eğitim ve Alman dilinin edinilmesinin gruplar arasındaki mesafeye etkileri incelenmiştir. Uzun zamandır birarada yaşayan Türk ve Alman toplumu arasındaki mesafenin geçen süreç içerisinde nasıl kapanmaya başladığı literatür ve medyada yeralan kaynaklar üzerinden örneklendirilerek aktarılmıştır.

Son olarak üçüncü bölümde ise çalışmanın amacına uygun olarak, Almanya’daki Türklerin genel anlamda kültürler arası evliliklere ve özelde ise Türk –Alman evliliklerine yönelik algılarına dair analizler yapılmıştır. Bu analizler karma evlilik ve Almanya’daki Türklerin yaşamları üzerine var olan literatür ile bağ kurularak değerlendirilmiştir. Elde edilen verilerin literatür ile hangi noktalarda benzeşip hangi durumlarda farklılaştığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Evlilik gibi özel hayata dair bir konudaki görüşlerin alınması sebebiyle kişilerin görüşlerinin gizliliğine ve mahremiyetine özen gösterilmiştir. Samimi bir sohbet havasında gerçekleşen görüşmeler ile bireysel tutum ve algılar betimsel olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜRLER ARASI EVLİLİK

1.1. KÜLTÜRLER ARASI EVLİLİK

Evlilik bağı, toplumun temelini oluşturan aile kurumunu meydana getirmek için atılan ilk adımdır. Bu birliğin sağlıklı işleyebilmesi, gelecek nesiller aracılığıyla değerlerin, tutumların ve normların yani bir grubu tanımlayan unsurların aktarımında sekteye uğramaması anlamına gelmektedir. Bu bağlamdan yola çıkarak, evlenilecek potansiyel partnerlerin arasından en doğru kişi tercih edilerek, sistemin tam da istenilen şekilde işlemeye devam etmesi arzulanmaktadır. Dolayısıyla toplumun üyeleri, kendi yetiştirdikleri, aidiyet fikrini aşıladıkları, aynı soydan gelen kişilerin yapacağı evlilikleri yüceltmektedir.

Bu endogamik yani belirli bir grubun kendi üyeleri arasında gerçekleşen evlilikler, hizmet ettikleri bir üst amaç olan “biz”i koruma refleksine sahiptirler. Anlaşılabileceği üzere, evlilik birliğinin rastlantısallıklar üzerine kurulması pek de arzulan bir durum değildir. Merton’un da belirttiği üzere hiçbir toplum bir evlilik sisteminden yoksun olmadığı gibi hiçbir toplumda evlenilecek eş seçimi düzenlenmemiş ve gelişigüzel değildir. Tarafların kendisi veya diğer yetki verilen kişiler veya gruplar tarafından yapılan seçim, yaygın kültürel kontroller ve bazen de belirli sosyal kurumlar tarafından düzenlemeye tabidir (1941: 361). Çok fazla değişkenin bir araya gelmesi ile gerçekleşen evlilik ilişkisi, toplumsal süreçlerden soyutlanarak ele alınması mümkün olmayan bir yapıdadır. Dolayısıyla akrabalık, coğrafi yakınlık ve dini bağlılık, her biri kendi derecesine göre evlenebilirliği etkileyebilecek niteliklerdir (Davis, 1941: 376).

Bu nedenle, toplumların geliştirdiği evlilik stratejilerinin, derin köklerini analiz edilmesi önemlidir. Bu derin kökleri, içinde yaşadığımız kültürün, zihnimizde oluşturduğu ve eylemlerimize yön veren ilkeler bütünü olan “habitus” kavramı üzerinden değerlendirmek mümkündür (Palabıyık, 2011: 128). Bourdieu, habitusun yeniden üretmeye yöneldiği yapıların ürünü olan evliliğin, daha kesin olarak kurulu düzene ve düzenin bekçilerine “kendiliğinden” boyun eğmeyi içerdiğini ifade etmiştir. Yazar evlilik sürecindeki bireyüstü bir belirlenmişlikten bahsetmektedir.

Evlilik üzerindeki kontrollerin asıl amacı, grubun kendilerine miras kalmış, korunmuş ya da arttırılmış yetkileri ve ayrıcalıkları bir sonraki kuşağa aktarmaktır (2009: 157-158). Çok yönlü stratejilerin varlığına dikkat çeken Bourdieu evliliği, kültürel, toplumsal ve biyolojik yeniden üretim stratejilerinin bütününden oluşan bir süreç olarak görmektedir.

Evlilik sistemi, sosyal tabakalaşma sistemini düzenleme ve kontrol etme aracı olarak hizmet vermektedir (Marcson, 1950: 75). Bu tabakalaşma sistemini korumak amacıyla evliliğin eşitler arasında gerçekleşmesi, sosyal statünün ve ailenin isminin korunması, toplumdan gelecek onaylamayan tepkilere maruz kalmamak gerektiği gibi kurallar içten içe gençlere işlenmektedir. Sosyal onay veya karşıtlık, bireylerin eş seçimi türleri üzerinde oldukça etkilidir.

Merton'a göre bireylerin evliliğini belirleyen düzenlemeler birçok bakımdan farklılıklar göstermektedir. İlk olarak kontrol derecelerinde izin, tercih, reçete, yasaklama şeklinde görülürken; ikincil olarak kategorize edilmiş sosyal statülerde örneğin akrabalık, ırk, sınıf ve din gibi; ardından ise kuralların etkili olduğu ölçüde kurallara bağlı yaptırımlarda ve dahili etkilerini taşıyan mekanizmalarda varlığını kişilere dayatabilmektedir (Merton, 1941:361). Bu mekanizmalar, gruplara yönelik tutumlar, özümseme, sosyal uyum veya geleneksel grup ayırım izlerinin ortadan kalkması ve halklar arasındaki temasların doğası değiştiğinde etkilenebilir (Marcson, 1950: 75).

Grup içi evliliklerde, mevcut tabakalaşma katmanları arasındaki farklılıklar önemli bir etmen olarak ağırlığını korumaktadır. Ancak, farklı toplumların bir arada yaşaması veya aralarında çok nadir dahi olsa temasların olması evlilik fırsatlarının ortaya çıkmasına sebep olabilir. Bu durumda evlenecek kişiler sadece üyesi oldukları toplumun statü gruplarının belirlediği normları aşmanın yanı sıra bir de farklı kültürel değerlerin ve kuralların aşılması ile mücadele etmeleri gerektirmektedir. Gruplar arası temasın boyutu, şekli, bütünlüğü ve kültürlerin açıklık, yakınlık ve uzaklığı karma evlilik açısından çok şey ifade etmektedir. Bu sebeple tüm bu bileşenlerin mantıksal bir temele oturtulabilmesi için karma evlilik kavramının tanımlanması, koşullarının belirlenmesi ve öncüllerinin ortaya konulması önemlidir.

Karma evlilik (intermarriage) kavramının tam olarak sınırlarının çizilmesi ve tanımın analitik bir şekilde yapılması gereklidir. Dolayısıyla böyle bir sosyal

fenomenin, uygun referanslar aracılığıyla sıradan evlilik olgusundan farklı bir iç dinamiğe sahip olduğu ortaya konmuş olacaktır. Merton, *Intermarriage and the Social Structure: Fact and Theory* makalesinde bu amaca uygun olarak kavramın sınırlarını belirtmek istemiştir. Evlilik tarafları her zaman farklı temel aile gruplarından; genellikle farklı bölgelerden, mesleki, politik, milliyet gruplarından ve bazen farklı dini ve dilsel gruplardan, ırklardan ve kastlardan gelir. Bu üyelikler eş seçimi ile ilgili olarak tanımlandığında gruplar arası evlilik olarak adlandırabileceği savunulmuştur. Merton'a göre, *gruplar arası evlilik, kültürel açıdan eş seçimi ile ilgili olarak algılanan, aile dışındaki farklı grupların içinden ve aile dışı gruplardan türetilen kişilerin evliliğidir (1941: 362)*. Kavramın basit ve genel diğer bir tanımı ise Delia Furtado tarafından yapılmıştır ve şu şekildedir; *“Etnik evlenme, iki farklı etnik gruptan insanlar birbirleriyle evlendiğinde gerçekleşir (2015:118)”*

Yüzeysel olarak benzer olan evlilikler, önemli ölçüde aynıymış gibi sınıflandırılmamalıdır. Bu nedenle, Merton (1941:363)'a göre, farklı milletlerden büyükanne ve büyükbabaları olan kişiler arasındaki evlilikler genellikle uluslararası evlilik olarak sınıflandırılmaktadır. Tarafların veya böyle bir grup *“üyelik bilinci”*nin olmadığı topluluklarda ve daha da önemlisi, yasada ve geleneklerde bu tür evlilikleri buyuran/öneren, tercih eden veya yasaklayan, hiç bir norm olmadığı durumlarında bile uluslararası evlilik olarak sınıflandırılmaktadır. Bu gibi durumlar karma evlilik olarak sınıflandırılmazlar, çünkü tarafların nihai grup orijinleri kültürel olarak eş seçimi ile ilgili olarak tanımlanmamıştır. Bunların sosyal ve kültürel olarak karma evlilikler değil, içten evlilik olarak adlandırılması gerektiği belirtilmiştir (Merton, 1941:363).

Davis' e göre karma evlilik, endogamik yani kişinin kendi sınıfından biri ile evlenmesi kuralının ihlali veya sapması olarak görülmelidir (Davis, 1941: 377). Eş seçiminin normları ve uygulamaları arasındaki ayrımların gerekli olduğunu özellikle vurgulayan Merton (1941)'a göre uygulamalar sadece kurallardan değil, aynı zamanda kurallara uyumu kolaylaştıran ya da engelleyen belirli koşullardan da etkilenmektedir. Buradan çıkarılacak sonuç, gerçek uygulamaların aslında normların sonuçları ve grup yaşamının belirlenebilir koşulları olduğudur. Bu koşullar, nüfusun büyüklüğü, coğrafi dağılımı ve heterojenliği gibi yapısal gerçeklikler ile karma evliliklerin gerçekleşme olasılıkları doğrudan bağlantılıdır (Blau, Schwartz ve Blum,

1982:46). Blau ve arkadaşlarına uygun olarak, Kalmijn'da ülkenin belirli yörelerinde yoğunlaşmış gruplarda, yoğunlaşmamış olanlara kıyasla, genellikle içten evlenme fırsatının daha fazla olduğu sonucuna varmıştır (1998: 403)

Evliliğin samimi doğası gereği, rastlantısal ve yüzeysel etkileşimden çok daha derin bağlar gerektirir. Bu sebeple Blau (1977)'un temellerini attığı yapısal özelliklerin etkisi sadece evlilik bağı için tanışma fırsatlarını başlatmak açısından değeri yadsınamaz. Çünkü nihayetinde böyle bir tanışma durumunun gerçekleşmesi ile kişiler arası yakın bir bağın kurulması olasılığı ortaya çıkabilir. Fakat, bu tanışıklığın bir evliliğe dönüşmesi daha çok bireyler arası iletişimin niteliği ve uyumuna bağlıdır.

Günümüz toplumlarında fiziksel dünyada karşılaşma fırsatı düşük olsa dahi, gelişen teknolojinin ve medyanın bu anlamda yarattığı kolaylık göz önünde tutulmalıdır. Dünyanın herhangi bir yerinde yaşayan insanlar internet üzerinden, ortak ilgi alanları doğrultusunda aynı platformların bir parçası olabiliyorlar. Birbirleri ile samimi bağlar kurup daha sonra bunu fiziksel dünyaya da taşıyabiliyorlar. Teknolojik imkânların şekillendirdiği sosyal hayatın sınırlarını çizmek pek mümkün görünmemektedir.

Homojen toplum yapısı, kitlesel göçler sonucu değişime uğramıştır. Ortaya çıkan heterojen toplumlar göçmen azınlıkların kalıcılığı ile aynı yapının parçaları haline gelmişlerdir. Dolayısıyla ev sahibi çoğunluk grubu ya da göç eden gruplar kültürler arasında çatışmalar ve uyumlu olan öğeler grupların dinamikleri çerçevesinde farklılık gösterebilmektedir.

Kültürler/etnik kimlikler arası evlilik eski ya da yeni azınlık gruplarının toplum içindeki uyum ve ayrışma derecelerini gösteren bir ölçüm olarak da kullanılmaktadır. Gruplar arası temasın niteliği ve yakınlığı, kabul edilebilirliği veya yapısal olarak dışlanması gibi zamanla ortaya çıkan sosyal süreçlerin çıktısı olarak değerlendirilmektedir. Gordon (1964), etnik evliliği asimilasyonun son aşaması olarak görmekte ve durum göz önüne alındığında evlilik düzenlerinin analizi bugünün göçmenlerinin geçmişte olduğu kadar hızlı entegre olup olmadıkları, hangi grupların diğerlerinden daha hızlı uyum sağladığı gibi kavrayışları analiz etmeyi sağlaması açısından önem taşımaktadır (aktaran Furtado, 2015). Aynı zamanda

ortaya atılan yapısal teorilerde göçmenler ile ev sahibi toplum üyelerinin olası evliliklerini açıklamak amacıyla çeşitli düzenlilikler ortaya koyduğu görülmektedir.

Furtado (2105:119)'ya göre etnik evliliğin belirleyicileri üç ana kategoriye ayrılabilir: etnik tercihler, evlenilecek adayda aranan belirli karakteristik özellik tercihleri ve evlilik piyasasının (marriage market) özellikleri. Aynı zamanda evlenilecek kişinin seçilmesi sürecine önemli etkisi olduğunu belirtilen diğer bir faktör ise üyesi olunan grubun ve sosyal çevrenin etkisi yani üçüncü şahısların müdahaleleridir (Kalmijn, 1998: 396). Ayrıca yapılan çalışmalarda farklı etnik gruplar arasındaki sosyal sınırların karma evlilikler üzerinde etkileri olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kültürler arası evlilik literatürü ele alınırken bu faktörler üzerinden incelenecektir.

İlk olarak evliliğe müdahale etme yetkisini geçmişten itibaren kendinde gören ve günümüzde de kimi toplumlar için etkileri azalmış olsa da tam anlamıyla yok olmamış olan ebeveynler ve sosyal bağlantıların oluşturduğu üçüncü şahıslara dair teorik bilgiler ve çeşitli araştırmalardan elde edinilen sonuçlar verilecektir.

1.1.1. Üçüncü Şahısların Etkisi

Evlilik kararı almak bireylerin hayatlarında belirli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Evlilik ile ortaya çıkan bu yeni aile parçası olduğu grup için gelecek nesiller ile büyüyecek ve artacak gücü temsil etmektedir. Dolayısıyla aileler için stratejik bir öneme sahiptir. En doğru hamlenin yapılması grubun iç dinamiklerinin korunması ve olası ittifakları ortaya çıkarması için hayati öneme sahiptir. Bu sebepten üçüncü şahıslar grup için en uygun adayı kendisi belirlemeye çalışmaktadır. Grubun kendi kültür ve değerlerinin devamlılığını garanti altına alabilmesi için sonraki nesillerin kendi normları ile çelişmeyen ve tehlike içermeyecek şekilde yetiştirilmesini sağlamaktır. Bunun en kolay yolu ise grup üyelerinin kendi içlerinde yapacakları evlilikleri destekleyerek, farklı kültürlerin ve kimliklerin yaratacağı tehditlerden kaçınmak için dıştan evliliklere kısıtlamalar getirerek yaptırımlar uygulamaktır. Karma evlilikler üzerinde en büyük etkisi olan üçüncü şahıs grubu ebeveynler ve diğer aile büyükleridir. Bu grup, kişinin doğrudan kendi ait olduğu ve

yetiştirdiği değerler ile onu etkileyebilme ve psikolojik bağımlık ile onu yönlendirebilme güce sahip en yakın insanlardır.

İnsanların ait oldukları grup içinde evlilik yapmalarına etki eden faktörlerin en etkilisi doğrudan evlilik ile bağı olmayan “üçüncü şahıslar” (third parties) dır (Kalmijn, 1998). Bireylerin evlilik kararlarının, her toplum için tamamen özgür bir süreç olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Her ne kadar günümüz modern toplumları evliliğin, güçlü duygusal bağ yani aşk temeline dayanması gerektiği fikrini kabul etseler de zaman içinde yaşanmış değişiklikler göz ardı edilmemelidir.

Buunk, Park ve Duncan’a göre ebeveynler, yavrularının eş seçimine müdahale ederek ve özellikle çocuklarının sadece güçlü tutkulu duygulara dayanarak evlenmelerini önleyerek üreme çıkarlarının daha iyi bir şekilde yerine getirilebileceğini hissetmeye başladılar (2010: 37). Her ne kadar eş seçiminde ebeveyn etkisinin ne ölçüde insan evrim tarihinin önemli bir parçası olduğu açık olmasa da, etnografik raporlara dayanarak değerlendirilebildiği kadarıyla, ebeveyn etkisi avcı-toplayıcı topluluklardaki istisnadan ziyade kural olarak uygulandığı belirtilmektedir (Apostolou, 2007’den aktBuunk ve diğerleri 2010).

Bireylerin özgür seçimlerinin üçüncü şahıslar tarafından neden kontrol edilmek istendiğine Goode (1959) tarafından teorik bir açıklama getirilmiştir. Yazara göre rastgele eşleşmeye izin vermek, mevcut sosyal yapıda radikal değişimlere sebep olacaktır. Eğer bir toplum birimi olarak aile önemliyse, eş seçimi de aileyi oluşturan asıl öge olduğundan aynı derecede önemlidir.

“Daha spesifik olarak, aşkın potansiyel yıkıcı etkileri kontrol altında tutulmazsa tabakalaşma ve soy örüntüleri büyük ölçüde zayıflar. Bu durumun önemi, her toplumda tabakalaşma yapılarını, akrabalık çizgilerini ve eş seçim yapısını birbirine bağlayan ailenin temel işlevlerinden biri, statü yerleşimi dikkate alınarak en net şekilde görülebilir. Hem çocuğun sosyal yapıdaki yerleşimi hem de eş seçimi sosyal olarak önemlidir çünkü hem yerleşim hem de seçim iki akrabalık çizgisini birbirine bağlar. Bu nedenle, kur/flört (courtship) ya da eş seçimi, aile ya da toplum tarafından göz ardı edilemez (Goode, 1959:42)”

Grup dışından biri ile rastgele eşleşmenin statü ve tabakalaşma yapılarını zayıflatacağı düşüncesinin yanı sıra farklı etnik gruptan bir bireyle yapılacak evliliklerde yine grup için kontrol altında tutulması gerektiği düşünülen bir durumdur. Çünkü karma evlilikler grubun içsel uyumu ve bağlılığı için tehdit olarak görülmektedir (Kalmijn, 1998:400). Grup içi homojenliği ve uyumluluğunu artırmak

ve korumak için, kimi ebeveynlerin en büyük tasası, çocuklarının eşlerinin aynı sosyal, etnik ve dini geçmişe sahip olmalarıdır (Buunk, Leckie ve Pollack, 2019). Çocuklar tipik olarak her ailenin yaşama biçimini asıl şekillendiren unsur olan kendi kültürel değerleri ve grup kimliği algısı ile yetiştirilmektedir. Huschek, de Valkve Liefbroer (2012:246)'in Avrupa'daki göçmenlerin eş tercihi üzerine yaptığı çalışmada, azınlık gruplarının, üyesi olan bireylere, kimlik sunduğunu, istikrar sağladıklarını ve kültürel normları sürdürdüklerini belirtmişlerdir.

Sürdürülen kültürel normların etkisi sonucu, Kalmijn (1998:400)'a göre grup kimliği hissi ne kadar güçlü ise, insanların endogami normlarını içselleştirmiş olmaları o kadar yüksektir. Fakat, her ne kadar insanlar endogami normlarını içselleştirmiş olmasalar bile, hala üçüncü şahısların uygulayacağı yaptırımlardan çekiniyor olabilirler. Bireylerin sosyal onay aradığı ve grup normlarına duyarlı olmaları nedeniyle partner seçiminin bütünüyle bireysel veya çift merkezli bir süreç olmadığını göstermişlerdir. Üçüncü şahıslar bu süreçte önemlidir, çünkü sosyalleşme sırasında değerleri ve normları iletirler (Biddle ve diğerleri 1980'den akt. Huschek ve diğerleri, 2012:246). Kurallara sıkıca bağlı partner seçim endogamisi, bu grupların üyeleri tarafından özellikle grup kimliğinin korunmasını kolaylaştırdığı için avantajlı olarak görülebilmektedir (Kalmijn, 1998:401). Ayrıca, üçüncü şahıslar rol model olarak hareket ederek, grubun genç üyelerinin davranışlarını gözlemleyerek kararlarını bu deneyimlere dayandırması beklenmektedir (Bongaarts ve Watkins 1996'den akt. Huschek ve diğerleri, 2012:246).

Kişinin evliliği üzerinde etkisi olan, karar alma sürecinde doğrudan veya dolaylı olarak belirleyici konumdaki “üçüncü şahıslar”ı oluşturan tarafların başında anne-baba ve yakın akrabalar gelirken, diğer bir taraf ise sosyal bağlantılar yani arkadaşlardır. Bu iki bileşenin karma evlilikler üzerindeki yaptırım gücünü anlamak, kolaylaştırıcı-zorlayıcı yönlerini görmek amacıyla yeni başlıklar altında açıklanacaktır.

1.1.1.1. Anne-Baba ve Yakın Akraba Katılımı

İnsanoğlu biyolojik yapısı dolayısı ile hayatının belirli bir döneminde hem fiziksel hem de psikolojik olarak ebeveynlerine bağımlı olarak geçirmektedir. Bu dönemde kurulan duygusal bağlar, kişinin yetişkinlik döneminde anne babaya ihtiyaç duymasa bile etkisini sürdürmeye devam etmektedir. Çünkü bireylerin kişiliklerinin oluşmasında aileden gelen eğitimin büyük önemi vardır. Toplumdan topluma değişen yetiştirilme şekli, daha sonraları bireylerin aldığı kararlar üzerinde büyük etkiler yaratacaktır. Baskın geleneksel değerler ile yetiştirilen kişilerin grup kimliğini yoğun olarak hissederken, geleneksel olarak baskı altında olmayan bireylerin daha özerk ve bireysel değerler ile bağ kurdukları görülmüştür.

Buunk, Park ve Duncan (2010), eş seçiminde ebeveyn etkisinin kültürlere göre farklılaşması üzerine yaptığı çalışmada, aslında son zamanlardaki teori ve araştırmaların, insanların partnerlerini özgürce seçtiği eşleşme biçimi üzerine varsayımlarının aksinin gerçekleştiğini iddia etmişlerdir. Çünkü antropologların birçok toplumda ve tarihsel dönemde evliliğin en azından kısmen düzenlendiğini ve ilgili kişilerin arzularından ziyade bir dizi ailevi düşünceye, karara dayandığını belirtmişlerdir. Hatta günümüzde bile, bireyler yakın akrabaların eşleşme davranışlarını etkilemeye çalıştıklarını bildirmektedir (Faulkner ve Schaller,2007'den akt. Buunk ve diğerleri 2010).

Toplumsal normlar değişmekle birlikte, ebeveyn onamı sosyal olarak kabul edilmiş bir evlilik için çok büyük önem taşımaya devam etmektedir (Polzenhagen ve Frey, 2017'den akt. Buunk ve diğerleri 2019). Goode tarafından gözlemlendiği gibi, ebeveynler hem aşk hem de daha sonraki kur dönemlerinde çocuklarını doğru insanlarla gitmeye *“ikna eder, güzel söz ile kandırır, dil döker, rüşvet verir”* (1959: 45).

Daha önce de değinildiği üzere evlilik biçimlerini kültürlerden ayrı düşünmek mümkün görünmemektedir. Kişiler mekânsal olarak değişiklikte bulunsalar dahi tutum ve değerlerini gittikleri yerlere götürme eğilimi gösterirler. Bazı göçmen ebeveynlerin, sahip oldukları değerleri çocuklarına aktarmak amacıyla kültürel mirasına sıkıca bağlı kalma olasılıkları yüksektir. Özellikle, köken ülkelerinin alışkanlıklarını koruyan göçmenlerin, örneğin eş seçiminde ebeveyn katılımı gibi bu

ülkeden diğer alışkanlık ve pratikleri sürdürmeleri de muhtemeldir (Maliepaard ve ark. 2009'dan akt. Verbakel ve diğerleri, 2014).

Partner seçimi, ebeveyn katılımının farklı aşamalarda gerçekleşebileceği bir süreç olarak düşünülebilir (Van Zantvliet, Kalmijn ve Verbakel, 2014:388). İlk aşamada ebeveynler, Van Zantvliet, Kalmijn ve Verbakel (2014)'e göre çocuklarının potansiyel partnerlerle tanışma fırsatlarını kısıtlayarak bir partner arayışını kontrol edebilir. Daha sonraki aşamalarda, ebeveynler, çocukları tarafından seçilen eş istekleri ile uyuşmazsa tehdit edebilir veya yaptırım uygulayabilir. Yaptırımlar negatif yorumlar ve destek eksikliği gibi şekillerde değişiklik gösterebilir. Eğer ilişkideki problemler artarsa teması kesme, reddetme veya istisnai durumlarda şiddet kullanımı şeklinde de ortaya çıkabilir. Yaptırımların başarılı olması ve birlikteliğin bozulması durumunda, partner seçimi ve ebeveyn katılımı süreci yeniden başlar.

Aileler çocukları kontrol altına alabilmek için onların diğer gruplar ile olan temaslarını sınırlandırma ihtiyacı duyabilmektedirler. Hennink, Diamond ve Cooper (1999), bazı etnik gruplardaki ebeveynlerin etnik gruplar arası arkadaşlıkların çocuklarının evlilik ihtimallerini tehlikeye attığından korktuklarını belirtmiştir (aktaran Carol, 2014:3). Çünkü etnik gruplar ile temasta kız ve erkek çocuklar arasındaki ayrımın olmaması ve evlilik dışı cinsel deneyime sebep olacağı düşünülmektedir. Böyle bir durumun yaşanması, sıkı kurallar ile korunan bekaret normlarının grup içinde kişinin ve ailenin dışlanması ve damgalanmasına sebep olacağı endişesi yatmaktadır. Güney Asya'daki ebeveynlerin kızları için iyi bir eş bulma konusunda oldukça aktif olduklarını belirten Shaw (2000)'ın tespit ettiği üzere, kimliğin korunmasına duyulan ilgi, evlilik tercihlerini motive ediyor. Bu nedenle, farklı etnik gruplar arasındaki temaslar, özellikle de cinsiyet olarak karışıklarsa, bazen eşleşmeyi riske sokmak olarak algılanırlar.

Ebeveynlerin çocuklarının evlenilecek kişinin seçimini belirleme derecesinin toplumlar arasında farklılık gösterdiği ve zaman içinde değişebileceği ifade edilmiştir. Bireycilik ve kolektivizmin kültürel boyutu, eşleşme kararlarının bireyler veya ebeveynleri tarafından verilme derecesi ile yakından ilgili olduğu gözlenmiştir. Örneğin, eş seçim sürecinde ebeveyn kontrolü, kolektivist kültürlerde, bireyseli kültürlerden daha yüksektir (Buunk ve diğerleri 2010). Kolektivist kültürler, grup dayanışması, görev ve yükümlülükler ve grup kararları gibi değerler ve özellikle de

bir ailenin sadakatine ve bir ailenin isteklerini yerine getirmeye vurgu yapılması ile karakterize edilmiştir. Buna karşılık, bireysel çıkarları temsil eden romantik aşk, daha bireyselci kültürlerde, yani özerklik, mahremiyet hakkı ve zevk arayışı gibi değerlerle nitelendirilen kültürlerde evlilik için daha önemli bir temel olarak kabul edilir (Buunk ve diğerleri 2019).

Buunk, Park ve Duncan'ın kültürler arası farklılıklara dikkat çektikleri çalışmalarında grup içi kolektivizm ile kurumsal kolektivizm arasında ayırım yapılmaktadır. Bu görüşe göre grup içi kolektivizm (toplulukçuluk) düzeyinin yüksek olması, bireylerin kuruluşlarında ve ailelerinde gurur, sadakat ve bağlılık ifade etme derecelerini belirtir ve görev-yükümlülükler vurgu ile gruplar ve gruplar arasında güçlü bir ayırım içerir. Kaynakların toplu dağıtımını ve toplu eylemi teşvik eder ve ödüllendirir. Ayrıca, örgütlenme, grup sadakatini teşvik etme ve kolektiflerin çıkarlarını en üst seviyeye çıkarma eğiliminde, karşılıklı bağımlılığı temsil eder. Tersine, grup içi kolektivizm düzeyinin düşük olması kişisel ihtiyaç ve tutumlara vurgu yapar, grup içi ve grup dışı bireylere çok az bir ayırım yapılması ve davranıştaki rasyonelliği ön plana çıkarmaktadır. Düşük düzeyde bir kurumsal kolektivizm, örgütün yüksek düzeyde bağımsızlığına, bireysel hedeflerin peşinden gitmeye teşvik edilmesine ve bireylerin çıkarlarını en üst düzeye çıkarmaya eğilimlidir (2010: 26-37) .

Bireysel ve kolektivist kültürler, eş seçiminde bireye kendi kararlarını alabilme yetkisine sahip olup olmadığı fikrini aşılamaktadır. Eş seçimine anne-babanın dahil olması açısından çok önemli bir noktaya değinen Van Zantvliet, Kalmijn ve Verbakel (2014), yaptıkları çalışmada çocukların partner seçiminde özerk kararlar alma kapasiteleri, yetenekleri ve buna hakları olup olmadığını düşünmelerinin kültürel dinamiklerden nasıl etkilendiğini ortaya koymuşlardır. Yazarlara göre, ebeveynlerin eş seçimine katılımı sadece ebeveyn tarafından düşünülmemesi gerekmekte aynı zamanda çocuk perspektifinden de düşünülmelidir. Buunk, (2015)'ın Hollanda'da yaptığı bir çalışmada, ikinci nesil Türk ve Fas kökenli gençlerin eş seçiminde yerel Hollandalılardan çok daha fazla oranda eş seçiminde ebeveyn kontrolü tercih ettikleri görülmüştür. Bu iki kültür, ebeveyn kontrolünün tarihsel olarak oldukça yaygın olduğu bilinmektedir. Yani özetle, kolektivist kültürlerde, halen birçok genç evlenecekleri en doğru partneri ebeveynlerinin

seçmeleri gerektiğine inanmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere daha fazla özerklik isteyen ve bağımsızlık kullanma konusunda daha fazla kapasiteye sahip çocukların, eş seçiminde ebeveyn katılımı yaşama olasılıkları düşecektir.

İnsanların özgür kararlar alma arzuları farklılaşmaktadır. Kendi partnerini seçmek isteyenler Van Zantvliet ve diğerleri (2014)'nin savunduğu üzere, otonomi pratiğini deneyimlemek ve ebeveyn baskısını sınırlayabilecek yeteneğe ve kaynağa ihtiyaç duyarlar. Erken yaşta evlenen çocukların, ekonomik olarak anne-babaya bağımlı olması, ebeveynlerin eş tercihi üzerindeki gücünü de arttırdığı ifade edilmiştir (Van ve diğerleri 2014). Bu bağımlılık düzeyinin çocukta yarattığı algıyı anlamak için Pool (1972)'un verdiği örnekte; Hindistan, Gana ve Fas gibi pek çok ülkede hala uygulanmakta olan normların da etkisiyle, çocukları için doğru eş bulmanın ebeveynlerin görevi olduğu ve çocukların görevinin ise ebeveynlerinin seçimini kabul etmek olduğu anlatılmıştır (aktaran Buunk, Park ve Duncan, 2010:26). Talbani ve Hasanali (2000) Kuzey Amerika'da yaşayan ikinci kuşak Güney Asya göçmenleri üzerine çalışmasında, katılımcıların% 25'i ebeveynlerinin evliliklerini muhtemelen ayarlayacağını belirtmiştir(aktaran Buunk ve diğerleri 2010)

Yaş ilerledikçe bağımsız kararlar alma isteği ve yeteneğinin artacağı öngörüsü ile daha ileriki dönemlerde anne-baba, evlilik kararında etkili olmayı deneseler dahi çocukların, ebeveynlerinin etkisini sınırlandırabilecek güçte olacağı hipotezi ortaya atılmıştır (Van Zantvliet ve diğerleri 2014:389). Ebeveyn kontrolünün yaşça büyük çocuklar için azaldığı görüşünü savunan bir diğer araştırmacı Sarah Carol'dur. Carol (2014:10)'e göre ebeveyn tercihlerinin yaşın arttıkça zayıflayan bir etki göstermesinin ana sebeplerinden biri çocukların, genellikle ilerleyen yaşlarında ekonomik olarak kendilerine yetiyor hale gelmeleri, onları ebeveynlerinden de bağımsız hale getirir. Ayrıca eklemek gerekir ki çocuğun aldığı eğitim de oldukça etkilidir. Böylece özerk kararlar almaya hem maddi hem de manevi olarak hazır hale gelirler (Van Zantvliet ve diğerleri 2014:389).

Hem ebeveyn hem de çocukların karakteristik özellikleri, ebeveyn katılımındaki farklılıkları açıklamaktadır. Ailenin eğitim seviyesi, ebeveynlerin değer yargılarını gösteren önemli bir belirti olarak görülmektedir. Ebeveynlerin eğitim seviyeleri ile gelen değer ve yargılar çocukların evlilik tercihinde müdahale edip etmeyeceklerini belirlerken çocuğun ne tür bir evlilik gerçekleştireceğini etkileyen

önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Hortaçsu ve Oral, 1994). Ebeveyn katılımı, düşük eğitilmiş ebeveynleri olan çocuklar arasında daha fazla, yüksek eğitilmiş ebeveynlere sahip olanlarda ise daha az olacağı beklenmektedir (Van Zantvliet ve diğerleri 2014). Yüksek eğitimin daha çok evrensel değerler ile bağdaştırılması, böyle bir eğitime sahip anne babaların geleneksel bağlardan sıyrılarak, çocuklarının evlilik tercihine baskı ile doğrudan müdahale etmesi daha az rastlanacak bir durumdur.

Ebeveynlerin çocuklarının evliliklerine müdahale tarzı farklılaşabilmektedir. Örneğin yukarıda bahsedilen eğitim değişkeni ailenin evliliğe karşı tutumunu etkileyip çocuğun daha özerk kararlar almasının önünü açarken, kimi aileler için geleneksel yapılara bağlılık onların evliliklere karşı tutumlarına yansıyor çocuğun aracı üçüncü şahısların etkin olduğu bir evlilik yapmasına sebep olabilmektedir.

Bu durumda aileler, çocuklarının eş tercihlerini doğrudan belirleme eğilimi göstermese bile bunu, sonraki nesile aktardığı tutumlar aracılığıyla dolaylı yoldan yapabildikleri ortaya çıkmıştır. Örneğin Carol (2014)'un Almanya'daki Türk aileleri üzerine yaptığı bir araştırmada içten evliliklerle (endogamik) ilgili ebeveyn tutumlarının, çocuklarının endogami tutumları ve dolayısıyla etnik ağ kompozisyonları üzerinde bir etkisi olup olmadığını test etmiştir. Bu testin sonucuna göre; ebeveyn tercihlerinin çocukların sosyal ilişkilerine etkisinin % 80'inin çocukların tutumlarına aracılık ettiği ortaya konulmaktadır (Carol, 2014:15).

Merton (1941:368), endogamik kuralların yapısal temelini, aile birimlerinin evlilik üzerindeki etkisi incelenerek görülebileceğini savunmaktadır. Yazarın yaptığı çıkarıma göre, endogami belirli ölçüde evlilik taraflarının, içinde sosyalleştiği grubun kültürüne kabaca benzer kültürel arka plana paylaşılan eşlere sahip olacaklarını garanti etmektedir. Çocukların üzerindeki etkisi yadsınamaz durumda olan aileler bu güçlerini grup içi değerlere hizmet edecek şekilde kullanmaktadırlar.

Ebeveyn tutumlarına dair başka bir çalışmada, İslam kurallarına kuvvetlice bağlı kalan çocukların, genç yaşta evlenmelerinin daha muhtemel olduğu bulunmuş ve bunun da daha fazla ebeveyn katılımı olasılığını arttırdığı ortaya çıkarılmıştır (Van Zantvliet, Kalmijn ve Verbakel 2014:395). Türk göçmenlerin dini ve etnik endogamiye karşı tutumları karşılaştırıldığında, dinî endogami tutumlarının etnik

endogami tutumlarına baskın çıktığını ve bunlardan daha yoğun biçimde aktarıldığı gözlemlenmiştir (Carol, 2014:21).

Sonuç olarak ebeveyn katılımının çocukların evlilik tercihlerinde doğrudan veya dolaylı olarak büyük etkisi olduğu örnek çalışmalarla desteklenmektedir. Özellikle kolektivist kültürlerde karma evlilikler karşısında en büyük engellerden biri olarak yer alan ebeveyn katılımı grup içindeki normların aktarımı amacıyla grup içinden yani endogamik evlilikleri desteklemektedir. Fiziksel yasaklama, yaptırım uygulama ve engelleme gibi fiziksel müdahalelerin gerçekleştirilmesinin yanı sıra dolaylı olarak tutumlar aracılığıyla da ailelerin çocukları etkilemesi mümkündür.

Bireylerin evlilik tercihinde etkili olan ailelerin yanı sıra üçüncü şahıslar içinde yer alan sosyal bağlantılar da literatür açısından oldukça önemli kabul edilmektedir. Bu sebeple, bir sonraki bölümde arkadaş gruplarının etnik çeşitliğinin karma evlilikler üzerindeki etkisi değerlendirilecektir.

1.1.1.2. Sosyal Bağlantıların Etkisi

Ebeveyn ve kardeşler bireylere biyolojik olarak yakın iken sosyal bağlantılar paylaşılan zevkler ve yaşam tarzı bakımından duygusal olarak yakınlardır. Sosyal bağlantıların etnik çeşitliliği, kültürler arası teması arttırılmasına katkı sağlayarak farklılıklardan doğan önyargıları azaltmaktadır. Artan pozitif temaslar kişilerin karma evliliklere bakış açısı üzerinde önemli bir yere sahiptir.

Sosyal bağlantıların çeşitliliği yaşam alanının etnik yapısı ile doğru orantılıdır. Toplumun etnik açıdan çok heterojen olması, farklı grupların üyelerinin birbirleriyle tanışma fırsatına sahip olma olasılığını arttırır (Blau ve Schwartz 1984). Etnik açıdan çeşitli sosyal ağlara sahip olanlar, farklı bir etnik veya ırksal geçmişe sahip bir partner bulma fırsatlarını genişletmekte ve ayrıca sosyal çevreleri tarafından, etnik sınırları aşarak yaşayacakları bir ilişki için daha fazla destek kazanma ihtimalleri oldukça yüksektir (Clark-Ibanez & Felmlee, 2004:293).

Clark-Ibanez & Felmlee (2004:294)'in savunduğu düşünceye göre bilişsel olarak, sosyal bağlantılar mevcut veya potansiyel bir partner hakkında olumlu ya da olumsuz bilgi kaynağı olarak hareket etmektedirler. Bu sosyal ağlar, çiftler arasında bilgi alışverişini sağlayarak romantik bir partner hakkındaki belirsizliği azaltma

sürecini kolaylaştırır. Dolayısıyla, etnik olarak çeşitli bir arkadaş grubuna sahip olan biri, arkadaşlıkları etnik açıdan tek tip olan birine kıyasla, farklı etnik gruba mensup bir partner hakkında olumlu bilgi alma olasılığı daha yüksektir. Arkadaşlık ilişkilerini doğmasına sebep olan verili özelliklerin (etnik kimlik, kan bağı, aileden gelen statü gibi) dışında insanlar, ortak değerler, hayat tarzları ve düşünce biçimleri doğrultusunda da sosyal ağlarını şekillendirmektedirler. Böylece dış gruplara dair edinilen bilgiler potansiyel bir ilişki konusundaki belirsizliği azaltarak ve gruplar arası duygusal ilişki olasılığını arttırmaya uygundur.

Arkadaşlık ağlarının samimi ikili ilişkilerin ortaya çıkması, sürdürülmesi ve sağlıklı ilerlemesi üzerinde güçlü etkileri bulunmaktadır. Sosyal ağ üyeleri aynı etnik kimliğe sahip kişilerden oluşanların, farklı etnik veya ırk kökenine sahip potansiyel partnerler ile tanışmanın önünde engel teşkil etmektedir. Çünkü herkesin aynı etnik kökene sahip olduğu çevreye sahip olmak, ortak etkinliklerde bir araya gelmek, sürekli aynı kültürel değerler ve tutumlarla harmanlanmak, kişinin samimi ilişki geliştirebileceği dış gruplardan onu uzak tutmaktadır. Bu uzaklık mekânsal olmasa dahi zihinsel ve nihayetinde de duygusal bariyerler ile pekiştirilmeye müsaittir. Bununla birlikte, gruplar arası romantik ilişkilerin nispeten olumsuz algılarının sürdürülmesi sağlanmaktadır.

Arkadaşlık ağlarının kişilerin evlenme tercihlerindeki etkisine değinirken Allport (1954)'un temas teorisi, tanışma imkanlarını açıklaması açısından önemlidir.. Allport'a göre eşit statüde olan ve ortak hedefleri paylaşan bireylerin, tanışma imkanı olduğu grup dışı üyelere karşı daha olumlu tutumlara sahip olması beklenmektedir. Bu ölçütler, arkadaşlık bağları gibi pozitif olarak birbirine bağlı temas türlerine en iyi şekilde yansır. Bu argümandan yola çıkarak, daha zayıf bir endogami tercihinin daha fazla etnik grup arkadaşlığını doğurması beklenir. Blau (1977:48)'nın da özellikle değindiği büyüyen heterojen kentsel ortamlar birçok farklı grubu bir araya getirmiştir. Dolayısıyla her gün kaçınılmaz olarak ortaya çıkan temaslar, diğer etnik kökenlerden insanlarla tanışma fırsatlarını attırmakta ve insanları birbirine yakınlaştırmaktadır. Huschek ve diğerlerinin (2012:243) görüşlerine uygun olarak genç yetişkin göçmen nüfusun kent ortamındaki daha çeşitli etnik bileşimi, başka bir göçmen kökenli birisiyle partner olma fırsatını arttırmaktadır.

Bireylerin cinsiyet, etnik köken, eğitim düzeyi, sosyoekonomik durumu ve kişisel tutumları da dahil olmak üzere diğer birçok faktörün, kendi etnik kökenleri dışında bir ilişki yaşama eğilimini etkilemesi olası bir durum olarak görülmektedir (Clark-Ibanez & Felmler, 2004). Aynı zamanda kişinin ait olduğu etnik grubun nüfus yapısının da oldukça güçlü bir şekilde etkili olduğu ortaya konmuştur. Daha küçük grubun üyeleri, daha büyük gruba göre ortalama daha fazla grup dışı arkadaşla sahiptir (Blau, 1977:34) ve bu durum özellikle azınlık durumundaki göçmen gruplar için arkadaş çevresindeki etnik çeşitliliği arttırmaktadır. Sosyal ağ bağlantıları nispeten etnik açıdan çeşitli olanların etnik bir romantik ilişkide bulunmaya daha yatkın oldukları iddia edilmektedir (Clark-Ibanez & Felmler, 2004:293). Buradaki önemli bir nokta, uzun süreli temaslar sonucu, grup içi norm algısı, çapraz-grup romantik ilişki ile gruplar arası tutum arasında aracılık yaptığı bulunmuştur (Paterson, Turner ve Corner, 2015),

Evliliğin dayanıklı ve samimi olduğu göz önüne alındığında, evlilik, belki de diğer ilişki türlerinden daha fazla sosyal sınırları, yerlilerin ve yabancıların uzun süren, özel ve büyük ölçüde hiyerarşik olmayan bir ilişkide birbirlerini kabul etme isteklerini ortaya koyar (Alba ve Golden, 1986:202-203). Etnik gruplar arasındaki ilişkiler önemlidir, çünkü gelenek veya kanunun gerektirdiği şekilde belirli bir grupla evlenmek ya da flört etme sınırının aşılması, toplumsal değişim için bir katalizör görevi görebilirler (Clark-Ibanez & Felmler, 2004: 293). Bu nedenle, Gordon (1964)'un belirttiği üzere karma evlilik sosyal mesafenin ve yapısal asimilasyonun ölçüsü olarak temel öneme sahiptir (akataran Alba ve Golden, 1986:203).

Örneğin Almanya'daki göçmen gruplar üzerine çalışma yapan González-Ferrer (2006)'ın çalışmasında yer alan açıklamaya değinmek gerekir. İkinci nesil göçmenlerin, evlilik çağına geldiklerinde bütün hayatlarını ev sahibi ülkede geçirmiş, yaşadıkları ülkenin dilinde akıcı olmuş, buradaki okul sistemine katılmışlar ve bazılarının vatandaşlık bile almış olduklarını belirtilmiştir. Yazar ev sahibi ülkenin kültüründe kısmi ya da tamamen sosyalleşmeyi ifade eden tüm bu koşulların, yerli halkın üyeleriyle normalleştirilmiş temas kurma şanslarını artırıp ve muhtemel ideal partner ilgili önyargıları ve kalıpları yumuşatan kişisel değerlerin geliştirilmesini destekleyeceğini savunmuştur. Yine benzer bir çalışma örneğinde, ikinci nesli içeren Kuzey Amerika çalışmalarının, yerli (native) bir partner seçiminin yeni ülkeye

asimilasyonu yansıtmakta olduğu ve bu toplumlara yüksek düzeyde katılıma işaret ederek, azınlık etnik grubunun kültürüyle zayıflayan kökleri gösterdiğini öne sürülmüştür (Huschek, de Valk ve Liefbroer, 2012).

Bir ilişkinin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesini arkadaşların ve aile üyelerinin bireyin partnerine duyduğu duygusal tepki de etkilemektedir. Olumlu geri dönüşlerin alınamaması çeşitli negatif düşünce ve sıkıntılara sebep olmaktadır. Lehmiller and Agnew (2006) yaptıkları araştırmada, farklı ırksal kökenlere sahip bir partner ile romantik ilişki içinde olan bireylerin, genel olarak arkadaş, aile gruplarında ve toplumda, aynı ırktan partnerlere sahip bireylerden daha fazla hoşnutsuzlukla karşılaştıkları sonucuna varmışlardır (aktaran Paterson, Turner ve Corner, 2015).

Ayrıca toplum içindeki olumsuz algılamalar sebebiyle, karma gruplardan olan partnerler daha az uyumlu, daha az tatmin edici ve aynı gruptan çiftlere kıyasla sosyal olarak daha değeri düşük ilişkilere sahip olarak addedilmektedirler (Paterson ve diğerleri 2015). Gruplar arası ilişkilerin bu tür olumsuz algılarının, kendilerine yönelik açıkça onaylanmama durumuyla birleştiğinde, bu ilişkilerin daha yüksek düzeyde çözülmesi ihtimaline ve ilişkilerin boşanma oranlarına katkıda bulunduğu dolayısıyla ilişkiler üzerinde büyük bir etkisi olduğu düşünülmektedir. Tüm bu sebeplerden dolayı, destekleyici bir sosyal çevre, etnik gruplar arasındaki yakın ilişkilere karşı toplumsal karşıtlık nedeniyle, özellikle farklı etnik kimliklere sahip çiftler için oldukça önemlidir. Paterson, Turner ve Corner'ın gruplar arası çiftler için cesaret verici olarak ifade ettikleri bir bulguya göre; spesifik olarak, gruplar arası romantik bir ilişkide olan bir grup üyesini tanımak, gruplar arası ilişkiler üzerine daha fazla grup içi onay algısını oluşturacağını öngörmüşlerdir (2015:13).

Çeşitli etnik birleşime sahip arkadaşlık bağları ile gelişen samimi yakınlıklar, birbirine bağlı ağların artması ile daha da güçlü hale gelmektedir. Ortaya çıkan bu güç ile sosyal normlar için zorlayıcı kabiliyete sahip hale gelebilmektedir. Bu normların başında grup içi evlilik yani endogami gelmektedir. Çünkü endogami grup değerlerin ve geleneklerinin korunmasını garanti altına almanın en uygun yoludur. Etnik ya da ırksal sınırlar arasında yakın bir ilişkiye sahip olmak, endogaminin genel toplumsal normuna meydan okuması sebebiyle, önemli bir sosyal norm ihlali olarak görülmektedir (Clark-Ibanez&Felmlee, 2004:293).

Örnek çalışmalara değinmek etnik sınırlar arası ilişkilerin nasıl tepkilerle karşılaştıklarını anlamak için önemlidir. Bu örnek çalışmalardan, Clark-Ibanez&Felmlee'nin (2004) üniversite öğrencileri üzerine yaptıkları araştırmada açık uçlu sorular sorulmuştur. Yapılan araştırmada üniversite öğrencisi erkek ve kadınlara sorulan açık uçlu sorularda katılımcılar farklı etik gruptan bireyler ile flört etmenin veya bir duygusal ilişki içinde olmanın aile ve arkadaş çevresinden gelebilecek tepkiler ile alakalı olduğu yönünde cevaplar vermişlerdir. Örneğin sosyal ağı tarafından desteklenen ve desteklenmeyen kişiler şöyle açıklamalar yapmışlardır:

Farklı etnik kimlikten bireyler ile duygusal etkileşim kolay, çünkü benim için büyük bir değere sahiptir ve farklı kültürlere saygı duyuyorum. En iyi arkadaşım Meksika'lı, kendisinin kişiliğine ve etnik kimliğini takdir ediyorum.

Çevreden gelecek olumlu yorumların farklı etnik gruplarla flört etmeyi kolaylaştırdığı ve arkadaşlık ağının çeşitliliğinin önemine işaret ettiği görülmektedir. Farklı etnik kökene sahip arkadaşların olması, arkadaşlarının etnik olarak karma ilişkileri olması veya farklı ırklardan insanlarla temas halinde olmaları sebebiyle katılımcıların farklı etnik kimlikten bireyler ile duygusal yakınlık geliştirmeleri daha kolay olduğunu ortaya koyulmuştur.

Olumsuz yorumlarda ise verilen cevaplardan yola çıkarak doğrudan yasaklama yoluna gidildiği görülmektedir.

Zor olurdu, çünkü hem ailem hem de İspanyol arkadaşlarım buna katılmayacaktı. Hepsi bana kanı karıştırmamamı söylediler. Kendi sahip olduğunla kal.

Tüm etnik grupların nitel sorulara verdiği cevaplarda, etnik duygusal ilişkilerde yaşanan zorlukların en yaygın nedeninin negatif sosyal baskı olduğunu belirtilmiş ve beyazlar (%87), renkli (colored) ırklara (%60) oranla bundan daha sık bahsettikleri araştırma sırasında gözlenmiştir.

Ayrıca eğitimin bireylerin hayatında grup dışından insanlarla temas için büyük fırsatlar yarattığı bilinmektedir. Huschek, de Valk ve Liefbroer (2012:248)'in düşünceleri doğrultusunda her ne kadar ergenler benzer özelliklere sahip olanlarla arkadaşlıklar kurma eğiliminde olsalar da, okullar gibi organize alanlarda yakın temas daha olumlu etnik tutumlara ve daha kapsamlı etnik grup etkileşimine sebep

olmaktadır. Okul çağındayken edinilen bu olumlu etkileşim, yetişkinlikte yakın etnik gruplar arası arkadaşlık ya da romantik ilişki geliştirme şansı artmaktadır. Aynı etnik kökenden olmayanlarla dostluk, sadece kültürel yakınlık ve benzerlik duygularını arttırma eğiliminde değil, aynı zamanda öğrenciler arasında daha yüksek bir özerklik arzusu ile ilişki içinde olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar Van Zantvliet, Kalmijn, ve Verbakel (2014) 'nin sosyal bağlantıların, kişinin ebeveynlerinden bağımsız olabilmesi için büyük rol oynadığını savunan görüşleri ile tutarlıdır. Yazarlara göre eğitim, çocukların otonomi arzularını ve bağımsızlığı tecrübe etme yeteneklerini geliştirmektedir. İlk olarak eğitim, çocuklara aileleri tarafından kontrol edilmemiş fikirler ve aktiviteler sunmaktadır. Böylelikle onlar kendi anne-babalarının jenerasyonundan farklılaşmaktadırlar. Okul, potansiyel partner ile etkileşim halinde olma fırsatı sunar ve aynı zamanda bu fırsatlar çocuğun kendi partnerini seçmesi adına daha büyük bir otonomiye tetiklemektedir. Diğer bir yandan da çocuğun okuldan edindiği bilgilerle toplumdaki norm ve gelenekleri sorgulamaya başlayacağı düşünülmektedir.

Çocukların sosyal temaslarının eğitim derecesi ile önemli ölçüde ilişkili olduğunu belirten Carol (2014)'a göre eğitim seviyesi ne kadar yüksek olursa, o kadar çok çocuk yerli çocuklarla sosyalleşir. Benzer şekilde, çocuklar yüksek öğrenim gördüklerinde endogamiyi daha az onaylarlar. Buradan eğitim seviyesinin bazı durumlarda etnik özelliklerden daha önemli bir tercih sebebi olabileceği görülmektedir. Furtado (2006)'nın gözlemlediği üzere, yüksek eğitim seviyesine sahip göçmenlerin benzer eğitim seviyelerine sahip bir partner için etnik özellik değişiminde bulunma konusunda daha istekli oldukları bulunmuştur (aktaran Huschek, de Valk ve Liefbroer, 2012:248).

Ayrıca üniversite eğitimi için gençlerin başka kentlere gitmeleri büyüdüğü topluluktan uzakta yaşamalarına sebep olmakta ve ayrıca, ebeveynlerden ve geleneksel değerlerden bağımsızlaşmaları grup dışından birliktelikler kurma olasılıklarını etkilemesi ihtimali yüksektir. Sosyal öğrenme ile akranları, kişinin davranışlarını etkileyebileceği gibi yakın arkadaşlar anne-baba katılımının reddedilmesini ve sonuçları ile baş edilmesi ile ilgili destek sağlayabilir (Van Zantvliet, Kalmijn, ve Verbakel 2014:390).

Daha önce değinildiği üzere eğitim hayatı çocukların arkadaşlık ağlarının çeşitlenmesine katkıda bulunmaktadır. Eğitimin yanı sıra çocukların sosyal bağlantıların şekillenmesi için ebeveynler de belirgin bir etkiye sahip kişiler olarak güçlü bir şekilde işaret edilmişlerdir. Bu bağlamda Carol'un düşünceleri oldukça aydınlatıcıdır. Carol (2014:14)'a göre, çocukların arkadaşlık ağlarının etnik bileşimi, ebeveynlerinin arkadaşlık ağlarının etnik yapılarına benzemektedir. Çocukların sosyal ağlarının etnik kompozisyonlarının ebeveynlerinin sosyal ağlarıyla karşılaştırıldığında, örneklemin yarısından fazlasının ebeveynlerin sosyal ağlarının etnik kompozisyonunu yansıttığını bulunmuştur. Çocukların neredeyse % 60'ının ev sahibi toplumdan ziyaretçilere, ebeveynleri ile aynı oranda sahip olduğunu görülmüştür. Aile ağı, tanışma olanakları sunarak çocukların etnik kimlikler arası ilişkilerini destekleyeceği kabul edilmektedir. Ebeveyn ağlarında öz etnik gruptan arkadaşlık oranı arttıkça, çocuk ağlarında kendi etnik grubundan arkadaşlık yüzdesi arttığı savunulmaktadır. Tabi ki bu duruma diğer yönden bakıldığında, ebeveyn ağındaki etnik çeşitlilik çocuğun sosyal çevresini ve grup dışına yönelik algısını olumlu etkilemektedir. Annenin ve babanın yüksek insan sermayesi ve kendi etnik grubun dışındaki akranlarla daha fazla iletişimde olmasının, yerli (native) bir partner ile olma olasılığını artırdığı tespit edilmiştir (Huschek, de Valk ve Liebroer, 2012:260).

Kişilerin evlilik kararında üçüncü şahıslar olarak yer alan, ebeveynlerden sonra en güçlü etkiye sahip grup olarak arkadaşlıklar ve sosyal bağlantıların çeşitliliği gelmektedir. Yakın temasların yaşanması ile ortaya çıkan bu yakınlaşmalar karma evlilikler önünde en büyük engellerden biri olan ön yargıların erimesini sağlamaktadır. Böylelikle artan pozitif karşılaşmalar grup dışından biri ile kurulacak duygusal bağı daha muhtemel hale getirmektedir. Bu karşılaşmaların ortaya çıkışını etkileyen bir diğer faktör ise kişinin yaşam alanını çevreleyen nüfusun demografik yapısı ve bu yapının çeşitliliğidir. Etnik açıdan heterojen yapıdaki bir toplumun olası evlilik partnerlerinin oluşturduğu “evlilik piyasası/pazarı”nın özellikleri karma evliliklerin ortaya çıkabilmesi açısından sayısal, mantıksal açıklamalar sunmaktadır. Bu sebepten bir sonraki bölümde evlilik piyasasının yapısı hakkında bilgi verilecektir.

1.1.2. Evlilik Piyasasının (Marriage Market) Yapısı

Bir evliliğin gerçekleşmesi sadece bireysel ve grup seviyesinde faktörler ile yönetilmeyip aynı zamanda daha gelişmiş makro yapısal düzenlemeler tarafından belirlenmektedir. Bu makro yapısal düzenlemeler, kültürler arası karşılaşmaların nüfusun etnik çeşitliliği ile bağlantılı olduğu hipotezi üzerine kurulu bir yaklaşım olma özelliği göstermektedir. Bağlantı, iletişim ve temas fırsatlarının ortaya çıkışını yapısal düzenlemeler şekillenmektedir (Kalmijn, 1998:402). Bu düzenlemeler değerlendirilirken hem nüfusun demografik kompozisyona hem de grupların bölgesel dağılımı incelemek gerekmektedir. Olasılıksal özellik gösteren bu yaklaşım, makro yapıların içindeki matematiksel mantığı ortaya koymaktadır. Bu sebepten bir karma evliliğin gerçekleşmesi için gereken yapısal koşulların oluşturacağı fırsatlara daha gerçekçi yaklaşmak açısından bu yaklaşım oldukça önemlidir.

1.1.2.1. Makro Yapısal Yaklaşım

Kültürler arası evlilik, olgunun doğası gereğince farklı kültürlerin temasını gerektirmektedir. Kültürel temas fırsatlarını ortaya çıkaracak koşullar, yaşam alanının paylaşılması ile mümkündür. Bu ön koşuldan hareket ile fırsatlar Teorisi farklı kültürlerden bireyler arasındaki etkileşim ve iletişimin ortaya çıkması için kaçınılmaz olarak ihtiyaç duyulan yapısal koşulların önemine vurgu yapmaktadır. Kültürler arası evliliğin ortaya çıkması için farklı etnik kökenden bireylerin mekansal bir aradalığı, çeşitliliği ve izole parçalardansa coğrafi olarak dağılmış olması yapısal koşulların en temel olanını oluşturmaktadır.

Peter M. Blau tarafından geliştirilen bu teoride, yapısal kısıtlamaların veya avantajların matematiksel, mantıksal olasılıkları somutlaştırılmıştır. Sosyal bilimlerde her ne kadar kesinlik üzerine kurulu parametrelerin şaşmaz sonuçlarından bahsetmenin mümkün olmadığı bir alan olsa dahi, Blau (1977) karma etnik kimliğe sahip bireylerden oluşan bir toplum yapısında ortaya çıkabilecek etkileşimlerin olasılıklarının artan ya da azalan eğilimler gösterebileceğini söylemenin mümkün olduğunu anlatmaktadır. Blau ve Schwartz (1984) teori üzerine yaptıkları değerlendirmede “...*bu deterministik değil, olasılıksal bir teoridir*” demişlerdir.

Blau, fırsatların, sosyal yapının gruplar arası temas üzerindeki etkisine aracılık ettiğini savunmaktadır (Fitzpatrick ve Hwang, 1992:53).

Blau teorisini oluştururken Weber, Durkheim gibi klasik sosyologların görüşlerinden etkilendiğini ama onu en çok etkileyenin Simmel olduğu söylemiştir (Blau, Schwartz ve Blum, 1982:45). Simmel'in derin kavrayışlarından biri olarak değeriendirilen düşünce, karmaşık toplumların ve toplulukların sosyal yapısının kesişen sınırları olan çok sayıda grup ilişkisi gerektirdiğidir (Blau, Becker ve Fitzpatrick, 1984:586).

Simmel'in attığı temeller üzerine bir makro-sosyolojik teori inşa edilmiştir Blau (1977). Buradan hareketle sosyal yapının, insanların diğeri insanlarla olan ilişkileri üzerindeki etkileriyle ilgilenir ve sosyal yapı, nüfusun farklı boyutlardaki farklı konumlardaki nüfus büyüklüğü dağılımına dayanarak kavramsallaştırılmıştır. Blau (1977)'un belirttiğı üzere, sosyal yapının temel bir bileşeni, belirli boyuttaki grupların sayısı ve bunların arasındaki nüfus dağılımından kaynaklanan boyutlarındaki farklılıklardır ve bu boyuttaki heterojenlik derecesini birlikte belirlemektedir.

Grup büyüklüğü ve topluluk heterojenliğinin, gruplar arası ilişkiler üzerindeki etkilerini belirleyen iki ana faktörün deneysel olarak test edilmesi amacıyla Amerikan Standart Metropolitani İstatistik Alanları niceliksel verileri kullanılmıştır. Spesifik olarak, birkaç grubun akraba sayılarındaki göreceli büyüklüğündeki değışikliklerin, dıştan evlilik oranları ile nasıl ilişkili olduğunu ve çeşitli heterojenlik biçimlerinde farklılıkların gruplar arası evlilikle ilgili oranlarla nasıl ilişkili olduğu incelenmiştir (Blau, Schwartz ve Blum, 1982:46).

Formül edilen fırsat teorisi sadece yapısal olarak sahip olunan fırsatlara değil aynı zamanda bireyin kendi grubu içinden ve dışından yapacağı evliliğı belirleyen kısıtlamalar da oldukça önemlidir. Örneğın bireylerin eş aradıkları (kısmi) evlilik pazarındaki cinsiyet dengesizliklerinden kaynaklanan evlilik seçimlerinin kısıtlarını ve yerel evlilik pazarında kendi grubunun büyüklüğünden kaynaklananları incelemektedir (González-Ferrer, 2006:172). Dolayısıyla her ne kadar bir göçmen kendi etnik grubundan bir kadın ile evlenmek istese dahi bunun yapısal açıdan gerçekleşmesi, eğer aynı etnik kökenden kadın göçmen evlilik pazarında yer almıyorsa, bu evliliğın gerçekleşmesi mümkün değildir.

Buna karşılık, kendi grubundaki cinsiyet dengesizliklerinin, en azından azınlık durumundaki cinsiyet için dışardan evlenme oranlarını arttırması muhtemeldir. Çünkü aynı grup içinde daha az sayıda evlenebilen kadın (erkek), dışarıdan bir kadınla (erkek) evlenme olasılığının artmasına sebep olur (González-Ferrer, 2006:172). Örneğin Merton (1941)'un bahsettiği üzere, Amerika'daki Çinliler ve Filipinliler'de var olan cinsiyet oranındaki radikal orantısızlık, dıştan evlilik için bir baskı yaratmakta ve bu baskılar, grup içinden evlenmeyi öğütleyen geleneksel tutumlardan gelen duygular yoluyla sağlanan dengeden daha fazla etkiye sahiptir.

Makro Yapısal Kuram'a göre bir popülasyonun büyüklük dağılımları sosyal yapısını betimlemekte ve sosyal ilişkilerini etkilemektedir. İnsanların sosyal etkileşimlerinde yaptıkları sosyal ayrımlar, farklı sosyal konum ve rollerde, grup üyelikleri durumlarında ifade bulmaktadır. Ancak insanlar din, gelenek, eğitim, kültür ve statü gibi birçok çizgide sosyal ayırım yapmaktadırlar. Bu sosyal ayrımlar yapısal olarak nüfusun dağıldığı farklı sosyal konumların çok boyutlu alanı olarak tanımlanmaktadır (Blau, Schwartz ve Blum, 1982:46).

Genel bir popülasyonun büyüklüğü ve bu bütün içerisinde yer alan daha küçük boyutlardaki parçaların kendi özgün arka planları heterojenliği yaratmaktadır. Heterojenlik, grup sayısına ve nüfusun aralarındaki dağılımına bağlıdır. İşleme kriteri, rastgele seçilen iki kişinin aynı gruba, örneğin aynı ırka ait olma şansı beklentisidir. Eşitsizlik, insanların dağılımı ile kaynakların dağılımı arasındaki fark ile bağlantılıdır. Yazarlar, bu makalede esas olarak, sosyal ilişkilerdeki parametrelerin etkilerini, yani grupların karşılaştırmalı büyüklüğünün ve heterojenliğin, büyükşehirlerde evlilik oranlarını nasıl etkilediğine odaklanmışlardır. İki grup arasındaki ilişkilerde, grup dışı ilişkilerinin sayısındaki oran, grupların sayılarındaki büyüklükleriyle bağlantılı olduğu aktarılmıştır (Blau, Schwartz ve Blum, 1982:46-47).

Buradaki mantık en basit ifade ile; daha küçük grubun üyeleri, daha büyük gruba göre ortalamada daha fazla grup dışı arkadaşına sahiptir ve küçük gruptaki grup dışı evliliklerin oranı büyük gruptakilerin oranını aşmaktadır (Blau, Blum ve Schwartz, 1982:46). Aynı şekilde, küçük olan grup için daha büyük olan herhangi bir grupla olan ilişkisinde, bu grubun grup dışı etkileşim oranı (grup üyesi başına) diğer grubun oranını aşacağı beklenmektedir. Yine bu mantığı tersten işlettiğimizde, büyük

olan grup için, daha küçük olan herhangi bir grupla olan ilişkisinde, bir grubun grup dışı ilişki oranı diğer grubun oranından daha az olacağı açıktır.

Karma evliliklerin gerçekleşmesi ihtimali üzerinden değerlendirildiğinde, grup büyüklüğünün ve dıştan evlilik oranının ters ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Blau, Blum ve Schwartz, 1982). Bu bağlamda belirtildiği üzere grup büyüdükçe, oradaki akrabalık hissine bakılmaksızın içten evlenme yüzdesi de artma eğilimi gösterecektir (Merton, 1941). Teoremin altında yatan varsayım, gruplar arası evlilikler için cesaret kırıcı olan iç grup normlarının genel olarak, grup dışı evlilikleri teşvik eden küçük boyuttaki yapısal sınırlamaları bastırabilecek kadar güçlü olmadıklarıdır. Teorik tahminleri doğrulayan deneysel kanıtların dolaylı olarak yapısal varsayımı destekledikleri çalışmalara değinilmiştir.

Makroyapısal Kuram'ın ileri sürdüğü hipotezin bilimsel anlamda desteklenmesi amacıyla daha önceden yapılmış araştırma bulgularına yer verilmiştir. *“Bealer ve arkadaşları (1963), çalışmalarında dini evliliğin, çeşitli mezheplerin dini dogmalarının yakınlığına bağlı olduğunu hipotezini öne sürmüşlerdir. Fakat sonuçların, bu beklentiyi desteklemekte başarısız olduğu ve bunun yerine dini evlilik oranlarının büyük ölçüde bir mezhebin küçüklüğü tarafından yönetildiğini göstermiştir (aktaran Blau, Blum ve Schwartz, 1982:47).”* Grup büyüklüğü ve dıştan evlilik (outmarriage) oranının negatif bir şekilde ilişkili olduğu (Fitzpatrick ve Hwang, 1992) bilinen bu düzenlilik, bir topluluktaki sayısız grup arasındaki büyüklük dağılımının ve dolayısıyla grup içi ilişkiler için heterojenliğe önem veren genel bir teoriye dahil edilmiştir (Blau, Schwartz ve Blum, 1982:58).

Heterojenliği daha iyi açıklayabilmek için Blau, Schwartz ve Blum'un “Heterogeneity ve Inter-marriage” adlı makalesindeki bazı önemli noktalara değinmek gerekir. Makalede anlatıldığı üzere heterojenlik, verilen bir parametre ile ayırt edilen farklı grupların sayısını ve aralarındaki boyut dağılımını belirtir. Yazarlara göre heterojenlik, rastgele seçilen iki kişinin farklı gruplara ait olma olasılığı olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, heterojenliğin gruplar arası ilişkileri desteklediği teorisini ifade eder, çünkü heterojenlik ne kadar fazlaysa, herhangi bir rastlantısal karşılaşmanın farklı gruptaki insanları içermeye olasılığının da artacağı beklenmektedir. Her ne kadar, çoğu sıradan karşılaşma evliliğe yol açmasa da, bu tür yüzeysel temasların, daha yakın ilişkilerin gelişmesi için gerekli olduğu belirtilmiştir.

Çok fazla heterojenliğin, farklı grupların üyelerinin birbirleriyle tanışma fırsatına sahip olma olasılığını arttırdığı ve bununla birlikte dıştan evlenme olasılığını da artması beklenmektedir (1982:54-57).

Yazarların heterojenlik hakkında asıl değinilmek istedikleri, bireylerin evlenme kararlarını belirleyen tek faktörün rastlantısal olarak bir araya gelmek olmadığıdır. Yalnızca grup içi ilişkiler baskın olduğunda ve heterojenlik, mevcut grup içi eğilimleri azaltan bir karşı güç olarak hareket ettiğinde teorik olarak anlam kazanmaktadır (Blau, Blum ve Schwartz, 1982:54). Teorinin temel vurgusu, grup içi ilişkilerin, özellikle evlilik gibi yakın ve önemli bir bağ için, şans beklentilerini aşmasıdır. İnsanlar sadece şans eseri tanışıp, hayatlarını belirleyen diğer her şeyden bağımsız olarak evlilik kararını almazlar. Rastlantısal olarak, heterojenliğin artışı farklı grupların üyesi olan bireyleri bir araya getirebilir. Fakat karma evliliğin gerçekleşebilmesi için kişilerin bir partnerden bekledikleri karakteristik özellik, geleneksel bağlılığı, grup içi yaptırım ve kurallar da evliliğin gerçekleşmesi için daha önceki bölümlerde bahsedildiği üzere oldukça önemlidir.

Bu kısımda açıklamaya çalışılan durum, toplumsal yapıyı meydana getiren bileşenlerin karma evliliğin ortaya çıkmasını sağlayacak özelliklerin neler olabileceğidir. Sosyal bir olgu olan evliliğin, aslında altında yatan demografik unsurlar da bulunmaktadır. Bu bağlamda teknik olarak değinebileceğimiz unsurlar, büyüklük, cinsiyet ve yaş kompozisyonu, bölgesel dağılım ve temas fırsatlarını etkileyen teknolojik iletişim aygıtları, farklı popülasyonlardaki gruplar arası evlenme oranlarını etkilemektedir.

Örneğin Amerika Birleşik Devletlerine, yeni gelen azınlık durumundaki Hispanik ve Asyalı göçmen gruplar, genel olarak Amerikan toplumu içerisinde orantısız bir şekilde vasıfsız olup, düşük sosyo-ekonomik statüde ve dil yeterlilikleri sınırlıdır (Bean ve ark. 2004'dan akt. Lichter ve Qian, 2007: 71). Bu durum göçmenlerin iletişim hareket alanlarını kısıtlamıştır. Bu kişiler belirli bir mekânsal alanda birikmekte, konutlarını ırksal ve ekonomik olarak ayrılmış mahallelerde yoğunlaşma eğiliminde olduklarından ana akım toplumla etkileşime girme konusunda sınırlı fırsatlara sahiptirler. Yeni göçler her ne kadar bir azınlık grubunun büyüklüğünü arttırsa da yaşam alanındaki heterojenliği azaltmış, dolayısıyla yerel toplum üyesi bireyler ile tanışma fırsatlarını düşürmektedir. Günlük hayat içerisinde

rastlantıların azalması kültürler arası evliliğin oluşum oranına doğrudan yansımaktadır.

Gruplar arası evliliğin oluşma olasılığını düşüren kültürel değerlerin, bu evlilikleri teşvik eden yapısal etkileri ortadan kaldırmak için yeterli olmadığı düşünülmektedir. Fakat bazı durumlarda bu teorinin aksi görülmüştür. Bunun en bariz örneği, köken ülkeden getirilen “ithal gelin ve damatlar”dır. Evlilik göçü, evlilik pazarındaki kısıtlamaların üstesinden gelmek ve kendi kültürel değerlerini paylaşan biriyle hayatını birleştirmek için geliştirilen stratejilerdendir (Timmerman, 2009:239). Tabi bu duruma karşı olarak, göç alan ülkeler göç yasalarında daha katı uygulamalar ile evlilik yoluyla ülkeye girişi zorlaştırmaya başlamışlardır. Örneğin Hollanda yasalarına göre, yabancı uyruklu bir eşin veya resmi olarak belgelenmemiş bir duygusal ilişki içinde olunulan partnerin ülkeye getirilebilmesi için öncelikle ilişkinin resim ve benzeri materyaller ile kanıtlanması gerekmektedir. Daha sonra Hollanda’da yaşayan partnerin mali durumunun sürdürülebilir ve iki kişinin geçimini sağlamaya yeterli olması istenmektedir. En önemlisi de, gelecek partnerin “civic integration examination abroad” Hollanda dili (Dutch) ve kültürü hakkındaki sınavı geçmesi beklenmektedir. Aşılması gereken bürokratik engeller belki de, gruplar arası veya grup içi evlilik için farklı bir değişkeni işaret etmektedir.

Sonuç olarak değerlendirmek gerekirse, nüfusun etnik çeşitliliği ve heterojenlik karma evlilikler için tanışma fırsatlarını arttırması açısından oldukça değerlidir. Fakat tanışma fırsatları oluşsa dahi insanların davranışları söz konusu olduğunda, mekanik bir sonuç beklemek sosyal bilimler açısından pek mümkün değildir. Özellikle bu konu evlilik olduğunda, duygular başta olmak üzere, değerler, yaşam tarzı, düşünce biçimi, tutumlar, arzular, en önemlisi de sevgi gibi soyut özellikler devreye girmektedir. Diğer bir durumda ise, örneğin cinsiyet, yaş, uzaklık gibi yapısal kısıtlamalar devreye girdiğinde grup normları doğrultusunda kültürün korunması ve devam ettirilmesi teşvik edilse dahi, yapısal kısıtlamaların üstesinden gelmek zorlayıcı olabilmektedir. Bu kısıtlamalar bireyleri kendi grubunun dışından bir partnere yönelmesini sağlayabilir.

Daha önceki bölümlerde bahsedilen bireyin dışından gelen etkiler, popülasyondaki etnik çeşitlilik ve yapısal özelliklerin dışında, karma evlilik tercihinde önemli bir yere sahip diğer bir faktör “bireysel tercihler”dir. Bu başlık

altında, evlenecek kişinin partner adaylarında aradığı belirli karakteristik özelliklere odaklanmaktadır.

1.1.3. Bireysel Tercihler

Evlilik bir çok değişkenin rol aldığı, bazıları için partnerlerin doğrudan girişimde bulunduğu bazıları için ise evlenecek kişilerin yakın çevresindeki insanların katılımıyla gerçekleşen bir durumdur. Partnerlerin inisiyatifiyle gerçekleşen evliliklerde, daha çok evlenecek bireylerin belirli karakteristik özellikleri temel alarak karar verdikleri görülmektedir. Bu özelliklerin başında hayat görüşü, değerler, ortak ilgiler, eğitim seviyesi ve benzer statü beklentisi gelebilmektedir. Alan Gray'in bahsettiği üzere evlenmemiş kişiler kendileri aktif olarak evlilik partnerleri ararken farklı derecelerde seçicilik gösterirler ve aramalar rastgele değil, oldukça seçicidir (Gray, 1987:365).

Günümüz bireyci toplumlarında sevgi temelli kurulan ve duygusal bağ kurmuş kişilerin karar verici durumda olduğu aşk evlilikleri en çok kabul görendir (Bunnk, Park ve Duncan, 2010:26-37). Toplumun beklentilerinden, bireyin kendi tercihleri ön planda tutulmaktadır. Bu bölümde evlenecek bir bireyin eş adayında aradığı özellikler nelerdir ve partner tercihinde bulunurken diğer kişiye çekici gelen, doğuştan sahip olunan kaynaklar (ırk, etnisite, ailenin sosyal statüsü, kültür) veya sonradan kazanılmış kaynaklardan (eğitim, meslek, hayat tarzı, düşünce biçimi) hangilerinin daha etkili olduğu incelenecektir.

Evlenecek yaşa gelen bireyler, evlilik piyasasında sahip oldukları ve karşılarındaki insanlara sundukları ile kendilerine uygun adaylar ararlar. Kalmijn (1998)'a göre eğitim, meslek, ırk ve etnik köken gibi karakterler aynı zamanda kişilerin nasıl insanlar olduklarını göstermek için taktıkları rozetler olarak görülmektedir. Bu perspektifte eş seçimi bir filtreleme süreci olarak kabul görmektedir. Bu Filtreleme sürecinin ilk aşamasında, insanlar nesnel sosyal karakterleri paylaştıkları arkadaş, eş-dost ve olası evlenme adaylarıyla sosyal bir ağ geliştirirler. İkinci aşamada, insanlar bu homojen ağ içinde etkileşime geçerek eşlerini bulurlar. Rastgele olarak ortaya çıkmayan yakın ilişki yani arkadaşlık, dostluk bağları samimi ilişkilerin temelini oluşturacak öncülleri beraberinde getirir.

Filtreleme sonucu gelişen evliliği bir eşleşme süreci olarak değerlendirirsek, buradan yola çıkarak en doğru eşleşmenin bazı değişkenler temelinde uyumlu, benzer bireyler arasında olacağı kabul edilebilir. Bu değişkenler eğitim, kimlik, ırk, sosyo ekonomik statü, fiziksel çekicilik, din, kişilik vb. olabilir. Bireylerin evlilik tercihlerini açıklamak için ortaya atılmış en önemli teorilerden biri 1941 yılında Kingsley Davis ve Robert Merton tarafından her birinin kendi makaleleri üzerinden ortaya atılmış olan statü değişim (Status Exchange Theory) teorisidir (Kalmijn, 1998:416). Merton ve Davis, teorilerini Hindistan'daki Hindu kast sistemi hakkındaki literatüre dayandırmaktadırlar (Rosenfeld, 2005:1285).

Statü değişim teorisine dayanan evlilik eşleşme sürecinin olağan yorumu, potansiyel evlilik partnerlerinin evlilik pazarındaki (marriage market) kişisel varlıklarıyla ticaret yaptıklarıdır. Her bir partner, evlilik piyasasına arzulan ve daha az arzulan özelliklerden oluşan bir paket getirir ve başka karşılaştırılabilir olan özellikler ile adil bir değişim ister (Blackwell ve Lichter, 2004). Kalmijn (1998:398)'e göre de potansiyel eşler sundukları kaynaklar temel alınarak değerlendirilirler ve bireyler, en çok istedikleri eş için kendi sahip oldukları kaynakları karşılığında sunarak birbirleri ile yarışır.

Kalmijn (1998:398)'in ortaya koymuş olduğu şekliyle; ekonomik refah aile üyeleri tarafından paylaşılır ve statü ise her bir aile üyesine tek tek değil de aileye bir bütün olarak bahşedilmiştir. İnsanlar gelirlerini ve statülerini çekici sosyo-ekonomik kaynaklara sahip bir eş arayarak maksimize ederler. Yani buradan anlaşılabileceği üzere daha az çekici kaynağa sahip olan adaylar diğer kişinin sağlayacağı kaynaklara güvenmek zorundadır. Fakat daha yüksek statüye sahip olup en çekici kaynaklara sahip olanlar birbirleri arasından tercih yaparlar. İşte bu maksimizasyon tercihi homogami modelini yönlendirmektedir. Buradan yola çıkarak homogami, kişilerin kendilerine statü açısından yakın olan veya benzerlik gösteren bireyler ile evlenmesi olarak tanımlanmaktadır.

Kadın ve erkeğin gerçekleşen evlilikler üzerinden sağladığı faydanın farklılaştığı düşünülmektedir. Bu farklılıklara değinmek statü değişim hipotezinin odaklandığı eşler arasında geçiş sağlayan faydaları ortaya koymaktadır. Evliliklerdeki sosyo-ekonomik kaynak değişimi, kadın ve erkek arasında cinsiyet temelli toplumsal rollerin yansıması olarak belirli farklılıklar göstermektedir. Evlilik,

maaş ve ev içi emeğin bölüşülmesinden kaynaklanan faydalar üzerine kurulmuş ise cinsiyet farklılıkları kazanç konusunda üstün gelerek, erkeğe üretici emeğe katılma konusunda karşılaştırmalı üstünlük sağlar böylece kadının zamanı daha çok ev içi emek için kullanır (Kalmijn, 1998:399). Erkeğin ekonomik olarak sağladıklarını, kadının diğer özellikler ile tamamlaması beklenmektedir. Bu iki kişi arasındaki birliğin bir takas biçiminde ilerlediği düşünülür ise yüksek statü ve kazanımlara sahip erkeklerin fiziksel güzelliğe, gençliğe ve çekiciliğe sahip kadınlarla evlenmeleri gerektiği öngörülmektedir (Rosenfeld, 2015:1293).

Kadının gençliği ve güzelliği için tercih edilmesi durumu kadının çalışma hayatına katılması ile farklılaşmıştır. Çünkü artık kadın eşinin ekonomik statüsünden yararlanan eş pozisyonundan sıyrılıp, kendi ekonomik kaynaklarının sahibi olmuştur. Bunun ailenin refahına ve beşeri sermayesine katkı sağladığı ve her iki taraf için de ortak bir yukarı doğru hareketlilik sağladığı açıktır. Kadının beşeri sermayesi erkeğin yeni bağlantılara ulaşmasını, yatırımlarını arttırması ve ekonomik güvenlik sağlayarak daha uzun süreli kariyer hedeflerine ulaşmasını sağlamak açısından oldukça çekici bir hale gelmiştir (Kalmin, 1998:416-418).

Hem Merton (1941) hem de Davis (1941), statü-kast değişimini Amerika Birleşik Devletleri'ndeki evlilik seçimleriyle, özellikle de yüksek statü grubu olarak görülen beyazlar ve düşük statü grubu olarak varsayılan siyahlar arasındaki evliliklerle ilgili olarak teorize etmişlerdir. Irk ile sosyal sınıflar arası tabaka farkı doğrudan bağlantılı olarak görülmüştür. Rosenfeld (2015:1294)'in Merton'dan aktardığına göre, düşük sosyo ekonomik statüdeki (SES) siyahlar, yüksek SES'li beyazlarla neredeyse hiç evlenemezler, ancak yüksek SES'li siyahlar bazen düşük SES'li beyazlarla evlenebilir. Dahası, yüksek statülü siyahlar ve düşük statülü beyazlar arasındaki evlilik bir tür gayri resmi değişimi temsil etmektedir; yani, siyah eşin yüksek SES'i, beyaz eşin siyah topluma katıldığı için yaşayacağı sosyal konum kaybını doğrudan telafi edecektir

Evlilik birliğinin beraberinde getirdiği avantajlar sadece ekonomi ile sınırlı değildir. Özellikle göçmen topluluklar açısından düşünülecek olur ise, iki taraf arasında değişebilecek bir diğer değerli varlık insan sermayesidir. Yüksek eğitilmiş bir göçmen, ekonomik istikrar sağlarken, yerel eşi aracılığıyla yerel sosyal ve kültürel sermayeye erişim sağlayabilir. Ters durumda ise, az sayıda ekonomik

kaynağa sahip, düşük eğitimli yerli (native) erkeklerin, kadınların sosyoekonomik statüleri bakımından yukarı doğru evlenme eğilimi göz önüne alındığında, yerel evlilik pazarında çok az beklentileri olması sebebiyle göçmen kadınlarla evlendiği gözlemlenmiştir (Hannemann, Kulu, Rahnu, Puur, Hărăguş, Obućina, GonzálezFerrer, Neels, Van den Berg, Pailhé, Potarcave Bernardi, 2018)

Amerika’da yaşayan Asya kökenliler ve beyazlar arasında eş seçimi üzerine yapılan bir çalışmada, bu evliliklerin dinamiklerinin, Asyalı erkek ve kadınların ırksallaştırılmış cinsiyet klişelerinden etkilendiğini ileri sürülmüştür. Kadınların pürüzsüz cilt ve minyon çerçeveye sahip olmalarından gelen egzotik görünüşleri ve aile odaklı kültürleri beyaz erkeklerin Asyalı partnerleri tercih etmelerinin nedenleri olarak belirtilmiştir. Öte yandan Asyalı erkekler, beyaz kadınları tercih etmelerinin sebebi ise onları daha ilginç bulmaları ve Amerikan toplumuna daha fazla erişebilme fırsatına erişmiş olmalarıdır (Canlas, Miller, Busby ve Carroll, 2015).

Kişilerin kendileri ile benzer özelliklere sahip bir partner tercih etmeleri oldukça yaygındır. Bazen bu benzerlik kültürel ve etnik özelliklerden daha önemli olabilmektedir. Örneğin, eğitim seviyesi eş tercihinde belirleyici bir özellik göstermektedir. Yüksek eğitim seviyesine sahip göçmenlerin, benzer eğitim seviyelerine sahip bir partner için farklı etnik kökene sahip olma durumunu önemsemedikleri ve benzer eğitim seviyesinde biri ile karma evlilik gerçekleştirme konusunda daha istekli oldukları bulunmuştur (Huschek, de Valk ve Liefbroer, 2012:261). Çünkü eğitim sadece gelir ve statü ile güçlü bir şekilde bağlı değildir, aynı zamanda zevk, değerler ve hayat tarzı ile de bağı kuvvetlidir. Zevklerdeki benzerlik çekicidir çünkü paylaşılan aktivitelere katılma fırsatlarını artırır ve bilgi birikimindeki benzerlik karşılıklı anlayışı geliştiren ortak temelli muhabbeti yaratmaktadır (Kalmijn, 1998:400).

Eğitim sunduğu belirli bir sosyal çevre içinde potansiyel partner ile etkileşim halinde olma fırsatı sunar ve aynı zamanda bu fırsatlar çocuğun kendi partnerini seçmesi adına daha büyük bir otonomiye tetikler. Benzer eğitim seviyesinin karma evlilikler konusunda aranan belirli özellikler arasında olması, kişilerin eğitim aldıkları kurumlara bu tanışıklık için temel oluşturduğu açıktır. Okulların ve kampüslerin, bireyleri yaş ve sınıflara ayıran kurumlar olmaları, onların birbirleriyle etkileşime girmelerini kolaylaştırmaktadır (Blackwell ve Lichter, 2005). Eğitim

sistemi gençleri eğitim seviyesine göre gruplandırarak ve ailelerinin denetiminden uzaklaştırarak, eğitim homogenliğini yaratır (Rosenfeld, 2005:1295). Ayrıca, okulun bir yandan da, verdiği eğitimle çocuğun kendi grubunun sahip olduğu kısıtlayıcı norm ve gelenekleri sorgulamasına sebep olduğu savunulmaktadır (Van Zantvliet, Kalmijn ve Verbakel, 2014:390).

Eğitimde kalma süresinin evlilik tercihleri üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Bu iki değişken arasındaki etkileşimin ortaya çıkarılması amacıyla göçmenlerin eğitim seviyesi ve ne tür bir evlilik gerçekleştirdiği araştırılmıştır. Örnek bir çalışma olarak, Almanya'daki göçmen grupların evlilik tercihleri üzerine yaptığı araştırma yapan Gonzalez-Ferrer (2006) Türkiye, İtalya, Yunanistan, İspanya ve Eski Yugoslavya'dan gelen göçmenlerle çalışmıştır. Türkiye'den gelenlere özellikle yer veren araştırmacı, eğitimde geçirilen süre ile Türk erkek ve kadınların evlilik modellerini karşılaştırmalı olarak değerlendirmiştir.

Bu araştırmanın sonuçlarına Almanya'nın en kalabalık göçmen kökenli topluluğunu oluşturan Türkler üzerinden bakacak olursak, araştırmacı 11 yıllık eğitimde kalma süreci baz alınarak değerlendirmeler yapmıştır. İlk olarak erkekler açısından eğitimde kalma süresi ve evlilik tercihleri üzerine bulunan sonuçlara göre; 11 yıldan daha az eğitim almış orta kuşak Türk erkekleri için, % 50 civarında kendi ulusundan bir göçmenle evlenmenin en olası seçenek olduğunu ve bir Alman kadınla evlenmenin en düşük olasılıkla % 10 ila %15 olduğunu gösterilmiştir. Buradan elde edilen sonuç lise eğitimini tamamlamamış olan Türk erkeklerinin daha yüksek oranda Türklerle evlilik yapmayı tercih ettikleridir. 11 yıllık eğitime sahip olanlar için, kendi etnik kimliğinden bir göçmen ile veya Türkiye'den ithal eş evlenme oranı birbirlerine eşit olasılıklara sahiptir. Yani lise eğitimi tamamlanmış olsa dahi, Türk erkekleri Almanya'daki bir Türk kadınla veya Türkiye'deki bir Türk kadın ile evlenmektedirler. Ancak, eğitimde geçen süre 11 yılı aştığında, Türkiye'den bir gelin ithal etme ihtimali önemli ölçüde azalarak yaklaşık olarak % 15'e düşmektedir. Bir Alman kadınla evlenmek özellikle en eğitilmiş olanlar için yüksek bir ihtimal ile % 60 oranında tercih edildiği bulunmuştur. Görüldüğü üzere eğitim seviyesi yükseldiğinde Türkiye'den gelin ithal etme durumu azalarak, Alman kadınlar ile yapılan evliliklere olan eğilim artmaktadır. Yüksek eğitimin karma evlilikler üzerinde belirgin bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın orta kuşak Türk kadınları tarafından yapılan partner seçimleri üzerine bulgularına göre, en düşük yani 11 yıldan az eğitim seviyesindeki erkeklerinkine çok benzediği görülmüştür. Kendi etnik kimliğinden bir göçmenle evlenme yaklaşık % 50 oranla en muhtemel seçenek iken, ikinci tercih edilen seçenek % 40'tan az bir oranla Türkiye'den damat ithal etmek ve en az olası seçenek olan Alman bir erkekle evlenmek % 10 civarında olduğu bulunmuştur. Araştırmacının karşılaştığı ilginç bir bulguya göre, her nasılsa yüksek eğitilmiş kadınlar için en muhtemel seçeneğin % 42 ile 51 arasında değişen bir oranla ülkesinden bir Türk damat ithal etmek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu yüksek eğitime sahip erkekler için gözlemlenen sonucun aksi bir durumdur. Eğitim seviyesi arttıkça erkeklerin Alman partner ile evlenme olasılığı da artmıştır. Bu sonuç göz önüne alındığında her ne kadar eğitim ile kişilerin daha fazla özerklik kazandığı iddia edilmiş olsa da bazı toplumlar için bu keskin cinsiyet farklarını aşmak kolay olmamaktadır. Anlaşıldığı üzere kadınların kendi gruplarının dışında evlenmelerinin erkeklerden daha güçlü engellerle karşı karşıya olduğu ortaya çıkmıştır (Gonzalez-Ferrer 2006:179-181).

Bireysel tercihlerin belirleyici olduğu eş seçimlerine değinen çalışmalarda, ortak temellerin eş seçim sürecinde kritik bir diğer unsur olduğu vurgulanmıştır. Köken kültüründen bir kişi ile bireylerin kendilerini farklı kültürlerden bir eş ile doğacak çatışmalardan koruyarak, ortak değerlere dayanan uyumun sağlayacağı konforu tercih ettikleri gözlenmiştir. Örneğin Asya kökenli Amerikalılarla yapılan görüşmelerde, Asyalı partnerler ile genellikle daha büyük bir konfor düzeyi hissettiklerini ve ortak bir arka plana sahip olmanın ilişkilerini yönetilebilir hale getirmeye yardımcı olarak geliştirdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Beyazlar için empati kurmaya çalıştıklarında bile etnik azınlık olmanın nasıl bir his olduğunu anlamadıklarını düşündükleri aktarılmıştır (Chow, 2007'dan aktaran Canlas ve diğerleri, 2015). Bu argümanı destekler düşüncelere sahip Kalmijn (1998:399)'a göre, değerlerdeki ve görüşlerdeki benzerlik kişilerin birbirlerinin davranışlarını ve dünya görüşlerini karşılıklı olarak kabul etmelerini sağlamaktadır.

Bir ülkeye yeni göç etmiş olmak ile orada doğmuş ve sosyalizasyon sürecinin tamamını yeni ülkede geçirmiş olmak kişinin hayatının şekillenmesinde yeri büyüktür. Bu durum göçmenlerin entegrasyon seviyelerini etkilemekte ve dolayısıyla

yeni kültürle uyumdaki artış karma evliliklere bakış açısını da etkileyecektir. Bireysel tercihlerde, karma evlilik oranlarını etkileyen ev sahibi toplumda doğmuş, orada eğitim almış yapısal ve sosyal olarak yüksek entegrasyon sağlamış kişilerin etnik farklılıkları pek fazla önemsemedikleri görülmüştür. Dolayısıyla, bu kişiler için yerli biriyle veya diğer göçmen topluluklardan biri ile evlenmek daha olası olabilir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yerli partnerler ile evlenenler, Furtado ve Song (2015)'un gözlemlerine göre genellikle daha iyi İngilizce dil becerilerine sahiptir ve ABD gelenekleri ve kültürü hakkında daha fazla bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Dahası bu evliliklerin daha fazla sosyal entegrasyonu beslediği ifade edilmiştir.

İnsanların evlenecekleri partnerde aradıkları özellikler farklılık göstermektedir. Bu farklılıkları tetikleyen unsurların bir kısmının açıklanmaya çalışıldığı bu bölümde, sonuç olarak statü, kültür ve eğitim konusundaki benzerliklerin itici güçler olarak insanların tercihlerine yön verdiği görülmüştür.

Bireysel tercihlerdeki farklılıkların ardından toplumsal hayatın günlük etkileşimlerden meydana geldiği genel bir çerçevede gruplar arasında farklılıkların da açıklanması gerekmektedir. Gruplar arası etkileşimin yoğunluğu veya sınırlılıkların boyutlarından kaynaklanmaktadır. Sosyal hayata sirayet etmiş sınırlar evliliklerin oluşmasının temelinde yer alırlar. Bu sebepten eğer toplumsal gruplar ve bu grupların yer aldığı katmanlar arasında bir düzenlilik varsa bunun karma evlilikler açısından değerlendirilmesi gerekecektir. Dolayısıyla bir sonraki bölümde “sosyal sınırlar” kültürler arasındaki mesafeler ve yakınlaşmaların karma evliliklerin gerçekleşmesi açısından rolü ele alınacaktır.

1.1.4. Sosyal Sınırlar

Yeni bir ülkeye göç etmek hem göçmen hem de ev sahibi toplum açısından ilk günlerden itibaren zorlukları beraberinde getiren bir süreçtir. Zorlukların başında göçmenlerin psikolojik sosyal, ekonomik, bürokratik olarak alışkın oldukları hayattan çok farklı yeni sisteme uyum sağlamaları gelmektedir. Bir bilinmezliğin içinde olmak ve yabancılık duygusuna karşı kendini güvende hissetme isteği içgüdüsel olarak kişilerde içsel bir çatışmaya sebep olması muhtemeldir. Rahatsızlık

veren bu iç çatışmadan kurtulmak amacıyla göçmenler kendi stratejilerini geliştirmişler ve bunun sonucunda sosyal sınırlar belirgin hale gelmiştir.

İlk stratejilerden biri kendisi gibi olanlar ile bir arada yaşayarak güvende hissettiği sınırlar içinde kalmaktır. Pagnini (1990)'nin de işaret ettiği şekilde göçmenler genellikle, tamamen olmasa da kısmen mekânsal olarak ayrılmış ve nüfus olarak yoğunlaşmış durumda kentlerde yaşamışlardır. Kentsel alanlar, nesiller boyu süren ayrı topluluklarda büyük etnik grupların yoğunlaşmasına izin veren yapıdadır (Marcson, 1950:77). Lichter ve Qian(2007)'in etnik yoğunlaşma üzerine yaptıkları değerlendirmeler oldukça dikkat çekicidir. Bu durumun, toplumda oldukça yüksek ırk bilincinin devam etmesine sebep olduğu savunulmuştur. Bu bilinç ve ayırım derinleştikçe göç alan ülkenin yerel halkı, azınlık göçmenlerini çoğu zaman klişeleşmiş ve olumsuz yollarla ilişkilendirilmiş önyargılar ile algılamasına sebep olmaktadır. Bu nedenle, göçmenlerin yerli olan bireyler ile romantizm ve evlilik için birçok fırsata sahip olma olasılıkları yine negatif olarak etkilenmektedir. Aynı zamanda etnik sınırlar potansiyel olarak pekişmekte ve bunun bir uzantısı olarak, ırklar arasındaki evlilik sınırları sertleşmektedir.

Göçün devam etmesi ve yeni gelen göçmenlerin kendi azınlık grubuna eklemlenmesi ev sahibi toplum ile aralarında sosyal temas bakımından gecikmelere sebep olmaktadır. Küçük kasabalarda ve büyük şehirlerde, göçmenler ev sahibi ülkenin yaşamı ile çok az temas ettikleri ve yeni dili edinme konusunda küçük fırsatların olduğu kendi küçük etnik topluluklarını oluşturmuşlardır (Lauk1915:93'den akt. Panini, 1990: 410).

Bu durum gruplar arası sınırların, sosyo-ekonomik mobilitedeki fırsat eksikliği de eklenerek, ana akım toplumla sınırlı sosyal temaslarla birleştiğinde, yerel toplum üyeleri ile arasındaki sosyal uzaklıklığı büyütmektedir (Lichter ve Qian, 2007:71). Böylelikle göçmen azınlıklarda karma evliliklerin sonuç olarak ortaya çıkma olasılığı azalmakta ve göçmen azınlıkların ırksal bölünmeyi geçme olasılığı düşmektedir. Mekansal yakınlık, seçici eşleşmede önemli bir faktör olduğundan, bu tür bir ayırım şüphesiz endogamiyi attırmaktadır (Pagnini, 1990:408).

Göçmenler ve ev sahibi toplum arasındaki mekânsal uzaklaşmanın temel sebeplerinden biri de ekonomiktir. Ekonomik farklılıkların bir sonucu olan sosyal tabakalar, heterojenliğin ve dolayısıyla oluşabilecek potansiyel temas fırsatlarını

doğrudan etkilemektedir (Blau ve Schwartz, 1984). Marcson'a göre evlilik sosyal tabakalarımız tarafından sınırlanma eğilimindedir ve bu nedenle toplumumuzda bu tabakalaşma temelleri eş seçiminde belirleyici faktörlerdir (Marcson, 1950: 75). Birinci ve ikinci nesil için keskin bir ayırmadan söz etmek mümkün iken ilerleyen nesillerin edindikleri kazanımlar ile yukarı doğru sınıfsal yükselişi onları yerli (native) akranlarına yaklaştırmaktadır. Hatta Marcson, gelir ve meslek açısından yüksek eğitim ve orta sınıf statüsünde olmadıklarından karma evliliğin, ilk nesillerde gerçekleşmediğini savunmuştur.

Göç edilen tarihten itibaren geçen uzun yıllar ile azınlık etnik grupların üyesi üçüncü, dördüncü veya daha sonraki nesillerin nüfusun çoğunluğunu oluşturması sonucu gittikçe daha fazla insanın, etnik miraslarını izlememesi veya izlemekte ilgisiz olması, etnik kategorileri aşan evliliklerin oranı arttırmaktadır (Pagnini, 1990: 405). Farklı ırksal / etnik kökenlerden gelen insanlar arasındaki evlilikler, sosyal etkileşim ve yakınlığın önündeki engellerin ortadan kalktığı ve evlilik partnerlerinin birbirlerini sosyal eşit olarak kabul ettiği anlamına gelir (Qian ve Lichter, 2007:68).

Etnik evliliği sınırlayan düşünceler, gruplara yönelik tutum, özümseme, sosyal uyum veya geleneksel grup ayırım izlerinin ortadan kalkması ve halklar arasındaki temasların doğası değiştiğinde etkilenebilecektir (Marcson, 1950). Gruplar arası evlilik, farklı derecelerde, her bireyin aile üyelerini, arkadaşlarını ve sosyal ağlarını kaynaştırmaktadır. Farklı grupların üyeleri arasında gerçekleştirilen evlilikler, bu gruplar arasındaki sık sosyal etkileşimi ve güçlü sosyal kabulü işaret etmektedir (Van Tubergen ve Kalmijn, 2007).

Robert K. Merton, aynı toplumsal hayatın bir parçası olarak bir arada yaşamanın yaratacağı değişimin altını çizmektedir. Değişen bir sosyal yapı ile eş seçimini düzenleyen belirli normların işlevsel öneminin azalacağını, ihlallere yönelik düşmanlığın ve normların kaybolma eğiliminde olacağını savunmaktadır. Zamanla gelişecek değişimi kendi sözleri ile belirtmek çok daha iyi olacaktır.

“Gerçekten iç ve dış gruplar sosyal ve kültürel asimilasyona doğru ilerlerken; grup bütünleşmesi (consolidation) için yollar oluşturulduğunda; nüfusun önemli bir kısmı geleneksel grup ayrımlarından yabancılaştırıldığında; sosyal hareketlilik özellikle yüksek olduğunda; grup ayrımının fiziksel ve kültürel izleri büyük ölçüde ortadan kalktığında grup “farkları” yalnızca tamamen teknik bir

tanım olarak devam ederse,o zaman gelinen noktada dört heceli “intermarriage” iki heceli “marriage” e yontulmuş duruma ulaşır (1941: 364)”

Karma evliliklerin iki farklı grubun belirli bir süre bir arada yaşaması sonucu zamanla artış göstermesi doğal bir durumdur. Uzun süre azınlık olarak baskın bir kültürün içinde yaşamanın asimilasyon ile sonuçlanması muhtemeldir. Asimilasyon kişi ve grupların, diğer kişi ve grupların hatıralarını, duygularını ve tutumlarını edindikleri ve deneyimlerini ve tarihlerini paylaşarak ortak bir kültürel hayata dahil edildikleri bir iç içe geçme ve füzyon süreci olarak tanımlanmışlardır (Park ve Burgess, 1969:735’den aktaran Lichter ve Qian, 2007:69). Karma evlilikler hem asimilasyon sürecinin son adımı olarak görülmekte hem de bu tanıma uygun olarak, iç içe geçme ve füzyon işleminin en iyi örneği olarak kabul edilmektedir. Lichter ve Qian (2007)’nin belirttiği üzere Amerikan’ın kendisinin bir göçmen ulus olarak kurulmuş olması, modern hayatın çekiciliğinin toplumunda göç olgusunu sürekli hale getirdiği aşıkardır. Tarihsel bir durum olarak, yirminci yüzyılın başındaki Avrupalı göçmenler etnik, kültürel ve ekonomik açıdan çok çeşitliliğe sahiplerdir. Fakat Amerika Birleşik Devletleri’nin asıl kurucuları olarak görülen Avrupa’dan gelen Anglo-Sakson “beyaz” ırktan bireyler ana akım toplum olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla asimilasyoncu yaklaşım, ev sahibi olan beyazlar ile diğer ırklardan olan Afrikalılar, Asyalılar ve Hispanikler arasındaki etkileşim üzerinden karma evlilikleri değerlendirmektedir.

Remaking the American Mainstream, adlı çalışmada Alba ve Nee (2003) klasik asimilasyon teorisini, azınlık asimilasyonu ve karma evlilikleri hakkındaki mevcut tartışmaları yeniden düzenlemişlerdir. Klasik asimilasyon teorisinin tersine, gruplar arası evlilikle sonuçlanan etnik/ırksal gruplar arasındaki sosyal mesafenin erozyonunun çoğunluk ve azınlık topluluklarını içeren asimetrik bir süreçten ziyade iki yönlü olduğunu ileri sürmektedirler. Irk / etnik köken, zaman içinde veya nesiller boyunca “aşılan”, “bulanıklaşan” veya “kaydırılabilen”, sosyal olarak oluşturulmuş sınırlar olarak görülmektedir. Örneğin yazarlar, ortada/arada “in-between” olarak adlandırdıkları İtalyanlar veya Orta Avrupa Yahudilerinin ana akım “beyaz” ile olan sınırlarının aşıldığını belirtmişlerdir. Fakat beyaz olmayanlar ve Hispanik gruplar için, ana akım ile sosyal ve kültürel mesafe zamanla küçüleceğini, bu bireylerin etnik ve ırksal olarak karışık muhitlerde yaşayıp ve çalışacaklarını; çoğu zaman sosyal

etkileşimlerinin kökenlerinden büyük ölçüde etkilendiğini hissetmeden, bazıları karma evliliğin ürünü olacak veya kültürler arası evlilik yapacaklarını öngörmüşlerdir. Sınır geçişini bir gruptan diğerine sınırdan gerçek bir değişiklik olmadan gerçekleşen örneğin, yukarı doğru sosyoekonomik hareketlilikten kaynaklanan hareket olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda, Amerika'nın azınlıklarını ve göçmenlerini kasıtlı olarak asimile etmek istemeyebileceklerini, pragmatik kararların başarılı bir şekilde benimsemeyi amaçlayan kümülatif etkisinin, sonuçta asimilasyona yol açan davranış değişiklikleri ortaya çıkarabileceğini kabul etmektedirler. Bu düşünce bağlamında, göçmenler kültürel olarak “Amerikan” olmak istesin veya istemesin, daha fazla eğitim arayışı, yukarı doğru hareketlilik ve potansiyel olarak yerel bir partner ile sosyal etkileşim için fırsatlar doğurabileceğini ileri sürmüşlerdir.

Alba ve Nee oldukça ilginç bir noktaya daha işaret etmektedirler. Yazarlar ana akımla özdeşleştirdiğimiz bileşik/karma kültürün, çoklu iç içe geçen katmanlardan oluştuğunu ve bireylerin ve alt popülasyonların, kendilerini ana akımdaki diğerlerinden ayıracak materyallerinden kimlikleri oluşturmalarına izin verdiğini ve hâlâ Amerikalı olarak tanınabilir olduklarını ifade etmişlerdir (2003: 13). Değişken veya çeşitliliğin aslında varlığını sürdürdüğünü düşünürken aslında ana akım kültüre yani “Anglo-Sakson” değerlerine yaklaştıklarını fark etmemesi şeklinde gelişen süreç devam etmektedir. Etnik gruplar arası sınırların bir çatı kültürle zayıflatılması aslında homogamik eğilimlerin baskılarını zayıflatmaktadır.

Ev sahibi toplum ile yapılan karma evlilik, azınlık grubu üyelerinin, ev sahibi veya çoğunluğun dil ve gelenekleri gibi kültürel modellerini benimsediğinin ve hem ekonomik hem de politik olarak ana akıma girdiğinin açık bir işaretidir (Lichter ve Qian, 2007:73) . Etnik gruplar arasındaki sosyal temasların göçmenler için büyük önem taşıdığını savunan Carol (2004)'un dikkat çektiği üzere; “*Sosyal gruplar arasındaki bağlar, sosyal sermayenin ortaya çıkmasına katkıda bulunur ve örneğin, yapısal entegrasyonu ve sosyal mobilitayı destekleyen iş olanakları hakkındaki bilgilere erişim sağlayarak, göçmenleri güçlendirebilir*” (2004:3).

Bir veya iki kuşaktan sonra, etnik sınırların zayıfladığı ve daha önceki “beyaz” düşüncesi değiştiği için etnik gruplar arası evliliklerin yaygınlaştığı, eğitim ve işgücü piyasası fırsatlarındaki grup farklılıklarının daraldığı, dil ve yaşam

alanlarındaki engellerin azaltıldığı ya da ortadan kaldırıldığı gözlenmiştir (Lihter ve Qian, 2007). Evlilik çağına geldiklerinde, ikinci nesil göçmenler bütün hayatlarını ev sahibi ülkede geçirmiş, yaşadıkları ülkenin dilinde akıcı olmuş, bazıları vatandaşlık bile almış ve sadece buradaki okul sistemine katılmışlardır (González-Ferrer, 2006: 171).

Okul sisteminin geleneksel kültürel bağları sorgulama konusundaki etkisi oldukça önemlidir. Çünkü, eğitim kişilerin bireysel başarısına odaklanır ve kişiye yeni bilgiler sunarak farklı değerler sistemiyle buluşturur. Üniversite eğitimi alan kişilerin ailelerinden hem zihinsel hem de mekânsal anlamda uzaklaşmaları ve profesyonel olarak daha evrensel yaklaşımlar ile donanmaları, sorgulama yapmaları için itici bir güçtür. Okulların çok kültürlü yapıları da elbette, farklı etnik kökenden bireylerin bir aradalığına ve yakın temaslara en büyük katkıyı sağlar. Bu argümanı destekleyici olarak, Kalmijn (1998:413), yükseköğrenimin köken grubuyla bağları zayıflattığına ve dolayısıyla kendi grubunun dışından evlenmeye karşı kültürel engelleri bulanıklaştırdığını savunmaktadır. Benzer bir düşünceye sahip González-Ferrer (2006:172)'e göre, ev sahibi ülkenin kültüründe kısmi ya da tamamen sosyalleşmeyi ifade eden tüm bu koşullar yerli halkın üyeleriyle normalleştirilmiş temas kurma şanslarını arttıracaktır. Böylece, muhtemel ideal partner ile ilgili önyargıları ve kalıpları yumuşatan kişisel değerlerin geliştirilmesi desteklenmiş olur.

Gruplar arası sosyal sınırlar, göçün ilk dönemlerinde ortaya çıkmakta ve grup dinamiğine bağlı olarak zamanla dönüşüme uğramaktadırlar. Çeşitli kültürlerin bir arada yaşaması ile mümkün olan karma evliliklerin grubun ait olduğu sosyal konumdan, tabakalaşma yapılarından ve asimilasyona karşı direnç mekanizmasından ayrı değerlendirmek mümkün değildir. Ekonomik yapıların ve mekansal farklılaşmaların derin etkisi ile belirli grupları kendi içinde kalmaya zorlamıştır. Bu durumu aşmak hem entegrasyon hem de yukarı doğru statü kazanımı ile gelerek, göçmenler için ev sahibi toplum ile normalleşmiş ilişkiler için belirli bir sürecin sonunda yakalanmıştır. Dolayısıyla, 3. ve 4. kuşak göçmen kökenli bireylerin karma evlilikleri daha normal ve olası görülmektedir.

Bir sonraki bölümde tezin odaklandığı grup olan Almanya'daki Türklerin yaşam koşulları, kültürel deneyimleri ve Almanlar ile olan ilişkilerine dair kültürler arası literatürle bağdaştırılacak bilgiler verilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

ALMANYA'DAKİ TÜRKLER VE KÜLTÜREL DENEYİMLERİ

2.1. TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA İŞÇİ GÖÇÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türklerin Almanya'ya göçünün tarihsel süreci kendi içinde birçok aşamadan geçmiştir. Hem Türk tarafında hem de Almanya tarafında yaşanan ekonomik ve politik gelişmeler sürece yön vermiştir. Türkiye'den gidenler, yeteri kadar para kazanıp memlekete geri dönme hayalleri ile süslenen Almanya'daki zorlu çalışma şartlarına katlanmışlardır. Fakat bu geri dönüş hayali aile birleşimlerinin de gerçekleşmesiyle sürekli ertelenmiş ve sonrasında artık tamamen Almanya'da kalıcı olduklarını kendileri de kabul etmişlerdir. Türkiye'den Almanya'ya ilk işçi göçü, kitlesel bir şekilde 60'lı yıllar ile başlayıp işçi alımının resmi olarak sonlandırıldığı 1973 yılına kadar sürmüştür. Resmi makamlar aracılığıyla işçi alımı durdurulmuş olsa da, Türkiye'den bir çok kişi kaçak yollar ile Almanya başta olmak üzere diğer Avrupa ülkelerine göç etmeye devam etmiştir. Dolayısı ile aile birleşimi, evlilik göçleri ve kaçak girişler ile pratikte göç günümüzde dahi devam etmektedir. Almanya'daki Türklerin, oradaki yaşamlarını ve kültürel deneyimlerine değinilecek bu bölümde tarihsel sürece yakından bakmak oldukça önemlidir. Böylelikle Türklerin göçmenlik ve sonrasında gelen kalıcılık sürecinin nasıl geliştiğine dair tarihsel alt yapıya açıklık getirilecektir. İki toplum üyelerinin arasında gerçekleşen olumlu ve olumsuz temasları ilk göç sürecinden itibaren gözlemlemiş ve günümüze kadar gelen süreçte, niteliğinde ve boyutunda nasıl farklılaşmalar olduğunu kavramak için bir alt yapı oluşturulacaktır.

Göçün ilk aşamaları kitlesel bir nitelik taşımamaktadır. Nermin Abadan-Unat'ın 2002 yılında yayınlanan Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-ötesi Yurttaşlığa adlı eserinde göç sürecine dair çok önemli ve detaylı bilgilere yer vermiştir. Abadan-Unut'ın aktardığı üzere 1956'da Kiel Üniversitesi'ne bağlı Institut für Weltwirtschaft (Dünya Ekonomisi Enstitüsü) Alman Dışişleri Bakanlığı'na ileride Alman yatırım projelerinde görev almak amacıyla belirli sayıda Türk sanatkarın, stajyer olarak Almanya'ya davet edilmesini kapsayan bir proje sunmuştur. Bu proje önerisini yapan kişi İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'de

zorunlu ikamette bulunan Prof. Fritz Baade'dir. Türkiye ekonomisini ve dış ticaretini güçlendirmesi bakımından böyle bir stajın çok yararlı olacağı belirtilmiştir. Türkiye'deki Sanat Okulları Mezunları Derneği'nden ilk on iki kişilik stajyer kafilesi 1 Nisan 1957'de Kiel'e ulaşmış ve Schleswig – Holstein eyaletinin Çalışma Bakanlığı tarafından çeşitli kurumlarda görev alanlarına yerleştirilmişlerdir.

Gitmez (1983)'e göre 1950 ve 1960 yıllar, Türk toplumsal yapısında önemli değişikliklere tanık olunan hareketli yıllardır. Kapalı tarım toplumu niteliğini değiştirmeye yüz tutmuş Türkiye'nin geçmişinde görülmüş en büyük boyutta, başka tür bir devingenliğe sahip, 1950'lerde önemli boyutlara erişmiş köyden kente göçler, yerini sınırlar ötesi işgücü akımına bırakmıştır. Ulus ötesi göç, Türkiye'nin yakın geçmişinde daha önce benzeri yaşanmamış toplumsal olaylarından birisi olmuştur (Gitmez, 1983:14). Bu kitlesel göç hareketinin ilk başladığı yıllarda yönü özellikle Batı Avrupa ülkelerinden Federal Almanya'ya dönük olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı Almanya'yı ve ekonomisini harabeye çevirmiş ve bununla beraber Doğu Avrupa'dan tahliye edilenlerin, eski savaş esirlerinin, mültecilerin ve sürülenlerin Batı Almanya'ya yerleştirilmeleri yeni problemler yaratmakta bunların en başında işsizlik gelmekteydi (Demirbaş, 1990:31). Fakat Almanya'nın Batı kısmı endüstriyel anlamda hızlı bir yol kat etmiştir. 50'li ve özellikle 60'lı yıllarda Federal Almanya ekonomisi "Alman mucizesini" gerçekleştirerek, ekonomik olarak hızlı bir gelişim sürecine girmiştir (Demirbaş, 1990:11). Bu gelişmeye paralel olarak yoğun istihdam sürecini hızlandırmıştır (Abadan-Unat, 2002). Hızla gelişen ekonominin büyüyen işgücü açığını yerli emek gücü potansiyeli komşu ülkelerdeki rezervler aracılığıyla kapatmak mümkün olmamış dolayısıyla federal hükümet işçi açığını Güney Avrupa ülkelerinden getirtilecek yabancı işçilerle kapatmayı planlamıştır (Demirbaş, 1990:11)

İstanbul'da resmi olmayan Alman İrtibat Bürosu (Deutsche Verbindungsstelle) kurulmuş ve Türkiye'yi temsilen Çalışma Bakanlığı, İş ve İşçi Bulma Kurumu ile müzakerelere başlanmıştır. Müzakereler sonucunda ikili işgücü mübadele anlaşması, 1 Eylül 1961'de yürürlüğe girmek üzere imzalanmıştır. İşçiler, işverenlerin parasal garantisi ve yol masraflarının ödenmesi şartı ile "ismen davet" usulü ile yurtdışına gitmeye devam etmişlerdir. İmzalanan ikili anlaşmaların ardından yapılan başvurular İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun ülke çapında hazırlamış

olduğu bekleme listeleri üzerinden anonim olarak değerlendirilmiş ayrıca ismen davet usulü de 1973 yılına kadar işlemeye devam etmiştir (Abadan-Unat, 2002).

Federal Almanya'nın gelişen endüstrisinin işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla ilk işçi alım antlaşması 1955 yılında İtalya ile yapılmış ve bunu 1960'da İspanya ve Yunanistan, 1961'de Türkiye, 1964'de Portekiz ve 1968'de Yugoslavya ile yapılanlar izlemiştir (McRae'den akt. Demirbaş, 1990:12)

Almanya'dan gelen işçi taleplerinde çok ilginç bir örnek yaşanmıştır. İşgücüne olan talebin hat safhaya ulaştığı zamanlarda yani 1960'lı yılların başında Akşam Gazetesinde yer alan haberde “ Almanya'ya 40 işçi çocuk gönderilecek” (15.11.1963, S:1) başlığıyla Almanya'daki maden ocaklarında yetiştirilmek üzere, ilk defa Türkiye'den 14-16 yaşlarında 40 kadar çocuğun Essen şehrine gönderileceği (Genel, 2013) yazılmıştır.

Askeri müdahale sonrası 1961 yılı itibariyle Türk vatandaşları seyahat etme özgürlüğünden anayasal bir hak olarak yararlanmaya başlamıştır. Bu gelişmenin ardından “Tercüme ve İş bulma” olarak adlandırılan özel firmalar Türkiye'den yurtdışına eleman gönderme faaliyetini başlatmıştır (Abadan-Unat, 2002).

İstanbul'da olmayan Alman İrtibat Bürosu (Deutsche Verbindungsstelle) kurulmuş ve Türkiye'yi temsilen Çalışma Bakanlığı, İş ve İşçi Bulma Kurumu ile müzakerelere başlanmıştır. Müzakereler sonucunda ikili işgücü mübadele anlaşması, 1 Eylül 1961'de yürürlüğe girmek üzere imzalanmıştır. Türkiye Batı Almanya'nın ardından diğer Avrupa ülkeleri ile de benzer ikili anlaşmalara imza atmıştır. İşçiler, işverenlerin parasal garantisi ve yol masraflarının ödenmesi şartı ile “ismen davet” usulü ile yurtdışına gitmeye devam etmişlerdir. İmzalanan ikili anlaşmaların ardından yapılan başvurular İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun ülke çapında hazırlamış olduğu bekleme listeleri üzerinden anonim olarak değerlendirilmiş ayrıca ismen davet usulü de 1973 yılına kadar işlemeye devam etmiştir.

Türkiye ve Batı Avrupa'daki işçi talebinde bulunan ülkeler ile ikili işgücü anlaşmalarından yıllar sonra sosyal güvenlik anlaşmaları imzalanmıştır. Bunun sebebi ise, başlangıçta Federal Almanya'da çok kısa süre kalacağı tahmin olunan işçilerimizin kalış süreleri uzamaya başlayınca, ortaya çıkan önemli sorunların başında işçilerin sosyal güvenliklerinin gelmesidir. Sosyal güvenlik sahasında iki devlet arasındaki ilişkileri düzenlemek niyeti ve kendi sosyal güvenlik mevzuatının

uygulanmasında her iki devlet vatandaşlarının eşit muamele görmeleri prensibi içinde düzenlenen bir sözleşmedir (Tekman, 1986:99).

John Berger'in İstanbul'daki İş ve İşçi Bulma Kurumundaki işçilerin Alman doktorlarınca sağlam, çalışabilir raporu vermeleri için yaptıkları muayeneler sırasında işçilerin yaşadıklarını anlattığı şu satırlar oldukça etkileyicidir.

“Üstündekileri çıkarıp yüzlerce başka işçi adayıyla birlikte sınava giriyor. Kendilerini muayene etmekte kullanılan araç ve gereçlere kaçamak bir göz atıyor sıradakiler. Birbirlerine de kaçamak bakışlarla bakıyorlar. Seçilme şansını yanındakine bakarak kestirmeye çalışıyor herkes. Onun böyle bir durum için hazırlıklı olmasını gerektirecek hiçbir şey yok geçmişinde. Tanımadığı insanların önünde çırılçıplak soyunmasını istemelerinin yarattığı utanç. Komut veren görevlilerin konuştukları anlaşılmasız dil. Testlerin anlamı. Vücutlarına keçe uçlu kalemle yazılan sayılar....” (Berger,1975: 52)

Avrupa'da çalışmak için giderek uzayan, isimsiz işçi isteğini karşılamak için oluşturulmuş bekleme listelerinden belli koşullarla eleme yapılması gereği duyulmuştur. Devlet Planlama Teşkilatı'nın “gelişmişlik” ölçüsüne göre, ülkedeki gerice bölgelerden başvuranlara iki yıl önce başvurmuş, gelişmekte olan bölgelerden başvuranlara da bir yıl önce başvurmuş işlemi yapılarak, başvuru listelerinde yeni düzenlemeler yapılmıştır. Alıcı ülkelerce nitelik isteniyorsa, istenen niteliklere sahip olanlar, bekleme listesindeki yerine bakılmaksızın gönderilmekteydi. Ülke gereksinimleri yönünde işçi gönderiminin kurumca denetlendiği durumlar da vardı: Kırıkkale silah fabrikalarından, Zonguldak kömür ocaklarından ve belli tersanelerden başvuran belli nitelikteki işçilerin yurtdışına gitmelerine izin verilmemiştir (Gitmez, 1983 :18-19).

Batı Almanya ve Türkiye arasındaki karşılıklı ihtiyaçlar ile oluşan yoğun işgücü talebi ve aşırı işçi başvurusu, bir taraf için yabancı nüfusta artış demek iken diğer bir taraf için ise olağan üstü hızlı bir dış göç akımına yol açmıştır (Abadan-Unat, 2002). Mehmet G. Genel (2013) Akşam Gazetesi'nde yer alan işgücü göçü haberlerini değerlendirdiği makalesinde, Almanya'nın artan iş gücü ihtiyacını

karşılayabilmek adına Türk işçilerine acilen ihtiyaç hissedildiğini belirtmiş ve haberlerin başlıklarını şu şekilde sıralamıştır;

“Avrupa’da İşçi Buhranı Had Safhada” (11.04.1962, S:3),

“Almanya Her hafta 500 İşçi İstiyor” (28.11.1961, S: 3),

“ B. Almanya 500 bin Kalifiye İşçi İstiyor” (19.07.1961, S:5),

“ 1962 de 50 bin Türk işçisi Almanya’ya gitmek istiyor” (12.01.1962, S:3),

“ Almanya’ya haftada 250 ‘işçi’ ihraç ediyoruz” (26.02.1962, S:1 ve 5),

“ Almanya’ya gitmek için 107 bin kişi sıra bekliyor” (22.09.1963, S:1 ve 4).

1966-1967 yıllarında ortaya çıkan Alman otomotiv sektöründe yaşanan krizden bahseden Abadan (2002), yaklaşık olarak 70.000 kişi işten çıkarılmasına rağmen, işçilerin büyük çoğunluğunun Türkiye’ye geri dönmediklerini dile getirmiştir. Ülkeye dönmek yerine diğer batı Avrupa ülkelerinde iş bulmaya ve bir süre akrabalarının yanına sığınarak eski işlerine geri dönmeyi beklemişlerdir. Bir umut olarak gittikleri Avrupa’ya ailelerinden uzakta bile olsalar, daha iyi bir gelecek uğruna böyle sıkı tutunmuşlardır.

1973 yılında ortaya çıkan petrol krizi yabancı işgücüne duyulan ihtiyacı doğrudan etkilemiştir. Bu dönem itibarı ile işçi alımı durdurulmuş ve Batı Avrupa ülkelerinin göçmen işçi politikaları değişmiştir. Almanya göçmen işçilere geri dönüşü özendirmek için yeni uygulamalara başlamıştır (Abadan-Unat, 2007). İşçinin konuk olarak adlandırılması göçmen işçinin geçici olduğunu sürekli hatırlatmak amacıyla bilinçli olarak kullanılıyordu (Gitmez, 1983:71). Bu nedenle ilk göç zamanında işçinin ailesini yanında aldırma şartları ağırlaştırılmıştır.

İşçi alımının durdurulması ve İşçi Bulma Kurumunun bekleme listesindeki kişi sayısının sürekli artması daha fazla beklemek istemeyen veya sıranın kendisine gelmeyeceğinden gidemeyeceğini düşünen kişiler turist pasaportları ile Almanya’ya ve diğer Batı Avrupa ülkelerine girmişlerdir (Abdan-Unat, 2007).

Türkiye’de yaşanan askeri müdahale sonrasında darbe hükümetinin uyguladığı siyasi baskıları sebep olarak gösterip Türkiye’den Avrupa’ya sığınma talebinde bulunan birçok kişi olmuştur. Bu durum sonucunda “ *Türk göçmen nüfusunun yapısında anlamlı değişiklikler yaratmış, etnik, dinsel ve ideolojik gruplaşmalar* (Abadan-Unat, 2007: 8)” ortaya çıkmıştır. Sığınma talebinde bulunanlar arasında sol siyasi partilerin mensupları, sol görüşlü öğrenciler ve Kürt

kökenli vatandaşlar bulunmaktadır (Arayıcı, 2005). Ayrıca bu dönemde göçü arttıran durum farklılaşmıştır. İşgücü göçü azalırken, aile birleşimi ile göçmenlerle evlilikler, göçmenlerin yanına taşınan kardeşlerin, ebeveynlerin, eşlerin ve çocukların tüm hareketliler içerisindeki payı oldukça yükseldiği görülmüştür (Sirkeci, Cohen ve Yazgan, 2012).

Hızla artan göçmen nüfusun varlığı Alman hükümetlerinde tedirginliğe sebep olmuş ve politikalarını göçmenlerin geri dönmelerini sağlayacak biçimde dönüştürmüşlerdir. 1983 yılında “Yabancıların Dönüşünü Özendirme Yasası” yürürlüğe girmiştir. Yasada “1 Kasım 1983 – 30 Haziran 1984 arasında kesin dönüş yapacağını beyan eden Yugoslav, Türk, İspanyol, Portekiz, Fas, Tunus ve Kore uyruklu yabancılara 10.500 DM tutarında ödeme ve ayrıca çocuk başına da 1.500 DM ek yardım yapılacağı” belirtilmiştir (Abadan-Unat, 2007:8).

Alman ekonomisinin, 1980 yılında başlayan sistem içindeki durgunluk dönemi ile ülke içinde belli sorunlar baş göstermeye başlamıştır. Her kriz döneminde olduğu gibi yükselen işsizlik ve ekonomik bunalımların sosyal, toplumsal yansımaları olarak suçlu bir grup aranmış ve fatura göçmen işçilere kesilmiştir (Şen, 1986:77).

Arayıcı (2002:80)’nın aktardığı verilere göre yurtdışında çalışan göçmen emekçilerin önemli bir kesimi %80’den fazlası kalifiyesiz, niteliksiz işçi konumundadırlar. Bu sebeple bulundukları ülkelerde en kötü işlerde ve en ağır koşullarda çalışmalarını sürdürmek zorunda kalmışlardır. Göçmenlerin, kırsal bölgelerden gelerek Alman sanayisinin en önemli merkezleri olan Duisburg, Köln, Stuttgart, Münih gibi şehirlerde istihdam edilmişlerdir (Şen, 1986). Göçmen işçilerin eğitim seviyelerinin düşük olması çalıştıkları işleri belirleyen nitelikte olup, daha çok uzmanlık gerektirmeyen emek yoğun işlerde çalışmışlardır. Eğitim seviyelerine genel olarak bakacak olursak; Fransa’daki Türkiye kökenli göçmenlerin “sosyoekonomik ve kültürel sorunları” üzerine yapılan ankette %57’si ilk ve ortaokul mezunu, %12’si hiç okul bitirmemiş, bu kişilerin içinde ise %72’si ana dilde okuma yazma biliyor ve %28’i ise halen okuma yazma bilmemekte olarak tespit edilmiştir (Arayıcı, 1992:78).

Eğitim ve öğretim seviyesi düşük olan aile çocukları, kendi ülkelerinde dahi toplumsal yapı ve kurumlara uyum sağlamaları güçken, yabancı bir ülkede tamamen farklı dil ve kültür, gelenek-görenek, yaşam tarzı, çalışma ilişkileri ve bir bütün

olarak bu hareketli sisteme uymaları çok daha güç olmuştur. Özellikle birinci kuşak göçmen emekçiler bulundukları ülkelerde vasıfsız işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır. Şen, Goldberg ve Öz (1996)'ün Almanya'da Ayrımcılık-Federal Alman İş Piyasasında Türklere Yönelik Ayrımcılık adlı çalışmasında Federal Almanya'daki yabancı işçiler arasında birinci kuşaktan İtalyanlar ve Türkler en düşük seviyede eğitim düzeyi ve mesleki nitelik sahibi oldukları belirtilmiştir. Aynı zamanda bu insanlar yapısal olarak maruz kaldıkları ayrımcılık nedeniyle yaşam alanlarını şekillendirirken de dikkat etmişlerdir. Bu sebeple Türk göçmenler tarafından yaratılan koloniler dayanışmayı arttırdığı için dış dünya ile bağlantı kurulmasını gereksiz kılar ve göçmenlerin gettolaşma süreci başlamıştır. Aynı ülkede yaşayan, aynı işte çalışan fakat dünya görüşü olarak birbiriyle etkileşime girmekten uzak, yerel halktan kopuk bir unsur haline gelmişlerdir (Menlik, 2016). Almanya'da bulunan Türkiyeli işçilerin önemli bir kesimi inşaat, temizlik, yeraltı maden işletmeleri, imalat sanayinde ve hizmet sektöründe istihdam edilmiştir (Arayıcı, 2002:81). Özellikle turist olarak gelip kaçak olarak çalışan göçmen işçilerin durumlarına değinen Arayıcı, bulundukları ülkelerde oturma ve çalışma kartları olmadığından bu kişilerin çaresizlik içinde boğaz tokluğuna köle gibi, en ağır iş kollarında çalışmak zorunda kaldıklarını iletmiştir.

Zamanla Almanca'nın daha iyi öğrenilmesi, çalışanlar arasında kurulan bağlar, dayanışma ve bilincin artması gibi gelişmeler ile Türkler kendi haklarını savunabilecek konuma gelmişlerdir. Çoğunluğun hedefi Türkiye'de mal ve mül edinmenin yanı sıra serbest bir işletme kurmak olduğunu söylemek mümkündür. Bu sebeple 1980'li yılların ortasına kadar girişimci olarak Almanya'da iş hayatına atılmanın çekici tarafı olmamıştır (Şen, Ulusoy ve Öz, 1999:83).

1989 yılında Türkiye Araştırmalar Merkezi (Zentrum Für Türkeistudien) ve Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı tarafından İstanbul'da düzenlenen konferansta Avrupa'daki Türklerin içinde bulundukları yaşam koşullarına, çeşitli alanlardaki sorunlarına ve Avrupa Topluluğu'na giriş sürecindeki katkılarına değinilen bildiriler sunulmuştur. Doç. Dr. İsmail Duymaz'ın yaptığı konuşmada belirttiği üzere; "Federal Almanya'daki Türklerin bundan sonraki varlığı, sürekliliği yaşam alanının niteliği, artık Doğu-Batı ilişkilerinden, bizzat Türklerin ekonomik kimliklerinden ve emek piyasasındaki niteliklerinden etkilenecektir

(Duymaz, 1990:36).” Avrupa’daki Türklerin ve özellikle en kalabalık nüfusun yaşadığı Almanya’da yaşayanlar ekonomik anlamda başlangıçtan farklı bir yöne doğru evrilmektedirler. Bir dönüşüme dikkat çeken Duymaz, Bonn’daki Türkiye Araştırmalar Merkezi’nde yürüttükleri projeler neticesinde elde ettiği bulgular ile artık “Türk özel sektörü”nden bahsedildiğini belirtmiştir. Duymaz (1989:37) işçilikten işverenliğe geçişte kuşaklar arası ayrımı şu şekilde yapar; birinci kuşakta “cesaret” , ikinci kuşakta ise “yetenek” faktörünün daha etkili olmaktadır. Bu durum doğrudan misafir olarak adlandırılan işçilerin kalıcılığına işaret etmektedir.

2.2. TÜRKLERİN KÜLTÜREL DENEYİMLERİ

Göçmen bir toplumun yeni yaşam alanlarında kendi kültürlerini deneyimleme biçimleri zamanla farklılık gösterecektir. Bu farklılığın süresi ve şekli azınlık durumunda olan göçmen grubun kendi iç dinamikleriyle belirlendiği gibi ev sahibi toplumun onlara karşı olan yaklaşımından da etkilenmektedir. Tezin asıl amacı Almanya’daki Türk etnik kökenine sahip bireylerin kalıcı oldukları bu yeni yaşam alanında kültürler arası evliliklere karşı algılarını görmektir. Dolayısıyla bu algı sürecinin oluşmasını etkileyen her iç ve dış faktörün analiz edilmesi gerekmektedir. Bu sebepten ikinci bölüm Türklerin Almanya’daki kültürel deneyimlerine odaklanmıştır. Kültürel deneyimin tüm kilit noktaları karma evliliklere karşı tutumu etkilemesi açısından özellikle seçilmiştir. İlk olarak Türk kültürünün büyük bir taşıyıcısı olan aile hayatına, ardından gruplar arası ilişkilerin belirleyicisi olan sosyal hayata ve son olarak da kültürler arası mesafenin görülebilmesi için Türk-Alman ilişkisinin arttığı ve azaldığı noktalar ortaya konacaktır. Böylelikle gruplar arası evliliklerin oluşumu üzerinde belirleyici olan parametrelerin aydınlanması sağlanacaktır.

2.2.1.Aile Hayatı

Türklerin Almanya’daki aile hayatı geleceklerini şekillendirmeleri açısından belirleyici olmuştur. Kimi ailelerin yabancılara karşı tepkili ve kapalı kültürel yaşantıları çocuklarının diğer kültürler ile temasının kalitesini de kötü yönde

etkilemiştir. Diğer taraftan Alman toplumuna uyumu ve kaynaşmayı tercih eden ailelerin çocukları farklı kültürlerden akranları ile daha sağlıklı ilişkiler kurabilmiştir. Bu her iki durum da gruplar arası temas fırsatlarında ortaya çıkardıkları sonuçlar dolayısıyla kültürler arası yakın ilişkilerin oluşma olasılıklarını değiştirmişlerdir.

Sosyalleşme süreci, bireyin hayatına ilk gözlerini açtığı kurum olan ailede başlar. Dünyaya geldiğimiz andan itibaren, mensubu olduğumuz toplumun kültürünü, değerlerini, yaşama biçimini ve kurallarını ilk olarak ailemiz aracılığıyla daha sonra da sosyal çevremiz aracılığıyla öğreniriz. Bu farklı kaynaklardan aldığımız bilgileri, bir bütün halinde değerlendirir daha sonra kendi yaşamımıza bir şekil veririz. Bilgi akışı, sosyalizasyon sürecinde devam eder ve deneyimlerimiz bir filtreleme görevi görerek, hangi düşüncelerin bize daha uygun olduğunu görmemizi sağlar.

İlkay Şahin, kadınların göç sürecine dahil oluşuyla birlikte göç edilen ülkede kalıcılık fikri oluşmaya başladığını belirtmektedir. Beslenen ve giderek sosyokültürel bir hareket haline gelmeye başlayan Türk toplumunun oluşumu doğal olarak kendine özgü bir toplumsal yapı ve kültürel anlam dünyasını da beraberinde getirmiştir (2009:2064). Bu oluşum ve dönüşüm sürecinin özellikle Almanya'daki Türk aileler için değerlendirildiğinde ne kadar keskin olabileceğini unutmamak gerekir. Nuruhan ve diğerleri'nin aktardığı üzere bu kişiler köy, küçük şehir ya da kasabadan Türkiye'nin büyük şehirlerine oradan da Avrupa'nın metropollerine göç etmişlerdir. Almanya'daki Türkler için hızlı bir değişim sürecinde oldukları söylenebilir. Almanya'da yaşayan Türkler bir yandan Türk toplumunun kültürel özelliklerini, geleneklerini taşıırken, aynı zamanda Alman toplumuyla bir arada yaşamaktadırlar. 1957 yılından bu yana Almanlar ile aynı sınırlar içinde yaşayan Türk topluluğunun kendi köken kültürleri ile olan ilişkilerinin geçen zamanla birlikte kuşaklar arasında farklılıklar göstermesi beklenmektedir (2007: 56-57).

İlk göç eden jenerasyonun karşılaştıkları sorunlar ile geleneksel değerlere sarılması karma evliliklerin grup normlarını aşma ihtimallerini azaltmıştır. Kula'nın Türk göçmen aileler için yaptığı saptamaya göre; *"Aileler, üretim alanında ve toplumsal çevrede zorlamaların da etkisi ile kendi yaşam biçiminden farklı toplumsal söylemin gereklilikleri ile baş edebilmek için, yeni teknikler geliştirip uygularken, aile içinde çok daha güçlü olarak geleneksel değer algılarına bağlanmaktadır"*

(2012: 112). Bu saptama ile dış dünyada, Almanya'daki çok kültürlü modern Avrupalı hayat tarzının gerekliliklerine bağlı hareket etmek zorunda kalan Türklerin, kendi aile üyeleriyle paylaştıkları ev ortamında daha çok geleneksel tutumlar sergiledikleri söylenebilir. Bu argümanı destekleyici nitelikte benzer bir çıkarım da Kaya ve Kentel (2008) tarafından yapılmıştır. Avrupa'daki genç nesillerin farklı bir sosyalleşme sürecini deneyimledikleri belirtilmekle birlikte, ev ve dış toplumsal hayat arasındaki farka değinilmiştir. Yazarlara göre, bir yandan evde aileleri Türkiye'nin geleneksel yaşam tarzının bir parçası olurken, diğer yandan evin dışında, okulda, iş yerinde toplumun bütünü ile ev sahibi kültüre doğrudan katılmak durumundadırlar.

Kaya ve Kentel (2008)'e göre, Almanya, Fransa ve Belçika Türkleri için aile korunması gereken en önemli alandır ve bireylere korunma duygusu vermektedir. Fakat Avrupa'daki bu aileler, sürekli gerilim ve kriz kaynağıdır. Bu gerilim ve kriz durumunu ortaya çıkaran sebepleri görmek için ailelerin iç dinamiklerine genel olarak bakmak gerekmektedir. Çelik'e (2008) göre Türkiye'den göçen ailelerin inanç, kültür ve davranış sistemleri bakımından tamamen farklı ve yabancı bir toplumda aile büyüklerinin hem kendi hem çocukları için iletişim, sağlık, eğitim ve ekonomik anlamda çözmeleri gereken çok büyük sorunlar bulunmaktaydı. Fakat bunun için ne zaman ne de imkan olduğu düşünülmekte ve dolayısıyla bu durumdan en çok çocuklar etkilenmektedir. Çelik'in yaptığı görüşmelerde bir katılımcının sözleri çocukların nasıl ihmal edildiğini gözler önüne sermektedir. Görüşmecinin sözleri ilk kuşağın kendi kaderine bıraktığı çocukların yaşadıklarını özetler niteliktedir.

“Kendi çalışmadıkları ağır ve pis işlerde biz çalıştık, ama çocukların bu duruma düşmesinde asıl sorumlu bence aile yapısı... İlk kuşak kayıp kuşak, onlar çalışmaktan eve ve çocuklarına ilgi göstermediler. Çocuklar evde huzur ve eğitim bulamıyorlardı, sokakta büyüyorlar ve eğitiliyorlardı. Sokaklar ise kötülüklerle doluydu . ben kendim de her türlü pisliği yaşadım, her şeyin içinde oldum. Eğer ailemiz bize zaman ayırsalardı, bizimle ilgilenselerdi, ailede huzur olsaydı, Türk çocukları böyle olmazdı ...” (Çelik, 2008: 124).

Yukarıdaki alıntıdan görüleceği üzere, para biriktirip ülkesine dönmek için tek odaklanılan şeyin uzun saatler çalışmak olması aile için bağların zayıflamasına sebep olmuştur. Bu da daha fazla aile içi çatışma anlamına gelmektedir. İlk nesil için bu durum karşısında geliştirilen strateji, çocukları evde tutmanın ve onların geleneksel kalıplara uymalarını sağlamak için daha fazla baskı ve disiplin uygulamak olmuştur.

Aile içindeki disiplin dikkati çekecek niteliktedir. Aile dışında kendine güvenleri tam olan çocukların önemli bir kısmı aileleriyle birlikte olduklarında, özellikle babalarıyla birlikteyken korkudan kaynaklanan bir saygı ile davrandıkları gözlenmiştir. Aileler çocuklarını her türlü kötülüğün kaynağı olduğunu düşündükleri sokaklardan uzaklaştırmak için yoğun bir çaba harcamaktadırlar. Anne babalar çocuklarının, bu tür mekanlarda Alman ve Türk gençlerinden olumsuz şekilde etkilendiklerini düşünmektedirler (Kaya, 2001:111). Nuruan ve diğerlerinin 1525 katılımcı ile yaptıkları araştırmada %70'lik bir oranda ailelerin çocuklarının Almanya'da yetişmesinden endişe duydukları sonucu elde edilmiştir. Bu endişelerin başlıca sebepleri %81'lik oranla köken kültürünü öğrenememesi, %77 dini değerler öğrenememesi, %65 uyuşurucu ve alkol vs. tehlikesi, %49 çocukların aileden uzaklaşması, %47 yabancı değerler edinmesi, %40 iyi eğitim alamaması ve %39 yabancı düşmanı grupların saldırısına uğramasıdır (2007:102). Bu verilerden anlaşılacağı üzere ailelerin endişelerinin başında kültürel değerlerin bir sonraki nesile aktarılamaması ve Türkiye'ye özgü bu değerlerin yavaş yavaş yok olacağı korkusu gelmektedir. Daha sonrasında Almanya'da henüz aşılamamış olan ırkçılık gerçeğinin de ailelerin zihinlerinde yerini koruduğu görülmektedir. Bu bahsedilen endişeler dolayısıyla aileler çocuklarının kendi cemaatleri içinde yer alan hemşehri örgütlerine, camiler ve cem evleri gibi dini toplanma alanlarına gitmelerini istemektedirler (Kaya, 2001: 111)

Başlangıçta bekar işçiler olarak kısa süreli göç edilen daha sonra aile birleşimi ile oluşan Türk göçmen ailesinin yapısı zamanla farklılaşmıştır. Göç sürecinin kendi iç yapısı sebebiyle boşanmalar, anlaşmalı evlilikler, ikinci evlilikler, karma evlilikler ya da evlilik dışı ilişkiler gibi durumlar ortaya çıkmıştır. Travmatik şekilde yıkılan yuvalar, sahipsiz kalan çocuklar ya da yabancı anne babada kalan çocuklar bulunmaktadır (Çelik, 2008.125).

Türk göçmenler arasında boşanma oranlarının artmasının sebeplerini açıklarken Kula (2012), aslında Almanya'daki Türk aile yapısının nasıl özellikler taşıdığına dair çeşitli nitelikleri gözler önüne sermiştir. Berlin Türk Başkonsolosluğu verilerine dayanarak elde edilen boşanma nedenleri şu şekildedir:

- Anne babaların büyük çoğunluğu, çocukları Alman karşı cins ile ilişki kurma ihtimallerini ortadan kaldırmak için onları 17-18 yaşlarında, daha çok küçükken evlendirmektedirler;
- Eşler birbirini tanımadan evlendirilmektedir;
- Evli eşlerden erkeğin ebeveynleri, oğullarının gelirlerini ailenin ortak mal edimi için kullanmalarını beklemektedirler;
- Çok sayıdaki Türk anne baba, evlenmiş çocuklarıyla aynı evde ya da aynı binada yaşamak istemektedir (Kula, 2012:164).

Yukarıda belirtilen sebepler ailelerin evli çocukları üzerinde kontrol seviyelerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Kendi eşlerini seçme özgürlüklerinin kısıtlanmasının yanı sıra, yeni evli çiftlerin özgür bir bütçe ve harcama imkanlarının olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca yaşam alanının paylaşılması zorunluluğunun olması, çiftler için evliliği zorlayıcı koşulların ve müdahalelerin kaçınılmaz olduğunu göstermektedir.

Aile içi yaşantıda Anadolu'dan taşınan geleneksel davranış kalıpları belirleyici rol oynarken, okul ve iş yeri kamusal sosyal alanlarda batı kültürünün davranış biçimleri arasında belirgin bir çelişki ve çatışma söz konusudur (Çelik, 2008:123). Çocuklar ve aileleri arasındaki gerilim ve geçimsizlikler edinilen farklı kültürel deneyimlerle dahi durdurulamamıştır. Başkurt (2009:87)'a göre, bu süreçte en büyük sıkıntı ve duygusal problemleri anne-baba ve erkek kardeşlerin baskısı altında kalan kız çocukları yaşamıştır. Kız çocuklarının bu duruma düşmelerinin sebebi olarak dini ve kültürel merkezli baskılar, özgürlüklerin kısıtlanması ve erken yaşta evlendirme durumlarıyla karşılaşıldığını ve böylelikle kız çocuklarının evden kaçmaları, hatta intihar etmeleri gibi kötü sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Görüldüğü üzere Almanya'daki Türk aileler kendilerine özgü dinamiklere sahiptirler. Bu ailenin belirgin, ayırt edici bazı özelliklerinin olması Türkiye'de onlar için kullanılan "Alamancı Aile" kavramını ortaya çıkartmıştır.

2.2.1.1. “Alamancı” Aile

Avrupa ülkelerine gerçekleştirilen kitlesel göçler sonrasında ailelerin de bu göç sürecine dahil olması ile bu insanlar için memleketlerindeki hayatlarından farklı olan yeni bir yaşam tarzı ortaya çıkmıştır. Çalışmaya gittikleri batı ülkelerinde var olan belirli özellikleri, geleneksel aile hayatlarına uyarlamış bir aile formu günlük hayatta yerini almıştır. Bu aileler, halk arasında ve daha sonrada literatüre girmiş bir kavram olan “Alamancı aile” şeklinde adlandırılmaktadırlar.

İbrahim Yasa’nın yaptığı tanıma göre “*Alamancı aile, yurda kesin dönüşü yapmış veya yapmamış olan, bir süre yabancı bir Avrupa ülkesinde çalışan işçilerin oluşturduğu bir aile türüdür (Yasa, 1979:84)*”. “Alamancı aile” tanımı Yasa’ya göre biraz daha farklı olan Celalettin Çelik daha çok ailenin yapısına yönelmiştir. Çelik’in tanımı “Alamancı aile, göçe bağlı olarak ekonomik statüsü yükselmiş , kültürel özelliklerin bazı kısımlarını da transfer eden, ama kısmen parçalanmış bir aile” şeklindedir (2008:123).

Bu tip aile, yörelere, oluşum dönemlerine göre farklılıklar göstermekle birlikte, daha çok kırsal nitelikleri ağır basan bir kurum olarak görülmektedir (Yasa, 1979:84). Ayrıca Almanya’daki Türklerin giyim tarzındaki farklılık ve Türkçe konuşma biçimleri Alamancı olarak nitelendirilmelerinde önemli bir paya sahip olduğu düşünülmektedir (Kaya, 2001:134).

Ayhan Kaya (2001), Alamancı adlandırılmasının veya yakıştırmasının altında yatan sebeplerin , onların Almanlar gibi zengin oldukları, domuz eti yedikleri, rahat bir yaşam sürdükleri , Türklüklerini kaybettikleri ve her geçen gün daha fazla Almanlaştıkları gibi genel önyargılar olduğunu aktarmıştır.

Pozitif anlamda yurtdışında çalışmanın yarattığı farkındalığa değinen Yasa, dış ülkelerde gerçekleştirilen akçasal (parasal) olanaklar ve bununla elde edilen özdeksel (maddi) değerler “Alamancı aile”nin iş olanaklarını genişlettiğini söylemiştir. Ayrıca bu durum bu ailelerin kendileri ve çocukların geleceğine dair planları, ekonomik katmanlaşma düzeninin en üst seviyelerinde gördüklerini belirtmiştir. Asıl burada, ailerin Türkiyedeiken içinde sıkışıp kaldıkları çaresizlik yoksulluk kısılcının etkisinden kurtulup gerçekten elde edebilecekleri maddi imkanların farkına varmışlardır.

Alamancı ailenin memleketlerinde ayırt edilmesini sağlayan bazı davranışlar ve maddi ekipmanlar ön plana çıkmaktadır. Yasa (1979), giyim kuşam erkek kadın oluşlarına göre değişmekle birlikte kadınlar karma ve çarpıcı renkleri tercih ettiklerini, erkeklerin kıyafetlerinin birbirine tıpatıp benzeyen takımlardan oluştuğundan bahsetmiştir. Ayrıca evlerinde kullandıkları çeşitli teknolojik aletlerin bol olduğu görülmüştür. Aynı zamanda, Alamancı ailenin her şeyden önce bir yaşam anlayışını ve biçimini sürdürmek istemekte olduğunu ve bunun içinde özdeksel-tinsel (maddi-manevi) değerlerle donatılmış bulunduğunu iddia etmiştir. Bu tip ailenin çekirdekleşmeye doğru gittiğini ve bireycil özelliklerin belirginleştiği görülmüştür. Alamancı ailenin dış ülkelerde kaldığı ilk yıllarda kazancının önemli bir bölümünü gösterişçi nesnelere ve armağanlara yatırdığı görülmüştür. İlk yıllarda bu tür pahalı harcamaların aileler için saygınlık göstergesi olarak görüldüğü ancak, doyum aşamasına ulaşıldığında giderek daha akılcı yatırımlara yönelmişlerdir.

Yasa (1979)'nın Alamancı aile için değindiği başka bir düşünce ise onların geçici bir nitelik taşımalarıdır. Gece konu ailesi ile benzer niteliklere sahip olduklarını ve zaman süresi içinde yeni uyum ve koşulların etkilenecek dönüşen geçiş sürecini temsil ettiklerini iddia etmiştir. Geçici bir nitelik taşıdığı düşünülse dahi, henüz Alamancı aile kullanımı ve belirgin özellikleri ile günümüzde de var olmaya devam etmektedir. Bu olgunun temelinde yatan yurt dışına göç etmiş olmak durumu bilindiği sürece, ailelerin yaşam tarzları, özellikleri ne kadar değişse de kullanımı devam edecekmiş gibi görünüyor. Üstelik Alamancı yakıştırması sadece Almanya'da yaşayan Türkler için değil genel olarak, herhangi bir ülkede yaşayanlar için dahi kullanıldığından kendi kapsamının dışında varlığını sürdürdüğü uzun zamandır bilinmektedir.

Çelik'in gözlemlerine göre Alamancı ailelerin, göçe bağlı olarak yaşadıkları ilk deneyim ayrılıktır. Almanya'da veya Türkiye'de, ailenin geri kalan üyelerinin, koruyan, ilgilenen ve esirgeyen bir aile büyüğünün eksikliğini hissetmişlerdir (2008:124). Ailenin çalışan üyesi en başında genelde erkekler, daha sonra kadınlar yurt dışına çalışmaya gittiklerinde, modern iletişim araçlarının da yeterince gelişmediği düşünülürse çocuklar, eşler veya anne babalar büyük özlem ve yoksunlukla beklemektedirler. Daha önce Alamancı aile kavramını betimlerken de

gördüğümüz üzere Çelik, bu aile türünün kısmen parçalanmış olduğunu gözlemlemiştir. Bu durum dönemin sanatının en belirgin konularından biri olmuştur.

Parçalanmış aile örneklerini Almanya'ya göç eden kişileri konu alan filmler üzerinde görmek mümkündür. 1972 yılında yönetmenliğini Türkan Şoray'ın yaptığı ve aynı zamanda baş rolde Gülcan karakterini canlandığı *Dönüş* filmi, Almanya'ya çalışmaya gitmiş bir erkeğin ve Türkiye'de çocuğuyla kalmış bir kadının hikayesini çarpıcı biçimde anlatmıştır.

Filmde işlenen, parçalanmış aile olgusu üzerine detaylı bir inceleme yapan Uğur Çağlak (2017)'in *Göç ve Parçalanmış Aile: Göçün Ardında Kalanlarının "Dönüş" Filmindeki Yansımaları* çalışmasında yer alan bazı önemli noktalara değinmek faydalı olacaktır. İlk olarak Türkiye'de kalan eş Gülcan, göçle birlikte ortaya çıkan özlem, yalnızlaşma, ekonomik sıkıntılar, tarlanın bakımı, hayvanlarının bakımı, olumsuz gözle bakan erkeklerin ortaya çıkması ve çocuğu için hem anne hem de baba rolünün üstüne binmesi gibi sorunlarla baş başa kalan ve bununla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Öte yandan Almanya'ya işçi olarak giden eş İbrahim tarafında durum çok daha farklıdır. İbrahim, Gülcan'ın yaşadığı sıkıntıları göz adı edip, onun kalması için yalvarışına aldırış bile etmemektedir. Çok para kazanma hırsı ile öncelikle sadece borcunu ödemek için gittiği Almanya, aynı zamanda sunduğu imkanlar ve yeni yaşam tarzıyla onu kendine çekiyor. İbrahim karakterinin Anadolu'nun bir köyünden çıkıp Avrupa'nın metropollerinde gördüğü suların merkezi şebeke ile eve bağlanması, memleketteki gaz lambası yerine avizeler, oradaki insanların giyim tarzları, barlar, asfalt yollar, ulaşım da bireysel araçların kullanılması gibi görünürdeki maddi kültür unsurları 3-5 ay gibi kısa bir sürede kabul etmiş ve içselleştirmiştir (2017: 148). Tüm bu toplumsal maddi ve manevi unsurların çekiciliği ile İbrahim zamanla karısı ve oğlundan, belki de onların temsil ettiği köydeki hayatından kopmuştur. Almanya'da yeni bir hayat kurup sahip olduğu potansiyeli, daha iyi şartlarda yaşama yani kendi deyimiyle "adam olma" şansına sıkı sıkı sarılmıştır. Kurtarıcı olarak görülen Almanya, kırsal hayatın belirsizliğinden sıyrılıp, nihayet Türk köylüsü için bir sınıf atlama imkanı sunmuştur.

2.2.2. Sosyal Hayat

Almanya çok kültürlü yapısı ile kişilerin arkadaşlık ağlarında farklı etnik kökenden bireylerin girmesini muhtemel hale getirmiştir. Çocuklar için düşündüğümüzde okuldaki akranları kendi çevresinde yaşayan kültürel çeşitliliği temsil etmektedir. Üstelik çocukken kurulan arkadaşlıkların samimi ve ayrımcı olmayan yapısı onları kültürel anlamda daha açık bireyler haline getirmektedir. Böylece karma evlilikler açısından engel teşkil eden önyargılardan sıyrılmış yakın ilişkiler kurmak daha kolay olacaktır. Yetişkinler açısından bakıldığında aynı mahallede komşu veya iş yerinde çalışma arkadaşı olunan farklı etnik kimlikten insanlar, sosyal bağları şekillendirmekte ve normalleşmiş pozitif ilişkilerin kurulmasını sağlamaktadır. Bu sebepten kültürler arası yakınlaşma açısından Türklerin sosyal hayatının farklı yönlerini görmek karma evliliklere karşı tutumu anlamak için önemlidir.

İlk göç eden nesil ve ardından gelen çocuklar aynı hayat şartlarına maruz kalmamıştır. Alman Toplumu içinde, biraz daha edilgen kabul edilen ilk gelenlerden sonra onların çocukları farklı imkanlar, algılar ve değerlerle Almanya'da doğup büyümektedirler. Ayhan Kaya'ya göre modern hayatın hızla farklılaşan alanlarında gençler, hem etkileyen hem etkilenen toplumsal birer aktör olarak varlık göstermektedirler. Toplumsal hayatta fail olan Türk gençlerin ev, sokak, okul ve gençlik merkezi gibi yaşama alanlarının farklılaşması bir yönüyle aile bağlarının zayıflamasına sebep olurken, diğer yandan da toplumsal hareketliliğin artmasının yanı sıra farklı kültürel kimliklerin oluşmasına neden olmaktadır (Kaya, 2001: 103).

Berlin'deki Türk göçmenlerin boş zaman etkinliklerine ilişkin yapılan bir araştırmada, Türkiye'deki boş zaman değerlendirme geleneği Federal Almanya'da da sürdürüldüğü gözlenmiştir. Göçmen Türk toplumunda çocukların boş zaman etkinliklerini değerlendirme konusunda ailelerinden çok fazla etkilendiği ve onlar gibi boş zamanlarını şekillendirme eğiliminde oldukları görülmüştür. Çocukların yetiştikleri çevreden de etkilendikleri, yani Alman akranları ve okul hayatı da görece olarak etkili boş zaman değerlendirme imkanları sunmaktadır. Bu durumda çocukların Alman dilindeki yetkinliğinin yetersiz olması ve dışlanması onların kendi aralarında iletişim kurdukları, ait oldukları grubun özelliklerini yansıtan, televizyon

ve video izlemek gibi sınırlı çerçevede gelişen bir etkinlik alanı sunmaktadır. Alt sosyal sınıfa mensup işçi sınıfı ailelerden gelen bu çocukların, imkanların genişletilmesi için gereken maddi koşullar çerçesinde konutun yapısı, gelir miktarı ve yaşam alanının düzenlenişi bu fırsatları oldukça kısıtlamıştır. (Kula, 2012:118)

Ayhan Kaya'nın 'Sicher in Kreuzberg' Berlin'deki Küçük İstanbul (2001:103-111) çalışmasındaki verilerden hareket ile Türk gençlerin sosyal hayatlarını nasıl şekillendirdiğine dair bazı gözlemlere değinilecektir. Kaya, Türk gençlerinin Berlin Kreuzberg'deki yaşam alanlarının birbiri ile kalın çizgilerle ayrıldığını gözlemlemiştir. Ev, okul, sokak ve gençlik merkezi gençlerin genel anlamda yaşam alanları olarak tanımlayan Kaya, her birinin gençlerin hayatlarındaki yerini tek tek incelemiştir. Sosyal hayat ile bağlantılı olarak değerlendireceğimiz bu alanların ne tür özellikler taşıdığı ve gençlerin günlük hayatı üzerinde nasıl etkilere sahip olduğunu analiz etmek oldukça önemlidir.

Çalışma üç farklı gençlik grubu olan Naunyn Ritze Gençlik Merkezi, Chip Gençlik Merkezi ve Berlin – Türk Bilim ve Teknoloji Merkezi ile yapılan görüşmeler ile birinci ağızdan bilgiler alınmıştır. İlk olarak Kreuzberg'deki gençlik merkezleri, işçi sınıfına mensup göçmen çocuklarının, günün önemli bir bölümünü geçirdikleri yer olarak belirtilmiştir. Bu tür mekanlar, gençlerin aile baskısından ve dışarıdaki dünyanın olumsuzluklarından uzaklaşabildikleri, aynı zamanda onur, saygı ve dostluğun hakim olduğu yer olarak anılmıştır. Alternatif bir aile olarak görülen merkezdeki arkadaşlar, dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı birbirlerini korumaktadırlar.

Kreuzberg sokakları, gençlerin hayatında farklı gruplar ile mücadele halinde oldukları yer olarak betimlenmiştir. Değişik yerel siyasal kültürlerin karşılaştığı kentsel alanlar, gençler tarafından kamusal alandan özel alana dönüştürülmüştür. Sokaklardaki etkinliklerin başında gelenlerden biri olan özel spor arabalardan yüksek ses ile müzik dinlemek, bunu kendi Berlin ziyaretimde de gözlemlemiştim. Ayrıca Türk gençleri arasında yaygın müzik kültürü olarak bilinen "rap" parçalara sokaklarda amatör kameralarla kliplerin çekildiğine de şahit olmuştum. Sokak köşelerinde gruplar halinde yüksek sesle sohbet etmek ve de kendilerine ait olarak gördükleri bu bölgeye giren yabancı gruplara karşı bakışlar atılması gibi durumlar Kaya'ya göre aile ve dışarıdan gelen disipline karşı özel, kontrolün kendilerinde

olduğu bir alan yaratmışlardır. Görüşme yapılan kişilerden birinin (Taner) sözleri düzene karşı gençlik hissiyatını açıklar niteliktedir.

“1 Mayıs günü gördüğümüz her şeyi yağmaladık. Patladık. Böyle bir toplumsal patlama yeniden olabilir. Lüks tüketim malları satan bütün mağazaları yağmalıyorduk ve hatta Türk hacı amcalar bile bize katılıyordu. Yaklaşık on kadar alış-veriş merkezi Türk, Alman, sarhoş, hacı ve daha birçok insan tarafından yağmalandı. 1992 yılında Los Angeles ve 1 Mayıs 1996’da Kadıköy’de yaşanan olaylar gibiydi. Yağmalarken mutluluktan dans ediyorduk. O gün öyle mutluydum ki, düzene karşı mücadele ediyordum. Bu olayların büyük bir kısmı Kreuzberg’de oldu. Adeta bir ‘devrim’ gibiydi. Kürdü, Türkü, Lazı, Almanı ve Arabı hep birlikteydik (Kaya, 2001: 105-106).”

Yukarıda verilen bu alıntıda Almanya’daki Türk gençliğinin iç dünyası üzerine anlamlı ipuçlarını çıkarmak çok mümkündür. Siyasi bir anlamı olan 1 Mayıs, hem Amerika hem de Türkiye’ye olaylar üzerinden atıf, bir kaos halinin bir çok halkı içinde barındıran bir değer olarak görülmesi gerçekten gençlerin içinde bulunduğu düzenden memnun olmadıklarının göstergesidir. Aslında oradaki gençlerin çok kültürlü, heterojen toplum yapısına karşı besledikleri sempaside görülmektedir. Değişim ve dönüşüm halindeki Alman toplumunun yoksullarının birlikte resmedilmesi, gençlerin günlük hayatlarında her gün karşılaştığı insan profilinin bir dışavurumu olabilir.

Özellikle ikinci ve üçüncü neslin kendini ifade etme biçi olarak görebileceğimiz müzik grupları bulunmaktadır. Çağlar, Alman Türkleri arasında popüler olan *Kartel*, *Ünlü*, *CultureClash*, *Slamic Force*, (*Kan Ak* veya *Islamic Force*) gibi grupların ve müziklerinin etrafında özgül bir müzik türü, eğlence tarzı ve kolektif kimlikler şekillenmeye başladığını ifade etmiştir. Bu gruplarının müzik performanslarında, Türkiye’deki müzik ortamından enstrüman, tarz ve geleneklerini birbiriyle harmanladıklarını dile getirmiştir . Fakat, bu grupları ve müziklerini “Türk” ve “Alman” kaynakları arasında basit bir köprü olarak nitelendirmek onların heterojenliğini sınırlamak anlamına gelebileceğini, siyahların müziğinden, oryantaliden ve pop müzikten devşirilmiş parça, imaj ve tarzlar bu grupların müzik ve eğlence stiline “Türk” ve “Alman” kaynaklar kadar belirgin kullanılmaktadır.

Aynı zamanda kullanılan diller açısından, Türkçe ve Almanca kadar İngilizce de bu müzik dilinin bir parçasıdır (Çağlar, 2000:139).

Cinsiyetler üzerinden sosyal hayatı ve bağlantıların nasıl şekillendiğine baktığımızda kadın erkek arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Türkiye Araştırmalar Vakfı'nın 2006 yılında yaptığı çalışmanın verilerine göre, kadınların düşük çalışma oranlarına bağlı olarak iş yaşamında kurulabilecek bağlantılardan mahrum kaldıkları bulunmuştur. Tüm Türk göçmenler arasında erkeklerin %5, kadınların ise %12 hiç Almanlarla hiçbir kontakta sahip olmadığı belirtilmiştir. Aynı zamanda kadınların erkeklere nazaran daha seyrek kültürler arası dostluklar kurdukları görülmüştür. Son olarak, kadınlar arasında en çok tercih edilen spor, hobi ve eğitim dernekleridir (2006: 47).

Almanya'daki Türk kadınlarının sosyal hayatları üzerine bir değerlendirme yapan Çelik (2008: 126), özellikle dindar göçmen ailelerinde, kadınların toplumdan izole bir hayat yaşamak zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Ayrıca yazar, kendi yaşam çevrelerinde geleneksel ve dinsel kabullerden dolayı sosyal ve kültürel etkinliklere katılamadıklarını ve yaşamlarının evle sınırlı bir alanda geçtiğini belirtmiştir.

Almanya'daki Türk akraba grupları arasındaki yakın ilişkiye göz atmak gereklidir. Çünkü sosyal bağlantıların ilk çemberini oluşturan grup, kan bağıının olduğu ve ailecek görüşülen gruplardır. Nuruan ve diğerlerinin yaptığı araştırmada, akrabalarla görüşme sıklığı üzerine yapılan derecelendirmede %32,3 oranı ile haftada birkaç kez en yüksek oran çıkmıştır. %30 ayda bir kez cevabını verirken, %22,3 oranında haftada bir kez ve %2,9 gibi düşük bir oranla ise akrabalar ile hiç görüşülmediği belirtilmiştir (Nuruan ve diğerleri, 2007:65). Bu oranlardan anlaşılacağı üzere insanlar akrabaları ile olan bağlarına özen göstermekte ve bu bağları korumaktadırlar.

Yine aynı araştırmada yer alan başka bir değerlendirme de Türk komşu ve arkadaşlara ev ziyaretine gitme sıklığı üzerinden yapılmıştır. En yüksek %30,6 oran ile haftada bir kez, %22,2'lik bir oranla ayda bir kez, %21,5 haftada birkaç kez gittiklerini ve son olarak da %7,8'si hiç ev oturmasına gitmediklerini belirtmişlerdir (2007:67). Her iki verinin karşılaştırılması sonucu, Türklerin akrabaları ile görece daha yakın ilişkiler kurdukları görülebilir. İkinci soruda ev ziyareti kısmı, belki özel alanın korunması dolayısıyla evde görüşmek yerine insanların aralarında kan bağı

olmayan kişilerle dış mekanda vakit geçirmeyi tercih etmesi beklenebilir. Bu nedenle ev ziyaretine gitmemek arkadaşlar ve komşular ile kötü ilişkiler geliştirildiği anlamına gelmemelidir.

Kültürler arası yakınlaşmalar için buradan çıkarılacak sonuç Türklerin, sosyal bağlarını kendi akrabalarından oluşturma eğilimi göstererek olası karma ilişki fırsatlarını en aza indirdikleridir. Kendi grubunun sınırlarını aşmayan arkadaşlıklar grup içi evliliklere duyulan yakınlığı arttırmaktadır. Sınırlı karma etnik temasların yüzeysel kalması, daha samimi bir ilişki türü olan gruplar arası flört ve evliliğe karşı tutumların pozitif yöne çevrilmesini doğrudan etkilemektedir.

2.3. TÜRKLER VE ALMANLAR ARASINDAKİ MESAFENİN FARKLI BOYUTLARI

Türkler ve Almanlar arasındaki ilişki tarihsel bir geçmişe sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet döneminde belirli temaslarda bulunulmuş, dünyanın içine sürüklendiği savaşlar ile değişen politik havanın yapısına göre temasın niteliği değişmiştir. Toplumlar arasındaki etkileşim zaman içinde, etkileşimin yoğunluğuna, türüne ve pozitif/negatif özellik taşımasına, grupların benzerliğine göre ve de toplumsal açıklık/kapalılık düzeyine göre dönüşüme uğramaktadır. Bu dönüşümün hızı ve yönü farklılık gösterebilmektedir.

İki toplumun ilişkilerini kimi zaman negatif yönde ilerletecek gelişmeler yaşanmaktadır. Hem kurumsal alanda hem de kişisel alanda karşılaşılan olumsuzluklar Almanlar ve Türklerin ilişkilerini germiş ve toplumların birbirinden uzaklaşmasına neden olmuştur. Bu Türkler için kendi kabuğuna çekilme olarak görülürken, Almanlar için ayrımcılık ve dışlama şeklinde ortaya çıkmıştır. Etnik sınırların keskinleştiği böyle dönemlerde temaslar en aza inerken gruplar arasındaki olası duygusal bağların niteliğini ve olasılığını düşürmektedir. Bu açıdan kültürler arası evlilikler açısından değerlendirilecek iki toplum ilişkisini olumsuz etkileyen noktalara değinmek önemlidir.

Günümüzde yaklaşık olarak 3 milyon Türk'e ev sahipliği yapan yeni bir vatan olmuştur. 1957 yılında küçük bir grup ile başlayan daha sonra 1961'de kitlesel bir nitelik taşıyan Türk işgücü göçü en yoğun yakınlaşmanın yaşandığı dönemin

başlangıcıdır. 4. Türk neslinin dünyaya geldiği şu dönemde, göçün dönemsel olarak yaşadığı dalgalanma ve niteliğinin değişmesi sonucu, artık çoğunluğu kalıcı vatandaşlar olan bu kişilerin ev sahibi toplumla inişli çıkışlı bir ilişkisi vardır. Fakat göçün ilk yıllarında her iki grup içinde kurulan bağın daha pozitif olduğu görülmektedir.

Abadan birinci nesilden Türk işçilerle yaptığı araştırma oldukça önemli bir veri ortaya çıkarmıştır. Araştırmada, Türklerin hangi milletten kişiler ile daha çok anlaştıkları üzerine bir soruya %63 oranla ev sahibi toplum üyesi olan “Almanlar” cevabı verilmiştir. Bu duruma Abadan’ın getirdiği açıklamaya göre, sürekli ve geçici göç hareketlerinde tipik olarak, düşük statüye sahip grupların yüksek statüye sahip gruplara karşı yakınlık gösterme eğiliminde olmalarıdır. Kurulan arkadaşlık ile gelişen sosyalizasyon sürecinde şahsi sempatiden çok, üstün görülen (Alman toplumu) grup ile özdeşleşme ve bu yeni değer yargıların edinerek toplum tarafından kabul edilme isteği hakimdir (Abadan, 1964:135). Bu durumdan anlaşılacağı üzere Türkler aslında Almanya’ya gittiklerinde toplumsal olarak izole olmaktansa, bu grup ile bütünleşmeye açıktırlar. Besledikleri sempatinin artması veya azalması iki grup arasında zaman içinde gelişen olaylar üzerinden değerlendirilmelidir.

Almanya’da yeni bir hayata başlayan ve orada uzun yıllar kalan göçmenlerin kendi özgün yaşam biçimlerinden kaynaklı algılama, anlamlandırma ve aitlik hislerinde her iki ülkeyi de tam anlamda, katı çizgilerle ayırt etmek mümkün değildir. Ayhan Kaya’ya göre Almanya ve Türkiye toplumlarınca gençlerin nasıl algılandıkları ve tanımlandıkları onların aidiyet his ve düşüncelerini önemli ölçüde belirlemiştir. Gerek Almanya gerek Türkiye toplumlarınca algılanma biçimleri iki ülke ile olan ilişkilerine etki eder. Almanya’da misafir işçi “Gastarbeiter” , yabancı “Auslander” ve birlikte yaşayan vatandaş anlamında kullanılan Mitbürger olarak adlandırılan Türkler sürekli bir öteki olarak görülmüşler. Diğer yandan bu kişiler resmi Türk makamlarınca genellikle ya “gurbetçi” ya da “Almanya’daki vatandaşlarımız” şeklinde tanımlanırken halk arasında, Kaya’ya göre önyargılı tanımlamalar olan “Almanyalı” veya “Almancı” şeklinde de adlandırılmaktadırlar (2001: 133-134).

Farklı değişkenlerin etkin rol oynadığı Alman-Türk ilişkisi yapısal dışlanma ve ayrımcılık, toplumsal izolasyon / gettolaşma, yabancılık, göçmen politikaları, her

iki ülke hükümetlerinin de ilgisizlik ve duyarsızlığı, dil problemi ve daha bir çok sorunla harmanlanmış ve yavaş yavaş da olsa, göçmenler her birinin üstesinden gelmeye çalışmışlardır. İki halk arasındaki ilişki üzerinde etkili olan önemli bazı gelişmelerin üzerinde durmak gerekmektedir. Bu gelişmelerden sağlanan iç görü bizi gruplar arasındaki mesafe konusunda daha da aydınlatacaktır. Daha ileride kültürler arası evliliklere yaklaşım konusundaki olası yansımaların neler olacağını ön görmek daha kolay olacaktır.

2.3.1. Yaşam Alanları - Konut koşulları

Türk Alman ilişkisinin bir yansıması olarak görebileceğimiz unsurlardan biri konutlardır. Yabancılar yasasının konut alanı ile ilgili düzenlemeleri ile kimi zaman dışarıdan gelenlere izin verilmemesi, konut alanını biçimlendirme konusundaki girişimleri engelleyici etki yaratmaktadır. Abadan'ın çalışmasında yer aldığı üzere, İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığıyla imzalanan sözleşmelerde yer alan maddeler gereğince Türk işçileri %85 oranında kolektif barınaklarda yaşamaktadırlar (1964:102). “Heim” adı verilen barınaklar veya işçi yurtları ilk giden işçiler için aile birleşiminden önceki dönemde kullanılmış yaşam alanlarıdır. Daha sonra yeterli gelir elde eden ve uygun bir ev kiralayabilen işçilerin ailelerini yanlarına getirmelerine izin verilmiştir. Ailelerin de göç etmesi ile bu tarihlerden itibaren artık işçi yurtlarından evlere taşınılmaya başlanmıştır (Başkurt, 2009:84).

Türk göçmen aileler, yasal hakları ve toplumsal konumlarının, gelir düzeyi en düşük grup olmaları sebebi ile sadece çok kötü koşullarda olan konut olanaklarından faydalanabilmektedirler. Kula, Berlin Kreuzberg'deki Türk göçmenlerin konut koşullarını şöyle tanımlamaktadır:

“Türk göçmenlerin yerleşim yeri olarak tanımlanan yerler bakım ve onarım gerektiren, iç donanımı yeterli olmayan, aynı zamanda konut sahiplerinin harcama yapmak istemediği konutlarda yaşamaktadır. Bu alanı onlarla paylaşan kişiler genellikle yaşlı, gelir durumu düşük kişilerden oluşmaktadır. Buna benzer nitelikteki Köln'de Severinsviertel ve Hamburg'da Wilhelmsburg semtleri de yine aynı koşullara sahip göçmen bölgeleridir (Kula, 2012: 136).”

İrfan Başkurt, maddi durumları yetersiz olan Türk ailelerin dönme plan ve arzularının hâlâ geçerli olmasından dolayı evlerini daha çok **"atım günlerinde"**

* sokaklara bırakılan mobilyalarla döşediğini aktarmıştır (2009:84). *(Almanya'da her yıl belirli bir gün akşamüstü vaktinde eskiyen, kullanılmayan veya değiştirilmesi istenilen her türlü ev eşyası belediye tarafından alınmak üzere evlerin önlerine ve sokak kenarlarına bırakılır. İhtiyacı olanlar bu eşyaların kullanılabilir olanlarından evlerine alırlar. Bu temizlik olayının Türk işçileri arasındaki adı "atım günü"dür.)*

Göçmenlerin "yedek kiracılar" olarak görüldüğünü belirten Wurtinger (1983:61) sadece kamu tarafından değil aynı zamanda ev sahipleri tarafından elde kalan konutların kiralanması konusunda manevra yapabilecekleri, küçümseyerek bakılan kitleler konumuna itilmişlerdir (aktaran Kula, 2012: 137). Almanya Hükümetinin, Çalışma Bakanlığı'nın teşebbüsü ile birlikte tüm kamu kuruluşları, 1963 yılında yabancı işgücü politikası uyarınca belirlenen esaslar incelendiğinde işçilere bakış açısı gözler önüne serilmektedir. Esaslar şu şekildedir:

- a- *Özel bir mesken programının uygulanışı, yalnız kalifiye işçi ve teknisyenler lehinde yürütülmektedir.*
- b- *Yabancı işçilere tanınacak olan kolaylıklar Alman işçilerinin aleyhine olarak sonuç vermemelidir.*
- c- *Kısa süreli olarak çalışacak düz işçilerin tercihen yalnız gelmeleri ve kolektif barınaklara yerleştirilmeleri uygun olacaktır (Abadan, 1964:102-103)*

Bu tür yerleşim alanları fiyatları en uygun olan bölgeler olduğundan yoğun bir göçmen nüfusu kendisine çekmektedir. Aynı zamanda bu bölgeye daha önceden yerleşmiş olan Alman nüfusun, ilgili yerden taşınması ile göçmen nüfusun yoğunluğu giderek artmıştır (Kula, 2012:137). Bu gelişmelerden anlaşılacağı üzere göçmen Türkler ve Almanlar arasında hali hazırda var olan kültürel uzaklık, mekansal ayrışma ile daha da pekişmiştir. Kültürel alışverişin sağlanması bir süre daha gecikmiştir. Ev sahibi ülke ile işçiler arasındaki uyum uluslararası kuruluşların da ilgi odağı olmuştur. Yabancı işgücünün sosyal ve kültürel uyumu üzerine çalışan Havana Konferansı, yeni gelenlerin kendi soydaşları ile birlikte yaşamaya devam ederler ise, ev sahibi ülke halkı ve göçmenlerin birlikte, ama birbirinden habersiz

(co-existence) yaşamları, intibakı asgari seviyeye indirmekte uyarısında bulunmuştur (Abadan, 1964: 136).

Kula (2012)'ya göre göçmenlerin kültürel ve toplumsal olarak yalnızlaşmaları ve birlikte yaşamının mekansal olarak sıkışması, aynı kültürel kökten insanların ağırlıklı olarak kendi aralarında geliştirdikleri öz yapısal bir özellik göstermektedir. Bu durum ev sahibi Alman toplumun kültürel öğelerinden yoksunlaşmalarına, geleceğe dönük kültürel gelişimin sekteye uğramasına sebep olmaktadır. Böylelikle temasın en aza indiği bir ortam söz konusu olmuştur. Bu ortamın oluşturulmasındaki sorumluluğun, gerici düşüncelere veya kapalı toplum yapılarına sahip oldukları iddiası kullanılarak göçmenlerin üzerine atılması onları hem daha çok içlerine kapatmakta hem de ev sahibi toplum üyelerinin ön yargılarını pekiştirmelerine sebep olmaktadır. Asıl dinamiklerin göz ardı edilmesi, bir o kadar çözümden uzaklaşılması anlamına gelmektedir. Tek taraflı değişme beklentisi, göçmenlerle birlikte oluşan heterojen yapının zenginliğiyle ulaşılacak gelişmelerin önünü kesmektedir.

Nermin Abadan, Almanya'da yaşanan bir olaydan verdiği örnek ile, halkın göçmen işçilerin kendi yerleşim alanlarının yakınında olmalarından duydukları hoşnutsuzluğu açıkça göstermektedir. "Bandische Neueste Nachrichten" 1963 Temmuz ayında "istenmeyenler" başlığıyla Karlsruhe yakınında oturan 160 Alman ailesinin imzaladığı bir mektup yayınlamıştır. Bu mektupta Karlsruhe varoşlarında inşa edilen 129 yataklı işçi yurduna şiddetle karşı çıkılmıştır. Akdeniz ülkelerinden gelen işçilere tahsis edilen bu mesken, yerli halk, bu grubun mizaç ve hayat tarzından hoşlanmadıklarını belirterek, şikayetlerini basına taşımışlardır (1964:104).

2.3.2.Yabancılar Yasası

Türk Alman ilişkisi üzerinde etkili olan politik gelişmeleri de değerlendirmek gereklidir. Bu gelişmelerin ilki yapısal dışlanmanın temelini oluşturan ve 1965 yılında onaylanan Yabancılar Yasasıdır. Böyle bir yasanın çıkarılmasına neden ihtiyaç duyuldu sorusuna Kula şöyle bir yanıt vermiştir: "*ulusal bir devletin, özel yaşamın belirleyici temel haklarını, her şeyden önce kendi ülkesinin yurttaşları için güvenceye almanın gerekliliğinin meşrulaştırılması*" (2012: 165). Yabancılar Yasasının düşünce babası olarak görülen Werner Kanein'e göre bu yasa ile

Almanya'yı yabancıların istilasından, halkı yabancılaşma tehlikesinden ve farklı düşünce yapısındaki insanların tehdidinden korumak için çıkarılmıştır (Kanein, 1966:25'den aktaran Kula, 2012: 165). Bu yasa ile yabancılar dairesi kişilerin oturma izni ve oturma hakkına karar verme veya reddetme yetkisine sahiptir. Bu yasanın uygulamasındaki temel mantık, yabancıların varlığının Almanya'nın çıkarlarına hizmet etmesi ya da başka bir deyişle Almanya'nın çıkarlarına aykırı olmaması şeklinde işletilmektedir. Sınırsız bir yetki ile donanmış bu yasa çıkarlara aykırılığın herhangi bir durumda gerçekleşebileceğini öngörmektedir: örneğin; kişi hasta olabilir, sosyal yardıma muhtaç olabilir, ıslah evinde veya psikolojik anlamda desteğe ihtiyaç duyabilir. Bu sebeplerden herhangi biri sınır dışı edilmesini sağlamaya yeterli görülebilir. Haliyle göçmenlerin gelecekleri için uzun dönemli planlar yapma imkanları sürekli sınır dışı edilme korkusuyla sindirilmiş olduklarından, güçleşmiştir.

İlk olarak Sosyal Demokrat Parti, daha sonra 1982 yılında iktidar olan Hristiyan Demokrat Birliği yabancı haklarının sınırlandırılması, sayılarının kontrol edilmesi ve kendi ülkelerine geri gönderilmeleri ile ilgili uygulamalara girişmişlerdir (Başkurt, 2009:84). Göçmen işçilerin taşınmaları ve yerleşme özgürlüğü kısıtlanarak nüfus yoğun yerlere yerleşmeleri yasaklanmıştır. Almanya'nın yabancılar katlanma sınırının aşıldığı gerekçesiyle aile birleşimleri sıkı denetime tabi tutulmuştur. Politik anlamda her ne kadar düşünce açıklama, bilgilenme ve basın yayın özgürlüğü göçmenlere de tanınmış olsa da, toplumsal katlanılabilirlik çekincesine tabidir. Yani "yasak koyma yetkisi olan kurumlar tarafından yabancıların dernekleri, yasaklanma gerekçeleri oluştuğunda, yasaklanabilir, ortadan kaldırılabilir" (Kula, 2012:166-167) Tüm bu yasaklama örneklerinden görüleceği üzere Türkler ve diğer göçmenlerine karşı uygulamalar, ekonomi başta olmak üzere Alman Devleti ve toplumu lehine işletilmektedir.

Peki bu yasa toplumsal ve kültürel alana nasıl sirayet etmektedir? İlk olarak bariz bir şekilde ortada duran bir sonuç olarak, devlet eliyle yabancı ve yerli ayrımı yapıldığı görülmektedir. Başkurt'un aktardığı üzere 1982 yılı, Almanya'nın yabancılar politikasının artık "Yabancılar Sorunu" olarak dillendirilmeye başladığı ve 1991 yılındaki "Yeni Yabancılar Yasası" ile 1992'deki "Sığınmacılar Yasası" kamuoyunun dikkatinin yabancılar üzerine yoğunlaşmasına neden olmuştur

(2009:84). Göçmenlerin yapısal olarak dışlanması onların kendi kaderlerine terk edilmelerine ve herhangi bir iyileştirme, gelişme aynı zamanda bütünleşmenin önünde engel olmaktadır. Demokratik olarak uygulanacak göçmen yasaları ile Alman toplumunda yaratılmış gerginliği çözmek için ilk olarak “göçmen ülkesi olma” gerçeğinin kabul edilmesi gerekmiştir. Bu kabul ile sağlanacak kültürler arası etkileşimin ve alışverişin önü açılarak, ortak yaşam alanını birlikte şekillendirerek, artık kalıcı oldukları kaçınılmaz olan göçmenler ile ortak değerler üretilmelidir. Kişileri disipline edici, ayrımcı, aşağılayıcı uygulamalardan vazgeçip çok kültürlü bir toplumun birlikte yaşayarak elde edecekleri kazanıma odaklanmaları en doğrusu olacaktır.

Başkurt (2008:86), Türklerin kendi kültürel kimliklerine yönelmelerinin yoğunluğunun, dışlanmışlık ve ayrımcılığı algılama dereceleri ile doğru orantılı olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda Manfred Schreiner’in *"bizim yabancı vatandaşlarımız, benliklerini ne kadar çok korurlarsa o kadar reddedileceklerdir"* şeklinde yaptığı açıklama ile dışlayıcı söylem tarzına örnek vermiştir.

Almanya’da göçmenlere yaklaşım biçiminin tek tipleştirici olmasının yanı sıra Cemal Tosun’a göre Almanya’nın kendi içinde farklı görüşlerin varlığı söz konusudur. Çoğulcu model olarak adlandırılan hem ev sahibi kültürün hem de göçmenlerin kültürünün korunması ve hoşgörü içinde birlikte yaşanması ilkesine dayanmaktadır. Çünkü kültürlerin ihmal edilmesi, bir kültürün diğeri içerisinde yok edilmesi sonuç olarak asimilasyona varacaktır. Bu durum, insanlık dışı elverişsiz bir politika ortaya çıkaracaktır ve özgürlükçü bir devletin, azınlığın kültürel benliğini yitirmesini kabul etmesi ise düşünülemez bir yanıştır (Gebauer, 1990:221’den aktaran Tosun, 1993:9). Avrupa’nın aslında göçmenlerle yaşadığı sorun kendi değerleriyle çatışmasından kaynaklanmaktadır. Avrupa genel anlamda insan haklarında, özgürlükte, kültürde, sanatta, ekonomide insanın özgürlüğünü yücelten onu kendinde değerli gören bir düşünce sistemiyle işlerken bunu ülkesine gelen yabancılardan sakınması bunca yıllık kapitalist insanın mantığıyla çelişmektedir. İhtiyaç duyulan zamanda işçileri törenlerle karşılayıp, onlara çiçek dağıtan kişiler, ihtiyaç ortadan kalktığında tam tersi bir tutum içine girmişlerdir. Buradan aslında

insan merkezli değer sisteminin sadece kendi insanı için, akıl merkezli yaklaşımlarının da çıkar temelli olduğu gözlemlenmektedir.

2.3.3. Eğitim

Alman toplumu ile Türkler arasındaki ilişkiyi etkileyen bir diğer dinamik, Almanya'nın "seçkin eğitim sistemi" dir (Perşembe 2010:68). Türkler bu eğitim sisteminin dışladığı göçmen grupları içinde yer almaktadırlar.

Türklerin okullarda yaşadığı zorluklara değinmeden önce okul sistemine değinmek gerekir. Alman eğitim sisteminde İlk ve orta okullar, Grundschulen, Hauptschulen, Realschulen, Gymnasien, Sonderschulen şeklinde ayrılmaktadır (Kaya, 2001:109). 3-6 yaş arası çocukların isteğe bağlı devam ettikleri okulöncesi anaokulları ve zorunlu eğitim kapsamında 5-10 yaş arasındaki çocukların devam ettikleri ilköğretim yani Grundschule'dir (Perşembe, 2010:59). ilköğretimden daha sonra öğrenciler not ortalamalarına göre bir üst kademedeki okullara gönderilmektedir. Orta okul ve üstü seviyesinde, Hauptschulen not ortalaması düşük öğrencilerin mesleki eğitime hazırlık aldıkları, Realschulen daha yüksek not ortalamasına sahip öğrencilerin ve Gymnasien ise lise dengi olan, en yüksek not ortalamasına sahip öğrencilerin eğitim aldığı okuldur (Kaya, 2001; Perşembe, 2010). Ayrıca Sonderschulen adı verilen bir okul türü daha bulunmaktadır. Bu okullara öğrenme güçlüğü yaşadığı düşünülen öğrenciler gönderilmektedir. Fakat sistemin bu okullara gönderilmesini uygun bulduğu çocuklar, genellikle Almanca bilgisi yeterli olmadığı için istedikleri başarıyı yakalayamayan göçmen çocukları da olabilmektedir. "Sorunlu" olarak görülen çocukların eğitim aldıkları bu okullarda göçmen kökenli öğrencilerin oranı Almanlara oranla daha fazladır (Kaya, 2001:109). Bu gruba giren öğrenciler için eğitim hayatı büyük sorunlar ve engellerle dolu olmasından dolayı, mezun olanlar hiçbir meslek öğrenmeden hayata atılmak zorunda kalabildikleri gibi, ya da yeterince şansları varsa Berufsschule adı verilen meslek okullarına gönderilirler ve bir meslek sahibi olabilirler (Kırmızı, 2016: 153)

Çok detaylı bir yapıya sahip olan Alman eğitim sisteminde bilinçli bir velinin olması önemlidir. Perşembe'ye göre, bugüne kadar birçok Türk öğrenci hak ettiği okul türlerine ailelerinin bilgisizliği nedeniyle gidememiştir (2010:63). Bunun

dışında eğitim sisteminde göçmen çocuklara uygun bir politikanın geliştirilemediği görülmektedir. Çok kültürlü bir eğitim uygulamasının olmayışı çocukların ihtiyaçlarının görmezden gelindiği bir ortam yaratılmıştır. Dolayısıyla, çeşitli sebeplerden beklenen performansı sergileyemeyen çocukların notlar baz alınarak Sonderschulen gibi okullara gönderilmesi, kapasitelerini geliştirme imkanlarını yok ederek onların geleceğini kötü etkilemektedir. Ayrıca ekonomik, sosyal, mekansal anlamda ötelenen bu çocuklar bir de eğitim sisteminde dışlanmışlardır.

Öğrenciler, okul sistemi içinde yakından deneyimleyeceği Alman kültürü ve arkadaş edinebileceği Alman çocuklara ulaşmakta bazen zorlanmaktadır. Kimi zaman, Kaya'nın değindiği üzere önemli sayıdaki Türk çocuğu, eğitimlerinin ilk basamağında Alman öğrenci sayısının az olduğu ya da hiç olmadığı sınıflarda eğitim almak zorunda kalmışlardır. Alman velileri, çocuklarının başarısının düşeceği endişesiyle, Türklerin veya genel olarak yabancıların yoğun olduğu bölgelerdeki okullara, çocuklarını gönderme konusunda isteksizdirler (2001: 110). Etnik olarak ayrılmış olarak bilinen Mannheim Jungsbusch, Berlin Kreuzberg, Stuttgart Bad Cannstatt ve Köln Keupstrasse semtleri Almanya'da yaşayan diğer yabancıların ve Türklerin en çok rağbet ettikleri bölgesel yerleşimlerdir (Perşembe, 2010:68). Bu tür bölgelerde eğitim alan öğrencilerin Alman kültürü, dili ve değerlerinden uzaklaşması, iki grubun birbirinden kopmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak ilerleyen dönemlerde, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal olarak yeni yaşam alanlarına entegrasyonları sekteye uğratacak bir durum ortaya çıkmaktadır.

2.3.4. Dil Yetersizliği

Dil probleminin, Almanlar ile etkileşimde yeri oldukça önem arz etmektedir. Tosun'a göre, Almanca bilgisinin yetersizliği göçmen kişinin sosyal hayatını etkileyen faktörlerden biridir. Almanya'da yaşayan Türk çocuklarının sosyal ilişkilerinin dar bir çerçeve ile sınırlandırmaktadır. Bu dar çerçevede Almanların nadiren yer aldığı, ebeveynlerin Almanca bilmedikleri ve evde sürekli Türkçe konuşulduğu dikkate alındığında, Türk çocuklarının okul çağına kadar Almanca ile direk olarak karşılaşmadıkları anlaşılmaktadır. Bu durum, çocuğun dili öğrenmekte zorlanmasına ve haliyle eğitimin çeşitli safhalarında zorluklarla karşılaşmasına sebep

olmaktadır. Dahası tüm bunlar, çocuğun topluma geç katılarak çevresinde akıp giden hayatı anlayıp yorumlamayı akranların çok daha sonradan öğrenmesine sebep olacaktır (1993:3). Tabi bu durum ilerleyen nesiller açısından geçerliliğini kaybetmeye başlaması beklenebilir. Çünkü ikinci nesilden itibaren yeni gelenler Almanya'da doğmakta ve eğitim hayatlarının tümünü burada geçirmişlerdir. Böylece Almanca dil yeterliliği ve aile içindeki yeri artmıştır. Ancak Türkler arasında yapılan bir araştırmada, uyum sorunu yaşanan konular arasında %66,4 ile Almanca dil yetersizliği en yüksek orana sahiptir (Nuruan ve diğerleri, 2007:98).

2.3.5. İki Grup Arasındaki Arkadaşlık Bağı

Türk ve Alman gençleri arasında arkadaşlık bağının, yetişkinliğe erişim döneminde biraz daha gevşemekte veya tamamen koptuğu düşünülmektedir. Türk gençleri belli bir yaştan sonra Almanlardan ziyade Türk arkadaşlarıyla daha yakın ve kolay iletişim kurduklarını dile getirmişlerdir (Kaya, 2001: 107). Bunun sebebi olarak da, Alman akranlarının muhabbet edemediklerini, kendilerine göre çok çocuksu olduklarını, olgun ve tatminkar bir sohbet yeteneğine sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Bu iki grup arasındaki flört ilişkisine bakış açısı oldukça ilginçtir. Bir Türk genci için Alman kızlar ile flört etmek oldukça normal karşılanmaktadır. Fakat tersi bir durum, yani bir Türk kızının Alman akranı ile flörtü o kadar da hoş karşılanmamaktadır. Alman kızlar ile kurulan ilişkinin aslında erkeklerin Türk kızları ile kuracağı ilişki süresince fiziksel bir yakınlaşmanın mümkün olamayacağını bildiklerinden, Alman kadınlarını bu anlamda daha rahat olmalarından dolayı kullanmak istedikleri düşünülmektedir (Kaya, 2001: 108). Çünkü buradaki kullanma ve kolay elde etme argümanının temelinde bu flörtlerin bir evliliğe dönüşmeyeceği düşüncesi yatmaktadır. Aynı zamanda Türk kızlarına karşı bir sahiplenme ve köken ülkeden getirilen kadınlara bakış açısının geleneksel yapılarının burada sürdürülmeye devam edildiği görülüyor. Bu sebeple Türkler arasında gerçekleşecek duygusal bir yakınlığın, çabucak ailelerinin aktif olarak kontrol sağladığı evlilik bağı gibi ciddi bir duruma dönüşmesi muhtemeldir.

2.4. TÜRKLER VE ALMANLAR ARSINDAKİ MESAFENİN AZALMASI

İki grup arasındaki mesafenin kapanması ilk olarak gençlerin hem köken kültürü olarak Türklüğü kabul etmeleri hem de yeni vatanlarının kültürü olan Almanlığı benimsemeleri ile sağlanmıştır. Her iki tarafın da eksiklerine, baskılarına ve politik çatışmalarına rağmen bu oluşan Türk-Alman sentez kültürünü birbirinden ayırmanın mümkün olmadığını düşünmektedirler. Uzun zamandır bir arada yaşamakta olan Almanya’da doğmuş, orada okula gitmiş, arkadaş edinmiş ve hatta aile kurmuş birinin sadece Türkiye ile kendini özdeşleştirmesini beklemek doğru olmayacaktır. İki kültürü hayatının farklı her boyutunda bir şekilde hisseden kişiler, onların bir beden ve ruh arasındaki ayrılmaz birlikteliğe dönüştüğünü düşünmektedirler. Bir birini kabul etme gerçekleştiğinde sosyal anlamda eşitlik duygusu ile karşı tarafa daha olumlu yaklaşılmaktadır. Buradan yola çıkarak sosyal eşiti olan kişilerin birbirlerini daha samimi bağ kurmak amacıyla duygusal bağ kurma ihtimalleri daha yüksektir. Türkler ve Almanlar arasındaki mesafenin azaldığını gösteren durumlar karma evliliklerin normalleştiği bir sürecin içine girildiğini ortaya koymaktadır.

Türk-Alman ortak yaşamının kabulünü ve zenginliğini gösteren çeşitli ürünler ortaya konulmuştur. Örneğin bunlardan birisi kendini Alman - Türk sanat ve kültür dergisi olarak tanımlayan **renk.Magazin**’dir. Ana konusu sanat ve kültür olan ilk Alman-Türk dergisidir. Bu platform aracılığıyla yeni genç Alman-Türk birlikteliği şekillendiğini ve sergilendiğini savunmaktadırlar. Üstyapıları olan **renk.** kavramını sadece görsel cazibe yaratmak manasında kullanmanın dışında; daha çok renkli Almanya’yı bütün renkleriyle göstermek istediklerini aktarmışlardır. Dergide yayınlanan bir yazı oldukça ilgi çekicidir. 25-07-2018 tarihinde Gast ArbeiterIn tarafından kaleme alınan “Ah, gönlümde iki kültür yatıyor” başlıklı metinde iki kültür arasında seçim yapmaya zorlanan gençlerin düşünceleri ve hislerine dair bir analiz yapılmıştır (bkz. <https://renk-magazin.de/tr/ah-goenuemde-iki-kueltuuer-yatiyor/>) Metinden bir bölüm düşünceleri özetler niteliktedir;

“Almanya onlarca yıldır göç alan bir ülke. Buna rağmen hâlâ geriye dönük kategorilerle düşünülüyor. Artık, çeşitliliğin geçerli bir kimlik

göstergesi olarak kabul edildiği bir toplum olmamıza olanak sağlayan yeni bir kültürel kimlik yaklaşımına ihtiyacımız var. Her iki taraftaki çekişme kimseyi ileri taşımıyor, çünkü ben ne biri ne de diğeryim. İkisi de benim ve iki taraftan biri olmadığında benim kişiliğimi oluşturan, benim bu kişi olmamı sağlayan bir şeyler eksik kalıyor. Kendini bir karar vermek zorunda hissetmek şu yüzden var: Kimlik her şeyden önce iki karşı kutup arasındaki bir karar sorunu olarak tanımlanıyor.”

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü üzere aidiyet anlamında bilinçli bir gençlik yetişmektedir. Bu gençleri, farklı kesimlerin kendilerine çekmeye çalıştığı Türk-Alman kültürüyle yetişmelerinin onlar için bir avantaj olduğunu bilmektedirler. Bu durum tepki ile yaklaşılan kültürel farklılıkların artık bireyin kendini geliştirmesi için açılan yeni yollar olduğunu bilmektedirler. İki kültürlü büyümek daha sonra deneyimlenecek diğer kültürler için açıklık ve merak uyandırmaktadır. Böyle çok daha çeşitli insanlardan oluşan bir yaşam alanı kurularak, oluşması muhtemel daha samimi bağların önü açılmış olacaktır. Her bir olumlu temas bir sonraki için referans görevi görmektedir.

Her iki tarafı da sahiplenen Almanya’da doğmuş nesil sürekli üçüncü şahıslar tarafından ellerinden alınmaya çalışılan parçalarını bir arada tutabilmek için çabaladıkları görülmektedir. Bu durumu Berlin’de yaşayan 20 yaşındaki Ayhan’ın şu sözlerinden anlayabiliriz:

“Kreuzberg öyle bir yer ki, bir yandan bizi süründürüyor diğer yandan ise bize her an yardıma hazır gibi duruyor. Burası bize bir şey katarken, başka bir şey de alıp götürüyor bizden. Vatan yaşadığımız yerdir. Bazıları benim vatanıma yüz çevirdiğimi ve asimile olduğumu düşünebilir, ama benim vatanım Kreuzberg’dir. Ben Türkiye’de yetiştirilmedim ki, vatanım Türkiye olsun” (Kaya, 2001:114).

Halbuki, bu örnekte de görüldüğü üzere her bir bireyin deneyimlerinin birbirinden farklı ve biricik olduğu gerçeği kabul edilmelidir.

Bireyin kültürel deneyiminin biricik oluşu aslında onun Almanya-Türkiye arasında dahi sıkışıp kalmadığını göstermektedir. World Population Review’in 2019 verilerine göre Almanya’nın nüfusu 83.643.361’dir (bkz. <http://worldpopulationreview.com/countries/germany-population/>). Toplam nüfustaki göçmen kökenlilerin

orani, Alman İstatistik Ofisi (DESTATIS) tarafından yaklaşık olarak 20.8 olarak açıklanmıştır (bkz. https://www.destatis.de/EN/Press/2019/08/PE19_314_12511.html). Yani neredeyse her dört kişiden birinin göçmen kökenli olduğu bir yaşam alanında, kültürel olarak etkilenilecek Türk ve Alman etnik unsurları temsil eden değerlerin yanı sıra çok daha fazla kültürel kaynak mevcuttur. Çeşitliliğin bireyin kendini algılaması ve tanımlaması üzerine etkisi yadsınamaz. Ayrıca farklı diğer bir durum ise Avrupa'nın göbeğinde ve ekonomik olarak gelişmiş olan Almanya, sunduğu imkanlarla çok daha geniş bir yelpazede hareket etme şansı sağlamaktadır. Dolayısıyla küresel ağda erişim alanı bu kadar genişken kişilerin kendilerini tek bir değişken üzerinden değerlendirmek istemiyor olmaları normaldir.

Ayhan Kaya orta-sınıfa mensup Türk gençlerinin daha kozmopolitan bir niteliğe sahip vatan anlayışına sahip olduklarını belirtmiştir. Bu kişilerin, Alman vatandaşlığını, Almanlar ile eşit olmanın ve kozmopolit bir kimliğe sahip olmanın ön koşulu olarak görmektedirler. Aynı zamanda bu orta sınıfa mensup gençlerin, işçi sınıfı gençlere göre daha mobil bir yapıda olduğu görülmüştür. Yazları sadece Türkiye'de geçirmenin dışında ABD, Fas, İspanya ve Fransa gibi ülkeleri de tatil yapmak için tercih etmektedirler (2001: 121)

İlk dönemlerde genel olarak homojen bir özellik sergileyen Türk işçi göçmenler, ilerleyen dönemlerde Alman sosyal hayatının her alanında varlık göstermeye başlamıştır. Göçmenlerin sosyal konumları değişmiş; işçisinden serbest meslek sahibine, sanata, kültüre, spora, bilim dünyasına ve işverenine kadar uzanan heterojen bir yapıya dönüşmüştür (Başkurt, 2009:84). Bu dönüşüm süreci içerisinde, 90'ların çokkültürlü söylemlerine uygun olarak "Alman-Türkleri"nin çok-yerli bağlılıkları ve çok-kimlikliliklerine ek olarak çok boyutlu kültürel gelenekleri ve dilleri artık "patolojik" ve olumsuz olarak değil zenginleştirici ve güçlendirici olarak değerlendirilmiştir (Çağlar, 2000:139). Kişilerin pratiklerinde ve ifade biçimlerinde ortaya çıkan çoklu bağlılıkları ile kendilerini "Alman-Türkleri" olarak tanımlamaları, kamusal söylemde, "Alman-Türkleri" adı ilk defa *Der Spiegel* (1993) dergisi tarafından Solingen'de bir Türk ailesine karşı girişilen ve beş kişinin ölümüyle sonuçlanan kundaklama eylemi sonrasında kullanılmıştır (Çağlar, 2000:139). Yaşanan bu vahşet "artık birlikte yaşıyoruz" gerçeğini akıllarına getirmelerini her iki

kültür içinde büyük bir ders ile göstermiştir. Hiçbir kimlik bağlılığının insan hayatından daha değerli olmadığı bu travmatik olayla anlaşılmıştır.

Son günlerde yaşanan bir olay ortak temsiller ile kurulan yaşamın bir göstergesi niteliğindedir. Deutsche Welle gazatesinde 11.11.2019 yayınlanan haberde Almanya'nın Hannover kentinde yapılan büyükşehir belediye başkanlığı seçimini Yeşiller partisinden bir Alman-Türk'ü olan Belit Onay kazanmıştır. Böylece ilk kez Türkiye kökenli bir siyasetçi büyükşehir belediye başkanlığına seçilmiştir (haberin detayları için bkz. <https://www.dw.com/tr/ilk-t%C3%BCrkiye-k%C3%B6kenli-b%C3%BCy%C3%BCk%C5%9Fehir-belediye-ba%C5%9Fkan%C4%B1/a-51196091>).

Ortaya çıkan bu olumlu gelişmeler iki grup arasında temasın arttığını ve olumlu bir yol izlendiğini göstermektedir. Toplumsal bir bütün olarak yaşam alanı üzerinde söz sahibi olmaya giden, içinde yaşayan bütün göçmenlerin, Türklerin ve Almanların yakın ilişkiler geliştirdiği yeni bir Almanya inşa etmenin herkesin yararına olacağı açıktır. Bir sonraki bölümde şimdiye kadar değinilmiş olunan kültürler arası evlilik literatürü ve Almanya'daki Türklerin yaşam koşulları ve bunu etkileyen faktörler arasında bağlantılar kurulacaktır. Her bir etmenin ne kadar önemli olduğu ve karma etnik ilişkiler açısından nasıl tezahür ettiği analiz edilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK – ALMAN EVLİLİKLERİ ÜZERİNE TOPLUMSAL ALGI VE DENEYİM BİÇİMLERİ

3.1. ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Almanya’da yaşayan Türklerin kendi grubunun üyesi kişilerle evlilik oranlarının, niceliksel çalışmalarda yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumun akademik literatür açısından derinlemesine görüşmeler çerçevesinde niteliksel bakımdan açıklanmaya muhtaç olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kültürler arası evlilik bir çok değişkenden etkilenen ve beslenen, grup içi ve grup dışı toplumsal, kültürel, ekonomik, politik ve daha bir çok dinamiğin önemli yere sahip olduğu karmaşık bir yapıya sahiptir. Kültürler arası evlilik literatüründe var olan çalışmaların kapsamaları genellikle birkaç değişkeni bir arada incelenmesi ile oluşturulmuş veya farklı etnik kimliklerin evlilik biçimleri ile karşılaştırmalar yapılmıştır (Gonzalez-Ferrer 2006; Huschek, De Valk ve Liefbroer, 2012; Nuruan ve diğerleri, 2007; Van Tubergen ve Kalmijn, 2007). Bu çalışmanın amacı; Almanya’da yaşayan Türklerin kültürler arası evlilikleri üzerine deneyim ve algı biçimlerini ortaya koymaktır. Tercih ettikleri evlilik biçimlerinin gruplar arası evliliği belirleyen değişkenler temel alınarak değerlendirilmesi yapılacaktır. Var olan çalışmalardan elde edilen veriler ile Türkleri farklı kültürlerden evlilik fikrinden alıkoyan veya bu fikre yakınlaştıran etmenler belirlenerek betimsel bir çerçeve ortaya konulacaktır.

Yapılan bu çalışmadan yola çıkılarak diğer Avrupa ülkelerinde gerçekleştirilecek benzer çalışmalar belirgin faktörler üzerinden karşılaştırma yapma imkanı sağlayacaktır. Her bir ülkenin kendine özgü yönetim biçimi, politikaları, toplumsal yapısı, entegrasyon anlayışı bulunmaktadır. Göçmenlerin yeni hayatlarına uyumu için önemli olan bu faktörlerin uygulamalarının sonuçları değerlendirmek, karma evlilik literatürü açısından oldukça faydalı olacağı düşünülmektedir. Belirli bir grubun evlilik tercihlerinin farklı ülkelerdeki dinamiklerden nasıl etkilendiği ya da

farklı dinamiklere rağmen aynı özellikleri koruma eğilimi gösterip göstermediğini araştırmak oldukça ilginç sonuçlar elde edilmesini sağlayacağı düşünülmüştür.

Nitel bir araştırma olması sebebiyle veri toplama yöntemi bu çerçevede belirlenmiştir. Araştırma verileri birebir derinlemesine görüşmeler yapılarak elde edilmiştir. Bu veriler betimsel analizler yapılarak yorumlanmıştır. Yıldırım ve Şimşek'in de belirttiği üzere betimsel analizlerde veriler, önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu analizlerde görüşülen veya gözlemlenen bireylerin görüşleri çarpıcı içimde okuyucuya sunmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilir (2016:239). Araştırma sırasında görüşmelerin kimi katılımcıların evlerinde gerçekleşmesi sonucu, bu kişilerin yaşam alanlarını da gözlemlene şansı oluşmuştur. Bu sayede yapılan analizlerde daha derinlikli bir değerlendirme yapılmasının önü açılmıştır. İlk olarak kuramsal temelin ortaya konduğu sonrasında ise bu temellerin gösterdiği yoldan var olan durumun ne olduğunun ortaya konması amaçlanmıştır. Punch'ın da ifade ettiği üzere olayın ne olduğuna odaklanmanın betimleyici yaklaşımın asıl amacı olduğu bilinmektedir (2014:16)

Araştırma evrenini, Almanya'da yaşayan veya belirli bir süre yaşadıkdan sonra Türkiye'ye dönmüş Türk etnik kökenine mensup bireyler oluşturmaktadır. Geri dönüş yapmış kişilerin Alman kültürünü, dilini ve toplumsal yapısına dair bilgileri edinmiş ve eğitiminin bir kısmını en azından orda alarak okul hayatını, kurumsal yapısını deneyimlemiş kişiler olmasına özen gösterilmiştir. Bu kişilerin ülkede geçirdikleri süre zarfında kendi kişiliklerinin oluşumunda belirli bir bilinç düzeyine ulaşmış, yaşadıkları olayları anlamlandırabilecek duygusal ve bilişsel farkındalığa sahip oldukları yaşları orada geçirmiş olmasına dikkat edilmiştir. Genel olarak evreni oluşturan kişilerin evlilik üzerine soruları cevaplayacak olmaları nedeniyle 18 yaşın üzerinde bireylerle görüşme hedeflenmiştir. Bu kişilerin medeni durumu açısından bir ayırım gözetilmemiştir.

Mülakat soruları açık uçlu olarak kişilerin tutum ve davranışlarını görmek amacıyla oluşturulmuştur. Yarı yapılandırılmış bir soru formu oluşturulsa da görüşmeciler ile sohbet havasında gerçekleştirilen mülakatlarda, kişinin kendi özel hayat hikayesinde karşılaşılan farklılıklar sebebiyle o anda oluşturulan sorular da sorulmuştur. Toplam soru sayısı 23'tür. Kişilerin Almanya'daki yaşamlarına dair belirli bilgileri edinebilmek amacıyla öncelikle demografik sorular sorulmuş olup

daha sonraki soru kategorileri kültürler arası evlilik literatürü kapsamında belirleyici faktörler olarak ele alınan konular çerçevesinde hazırlanmıştır. Sorular oluşturulurken 8 kategori belirlenmiştir. İlk olarak demografik bilgiler alınmış daha sonra ailenin göç hikayesinin anlatılması istenmiş, ardından kimlik algısı (kendini tanımlama), arkadaşlık ilişkileri, aile yapısı ve kültürler arası evliliklere yaklaşım üzerine fikirleri öğrenilmiştir.

Veri toplanacak kişilere kartopu tekniğiyle ulaşılmıştır. Araştırmaya toplamda 25 kişi katılmıştır. Katılımcıların en genci 24 yaşında olup en yaşlısı 83 yaşında olan Türk etnik kökenine sahip 11 erkek ve 14 kadından oluşmaktadır. Eğitim seviyeleri çeşitlilik göstermekle birlikte 1 akademisyen, 13 üniversite, 3 yüksek lisans, 4 lise, 3 orta okul ve ilkokul mezunu bulunmaktadır. Bu kişilerin bir kısmı Almanya’da yaşarken İzmir’e tatile gelmiş iken bir kısmı ise İzmir’de ikamet etmektedir. 4 kişi ilk jenerasyondan, 12 kişi 2. jenerasyondan ve 9 kişi de 3. jenerasyondandır. Araştırma sırasında belirli sınırlılıklar ile karşılaşmıştır. Sınırlılıkların başında araştırma örneklemine ulaşılabilmek için hem İzmir hem de İstanbul’da görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların çoğunluğu tatil amacıyla Türkiye’de bulunmaları sebebiyle kısıtlı zamanlara sahiplerdir. Ayrıca dağınık bir şekilde bulunmaları ulaşım ve zaman açısından bazı zorluklara sebep olmuştur. Görüşmeler yaz döneminde gerçekleştirmiştir. Mekansal olarak özellikle İzmir’in yazlık bölgelerinde bulunmaları sebebiyle görüşmeler buralarda gerçekleşmiştir. Doğrudan yaşam alanlarında gözlemlene şansı elde edilmesi araştırma açısından analizlerde derinlik sağlamıştır. Araştırmaya katılan kişilerin sosyal ağı kullanılarak bir sonraki kişilere ulaşılmıştır. Aynı zamanda görüşme yapılacak kişilere ulaşabilmek için Almanya-Türklerinin oluşturduğu sosyal medyada faaliyet gösteren etkinlik gruplarında yapılacak araştırma ile ilgili bilgiler verilip, görüşme yapmak ve kendi deneyimlerini paylaşmak isteyen bireyler ile bağlantı kurulmuştur.

Analizlerde görüşmelerin demografik özellikleri parantez içinde yaş, medeni durum (E =evli, B=bekar), eğitim seviyesi (İ= ilkokul, O=ortaokul, L=lise, Ü=Lisans, YL=yüksek lisans) olarak kodlamıştır. Böylelikle okuyucu için sözleri alıntılanan kişinin demografik özellikleri ile aktardığı deneyimi anlamlandırmanın kolaylaştırılması sağlanmıştır.

3.2. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

Kültürler Arası Evliliğe Genel Yaklaşım

Almanya gibi çok kültürlü bir ortamda yaşayan, kendini Türk ya da Türk-Alman olarak tanımlayan Türkiye kökenli göçmen ailelerin sonraki nesillerinin evlilik tercihleri Avrupa nüfusunda kapladıkları oran dolayısıyla oldukça önemlidir. Oradaki geleceklerinin şekillenmesi kurdukları aile yapısı ile bağlantılıdır. Sosyal ve yapısal entegrasyonun en önemli göstergelerinden biri olarak kabul edilen karma evliliklerin oranı arttıkça kişilerin yeni yaşam alanlarına olan bağlılıklarının da arttığı savunulmaktadır. Sadece Almanya'daki Türk toplumunun iç dinamiklerinin belirleyici olmadığı karma evlilik tercihi, aynı zamanda ev sahibi ülkenin vatandaşlarının kültürel açıklığı, ırksal ve etnik sınırlarının keskinliği ve uzun zamandır birlikte yaşadıkları komşularına karşı tutumları da oldukça belirleyici bir role sahiptir. Dolayısı ile kültürler arası evliliklere karşı genel tutumları ve bu tutumları ortaya çıkaran sebepler incelenecektir.

Analizler sırasında genel olarak Türklerin kültürler arası evliliklere olan yönelimini etkileyen sebepler üzerine bir çerçeve oluşturmak gerekecektir. Bu çerçeveyi oluşturmak için kullanılacak kategorizasyonu belirlerken, Mathijns Kalmijn (1998)'in *Intermarriage And Homogamy: Causes, Patterns, Trends* makalesinde belirlenen değişkenler temel alınacaktır. Bu değişkenleri belirlerken, araştırma sırasında elde edilen veriler doğrultusunda Almanya'da yaşayan Türklerin evlilik tercihleri üzerinde en çok etkili olduğu gözlemlenen durumlar göz önünde bulundurulmuştur. Böylelikle literatürde yer alan bilgiler ile gerçek hayatta var olan deneyimler bağdaştırılarak aşağıda analizler yapılmıştır. Birebir görüşmeler göstermişlerdir ki Türklerin kültürler arası evliliklere olan yakınlığını ve uzaklığını belirleyen faktörlerin ilki Türklerdeki grup kimliği hissinin yüksek olmasıdır. Yabancı bir yerde yaşamak, asimilasyona karşı direnmek ve kendi kimliğini koruma refleksi ile oraya çıkan kimlik hissinin yoğunluğu içten yani endogamik evlilikleri arttırmaktadır. Karma evliliklerin gerçekleşmesi üzerinde büyük bir etkisi olan ikinci faktör ise üçüncü şahısların yani kişinin ebeveynlerinin evleneceği kişiyi belirlemede yüksek bir katılım ve baskı oluşturmalarıdır. Kalmijn (1998) üçüncü şahıslardan

bahsederken aslında bu gruba sosyal bağlantılar, akranlar ve arkadaşları da eklemiştir. Son olarak ise belirleyici konumdaki faktör evlilik piyasasının (marriage market) yapısı olarak ortaya çıkmıştır. Yaşanılan mekanın nüfusunu oluşturan evlenilecek adayların etnik yapısı ve çeşitliliği ile alakalı olan evlilik piyasasının yapısı kişilerin tanışma fırsatları üzerinde etkilidir.

Yukarıda kısaca değinilen faktörler sırası ile aşağıda görüşmelerden elde edilen deneyimler ile birlikte derinlemesine incelenecektir. İlk değişken ulus ötesi mekanlara göç etmiş insanların endogami normlarını içselleştirmiş olmaları ile yakından bağlantılı olan “Grup Kimliği Hissi”dir.

1. Grup Kimliği Hissi

Grup kimliği hissi ne kadar güçlü ise, Türklerin içten ve benzer arka plana sahip biri ile evlenme ihtimallerini o kadar arttırmaktadır. Değerlerdeki ve görüşlerdeki benzerlik kişilerin birbirlerinin davranışlarını ve dünya görüşlerini karşılıklı olarak kabul etmelerini sağladığı üzerinde daha önce bahsedilmiştir. Aynı zamanda zevklerdeki benzerlik çekicidir çünkü paylaşılan aktivitelere katılma fırsatlarını arttırmakta ve bilgi birikimindeki ortak altyapı karşılıklı anlayışı geliştiren muhabbeti yaratmaktadır (Kalmijn, 1998: 400). Buradan yola çıkarak aile konusunda düşünce tarzını Türklük ile özdeşleştiren kişilerin partner seçimlerini endomi normlarına uygun şekilde yaptıkları görülmüştür. Kişilerin sosyal hayatları açısından da daha çok Türkler ile yakın ilişkiler gerçekleştirdikleri görülmüştür. Fakat bu köken kimlikten oluşan sosyal bağlantıların zamanla ana akım toplumun üyelerinin uzaklaşmaları ve kimilerinin düşmanca tavırlar sergilemeleri sonucu geliştiği görüşmeciler tarafından iddia edilmiştir.

Kişilerin grup kimliği hissini ortaya çıkarmak için öncelikli olarak görüşmecilerden kendilerini aidiyet ve kimlik bağlamında nasıl tanımladıkları sorusu sorulmuştur. Daha sonra bu soru ile bağlantılı olarak kendilerini hangi gruba (Türk ya da Alman) daha yakın hissettikleri sorusu sorulmuştur. Görüşmecilerden 59 yaşında olan ve kendini Türk olarak tanımlayan Sertaç Bey yapacağı evlilik konusunda kendini diğerlerinden farklı gördüğü noktaları belirtmiş ve bu farkı hem dini hem de etnik kimliği üzerinden vurgulamıştır.

Benim hiçbir zaman aklımdan geçmedi. Ben Türksem Türk'le evlilik yapacağım dedim. Türk'le de evlilik yaptım. Alman ile üç şansım vardı ama tercih etmedim dininden dolayı. Onlar Hristiyan bizler müslümanız O yüzden dolayı evlilik kararı düşünmedim Alman'la. (flört) Oldu tabii Almanla defalarca oldu bir tane de değil ama ben bunu hiçbir zaman evliliğe dönüştürmeyi düşünmedim. Başlarken bunu söyledim zaten.(Sertaç, 59, E, O)

Sertaç beyin deneyiminden anlaşılabileceği üzere evlilik Almanya'daki Türkler açısından oldukça ciddi bir durumdur. Aile kurumunu oluştururken seçilecek partnerin Türk olması ve dolayısı ile aynı kültürel kalıplara bağlılığı özellikle beklenirken bu beklentiler flört yani görece daha az ciddi niteliğe sahip ilişkilerde aranmamaktadır. Farklı etnik ve kültürel arka plana sahip kişilerle kurulan duygusal bağlar belirli bir sınır dahilinde tutulmaktadır. Bunu bir strateji olarak görmek mümkündür. Burada değinilmesi gereken bir diğer bulgu ise görüşmecilerden Özlem Bey'in ifade ettikleri üzerinden değinmek gerekir ki, Almanya'daki Türkler için Türk kızları ile flört etmenin doğru bulunmadığıdır. Toplumsal olarak Türk kızları ile kurulacak ilişki doğrudan evlilik bağı ile kurulurken Almanlar veya diğer etnik kökenden kişiler ile daha çok flört ilişkisi kurulmaktadır. Bu bulgu Ayhan Kaya'nın Berlin'deki Küçük İstanbul (2000) kitabındaki bulguları ile paralellik göstermektedir. Almanya'da doğmuş kendini Türklerin evlilik değerlerine daha yakın hissettiğini söyleyen 46 yaşındaki Özlem Bey, Türk kızları ile flört etmesinin doğru olmadığını ailesi tarafından telkin edildiğini ifade etmiştir.

(Türk) Sevgilim olmadı, flörtüm de olmadı. Annem babam hep derdi öyle şeyler yapmayın sonra kızlar evlenemez falan diye. Türklerle arkadaşlarım oldu ama böyle tek gecelik ilişkim olmadı. Genelde yabancılarla oldu. Yüzde doksan tek gecelik ilişki olarak bakardım. Başka bir şey olarak düşünmezdim yani. Çünkü beni tanıdıkça benim hayatıma ters gelir, benim hayatım ona ters gelir. Onlar hayat açısından farklı bakıyorlar, çok rahat oldukları için bu bana ters geliyor.(Özlem, 46, E, L)

Almanya'daki Türk topluluğunun evlilik öncesi kadın-erkek yakınlaşmalarını tasvip etmediği ve bu sebeple de ellerinden geldiği sürece özellikle kız çocuklarına karşı yasaklayıcı tavırlar sergiledikleri görülmüştür. Özlem Bey'in ailesinden gelen

“sonra kızlar evlenemez” uyarısı toplumsal anlayışın ilk gelen nesilin taşıdığı değerler üzerinden şekillenerek, sıkı bir baskının hakim olduğu görülmektedir. Kaya ve Kentel Euro-Türkler olarak adlandırdıkları Avrupa Türkleri için, namus gibi kültürel değerlerin diasporik bireyin öteki ile karşılaştığı yerlerde bir ayrıcalık ve farklılık kaynağı haline geldiğini belirtmişlerdir. Aynı zamanda yazarlar namus ve kültürler arası evliliğe karşı direncin asimilasyona karşı direnç anlamına gelebileceğini savunmaktadırlar (2005:85).

Yukarıdaki örnek üzerinden görüldüğü üzere grup kimliği hissini temsil eden bir nokta olarak “namus” Türklerin kendi grup sınırlarını çizdiği ve farklılıklarını tanımlama aracı olarak ortaya koydukları noktalardan biridir. Bu durum karma evliliklerle doğrudan bağlantılı bir konuma sahiptir. Çünkü Almanya’daki Türkler genel olarak Almanların ve diğer grupların toplumsal olarak sahip oldukları özgür kadın erkek ilişkisi üzerine kurulu yaşam tarzına sahip değildir. Bu sebepten öncelikli olarak ailelerden ve çevreden tepkiler gelmesi durumu beklenen bir şeydir. Mehmet Bey, 34 yaşında bekar bir kişi kendisini Alman vatandaşı olan bir Türk olarak tanımlıyor. Almanya’da doğmuş ve bütün eğitim hayatını orada geçirmiş. Şuan da bir Alman Firmasında bilgisayar mühendisi olarak çalışıyor. Kadın-erkek ilişkisinin evlilik öncesi döneminde nasıl bir sınırlandırmaya maruz kaldığını biliyor. Almanya gibi bireysel kültürün hakim olduğu bir toplumda çevresinde sıkça rastladığı evlilik öncesi birlikte aynı evi paylaşmak aslında onu rahatsız etmediğini belirtmiştir. Fakat kendi kız kardeşinin böyle bir deneyimde bulunmasının uygun olmayacağı fikrini aşıl原因an aileler kültürel sınırları gençlerin davranışlarını belirlemek için kullanmaktadır.

Almanlar da şöyle bir kültür var ya da yabancılarda diyeyim belli bir yaştan sonra tek başlarına yaşamaya başlıyorlar. Sonra erkek arkadaşları oluyor ya da kız arkadaşları oluyor aynı evi paylaşıyorlar. Ama Türk-Türk olunca bizim kültürümüz elvermediği için. Ama onlar beraber yaşıyor bakıyorlar anlaşıyorlar mı diye ondan sonra anlaşınca evleniyorlar sonra ilişkiyi yürüyor. Türk olduğunda ama aynı evi paylaşamıyorsunuz erkek için de aynı şey geçerli. Sadece kadınlara uygulanan bir şey değil. Kız arkadaşımın birlikte yaşasam yakın çevremden tepki görürüm ya mekansal çevreden görsen benim umurumda değil. Önemli olan benim ailemin düşüncesi. Benim

annem her zaman empati yapmamı isterdi. “Senin kız kardeşin olsa böyle bir şey yapmasını ister miydin?”. Kız kardeşim yapsın istemezdim. O yüzden ben her zaman olaya empati yaparak yaklaştım. Her konuda empati ile yaklaştım öyle yetiştirildim yani duruma genel olarak karşı değilim ama aile içine geldiği zaman kültürel şeyler ön plana çıkıyor.(Mehmet, 34, B, Ü)

Ailelerin gençlere sürekli olarak yapacakları evliliğin bir parçası olduklarını hissettirmeleri, gençlerin de evlilik kararında ailenin beklentilerine uygun kriterlere özellikle önem vermektedirler. Bu psikolojik bağlılık kendini endogami olarak göstermektedir. Entegrasyon çalışmalarında yüksek eğitimin köken kültürle bağların zayıflamasına sebep olan sorgulayıcı ve eleştirel bakış açısıyla evrensel değerlere yönelik eğilimin arttığını göstermektedir. Fakat her ne kadar kişiler Alman kültürüne uyum sağlamış olsa da aile üyeleri arasındaki ve Türk kültürü ile yakınlığın derecesi, kişinin eğitim seviyesi ne olursa olsun evlilik söz konusu olduğunda büyük bir etkiye sahiptir.

Yapılan görüşmelerde hem Alman ve hem Türk kültürüne kendini uzak hisseden kişiler de bulunmaktadır. Bu kişiler verdikleri bilgiler doğrultusunda kendilerini her iki topluma da ait hissetmediklerini söylemişlerdir. Derya Hanım yüksek lisans öğrencisi, kendini her iki kültüre de uzak olarak tanımlarken, gördüğü kültürler arası farklılıkların, anlaşılama korkusu ile ilişkilerinde yaşadığı kafa karışıklığını ortaya koymuştur. Bir diğer görüşmeci, şuan da 63 yaşında Almanya’da bankacılık yapmış ve yaşadığı sorunlardan dolayı Almanya’yı bir daha geri dönmek üzere ailesinin desteği olmadan terk etmiş biri Deniz Bey, bu olumsuz deneyime rağmen sosyal çevresinde karma etnik kimlikten bireylerden oluşturmuştur. Aynı zamanda Alman kültüründen bir kadın ile evlilik yolunda ciddi bir ilişki yaşamış fakat, karşılaştığı yanlış bir davranış sonucu bu ilişkiyi sonlandırmıştır. Burada Deniz Bey’in eğitimi dolayısıyla daha çok dünya görüşlerinin uyuşması durumuna önem verdiği görülmüştür. Evleneceği kişi ile arasındaki sınırların kalkması gerektiğini ve kendisini ona eşit görmesini beklemektedir.

Ben orada kurduğum arkadaşların hiç birisinden istifade değil onunla bir arkadaş olmak ya da o arkadaşlık, nereye kadar gidebilir yani evliliğe kadar

da gidebilir. Alman bir nişanlım vardı zaten Dr. Oetker'in varisiydi. Aslında onun evliliğe bakış açısıyla benim evlilik açım farklıydı. Evlilik yaptın da arandaki her şeyin kalkmış olması lazım bir sınırlama kısıtlama olmaması lazım. Engelin kalkması lazım. Şöyle söyleyeyim o kişi ile biz konsolosluktan gün bile aldık evliliğe doğru gidiyorduk yani. Ama evlilik sözleşmesi yapacağız dedi gittik sözleşmeyi de yaptık. O sözleşmeyi yaptıktan sonra olay bana çok ters geldi. Eğer böyle tereddütlerin varsa niye evleniyorsun. O nedenle ben vazgeçtim.(Deniz, 63, E, Ü)

Görüşmeler sırasında ortaya çıktığı üzere kişilerin ifadeleri kafalardaki düşüncelerin bazı kimseler için çok net olmadığıdır. Yine kendisini hiçbir yere ait hissetmeyen görüşmecilerden biri olan 27 yaşında yüksek lisans mezunu olan Reyhan Hanım'ın ifadelerine değinmek oldukça yararlı olacaktır. Burada asıl dikkat çeken durum gençlerin içinde bulunduğu kafa karışıklığıdır. Kişiler hem kendilerine baskı yapıyor, hem ailelerin yaşayacağı uyumsuzluktan korkuyor, hem başarısız olacağı düşüncesi bir türlü akıllardan atılamıyor. Hayatlarında yaşadıkları bazı olayların derin etkisini taşıyan kişiler kurdukları çelişkili ifadeler ile oldukça ilginç yaklaşımlar sergilemektedirler. Fakat evlilik yapacağı partnerin kendi köyünden olmasını istemektedir. Bu durumda göçün yaşattığı yersizlik duygusuyla bu kişiyi, daha yerel bağlara daha sıkı sarılmaya itmektedir. Üstelik farklı kültürden bir birey ile daha rahat olacağını iddia etmiştir.

Kesinlikle istemiyorum Türk olsun istiyorum bizim çevreden bizim köyden olsun istiyorum. Neden istiyorum biliyor musun mezarın başka bir yerde olsun istemiyorum, annem babamın yanında olsun istiyorum. Küçüklüğümden beri var ama bu durum annemden kaynaklanan bir şey, çünkü küçüklüğümüzden beri akrabanın, çevrenin, köylünün ne kadar önemli olduğunu belirtir ve kendisi de köylülerimizden hoşlanmadığı halde.(Reyhan, 27, B, YL)

Almanya'daki Türkler için orada doğmak, büyümek ve orada eğitim alıp arkadaşlar edinmek, sosyalizasyon sürecinde kendi düşüncelerine en uygun yaşam biçimini seçmelerini sağlar. Tüm bu zaman dilimini geçirdikleri topluma yakınlık duyma eğilimi göstermişlerdir. Almanya'daki Türkler oldukça benzersiz deneyimler yaşamışlardır. Her bir bireyin hayatı her ne kadar aynı ailenin üyesi de olsalar, aynı

mekanı da paylaşırsalar, aynı eğitim sürecinden de geçseler birbirinden oldukça farklıdır. Görüşmecilerden biri olan Murat Bey 24 yaşında ve yakın zamanda İzmir'e taşınmıştır. Türkiye'de ezan sesi ve deniz için geldiğini ifade eden görüşmeci, aidiyet anlamında kendini Türk olarak gördüğünü ve sırf bu yüzden gururu dolayısıyla Alman vatandaşlığına geçmediğini söylemiştir. Fakat kendini Alman kültürüne daha yakın hissettiğini ifade etmiştir. Oldukça ilginç ve iç içe geçmiş bir şekilde aynı kişinin hayatını, hislerini ve geleceğini şekillendiren Türk ve Alman toplumunu bazı kişiler için tam olarak keskin sınırlarla birbirinden ayırmanın mümkün olmadığı gözlenmiştir. Bu kişilerin hayatından bir parçayı çekip almak mümkün olamamakla birlikte, kişileri tek bir topluma indirgemek de mümkün değildir. Her bir deneyim biricik olma özelliği taşımaktadır. Şuan da Türkiye'de ikamet eden ve bir Alman ile evlenmek isteyen Murat Bey bunun en iyi örneğidir.

Bir Türk'le evlenmektense bir Almanla evlenmeyi tercih ederim. Bir hanımefendi ile konuştuğunuz zaman defalarca düşünürsünüz yanlış anlaşılır mıyım diye ama orada rahatsızsınız. Ve aynı kafa yapısına sahip olduğunuzu bildiğiniz için daha çok tercih edersiniz. (Murat, 24, B, Ü)

Aktarılan örneklerde görüldüğü üzere evlenilecek kişiye karar vermek çoğunlukla evlenme adaylarının tercihinin bırakılmamıştır. Genellikle aileler aktif olarak görev almasa dahi çocuklarının küçük yaşlarından itibaren endogami normlarını aşıl原因arak yetiştirdikleri görülmüştür. Böylece grup sınırı çizilmiş ve öteki ile aradaki fark ortaya konulmuştur. Ailelerin tutumlarının çocukların evlilik tercihlerinde bu kadar etkili olması bir sonraki bölüm olan "üçüncü şahıslar"ın etkisini incelemeyi gerekli kılmıştır.

2. Üçüncü Şahısların Etkisi

Evlilik, aile kurumuna oldukça değer veren Türk ve İslam sentezi ile bütünleşmiş Anadolu kültürünün önemli bir parçasıdır. Her ne kadar modern hayata geçiş sürecinde yaygınlaşan çekirdek aile anlayışı toplum içinde genel bir kabul görmüş olsa da, geniş ailenin ve anne baba, yani ailenin büyüklerinin söz sahibi olduğu yaşayış biçiminin etkileri hala devam etmektedir. Almanya'daki Türk ebeveynler, Türkiye'deki evlilik (union) düzeni ve çocuklarının evlilik seçimleri

üzerinde güçlü bir aile etki ile karakterize olmuş, ve bu eş seçim, aile oluşumu geleneğinde sosyalleşmiştir (Huschek, De Valk ve Liefbroer, 2012: 243). Dolayısı ile aileler evlilik kararında etkin olma teşebbüsünde bulunmaya devam etmektedirler.

Her ailenin çocukları ile bağı, onu kontrol etme istekleri ve beklentilerinin farklılaştığı görülmüştür. Türkiye'nin her yerinden, her eğitim seviyesinden ve farklı derecelerde dini bağlılıkları mevcut olan aileler Almanya'da yaşamaktadır. Dolayısıyla farklılaşan aile dinamikleri evlilik sürecinde kendisini dışı vurmaktadır.

Türkiye gibi kolektivist kültür yapısına sahip toplumlarda evlilik üzerinde belirleyici bir güce sahip aileler çocuklarının geleceği üzerinde söz sahibidirler. Genel olarak bütünün çıkarlarının bireyinkinin önüne konduğu, büyüklere saygının kesin itaati gerektirdiği ve grup için en doğru kararı verecek olan kişinin yine ebeveynler olduğu fikri gençlerin hareket alanını sınırlamaktadır. Görüşme yapılan kişilerin aktardığı üzere kimi aileler sırf çocukları Alman bireyler ile duygusal bağ kurup daha sonra bunu evliliğe dönüştürmesin diye onların Almanya'ya gelişini engellemişlerdir. Kurulacak bu bağın başarısız bir evliliğe ve ardından da bu evlilikten doğan çocukların kötü etkileneceği düşüncesi grup çıkarlarına ters düşmektedir. Çünkü etnik ve kültürel sınırlar içinde yetişecek bir sonraki nesil Türk kültürü için devamlılık ve grubun çıkarlarına hizmet etmek demektir. Araştırma sırasında oldukça ilginç bir örnek ile karşılaşılmıştır. Görüşmecilerden Nuray Hanım 56 yaşında ve bir eğitim kurumunda yöneticilik yapmaktadır. Ailesi ile Almanya'da yaşayan Nuray Hanımın babası Türkiye'ye dönmek için kızlarının reşit olacakları yaşa gelmesini beklemiştir. Reşit olduklarında Alman hukukuna göre onların üzerinde bir yetkisi kalmayacağını bildiği için onları apar topar Türkiye'ye getirmiştir. Nuray Hanım babasının tek korkusunun onların bir Alman'a aşık olup evlenmesi olduğunu söylemiştir.

Ablam orada liseyi bitirmişti. Orada devam etmek istiyordu ve babam hayır eğitimin biter bitmez Türkiye'ye dönüyoruz. Tek korkusu iki kızının Alman'a aşık olması idi. Bu yüzden bir an önce dönmek istedi. Ben 9. Sınıftaydım. Bir yılım vardı. ... Bitmesine... Müdür hatta eve geldi hiç unutmuyorum. Burda bırakın biz bakarız. Siz gidin. Biz sonra göndeririz. Nuray'ı .. Sadece okulunu bitirsin. Dedi. Öğretmenler dahil herkes çok üzüldü. Babam hiçbir şekilde istemedi. Bilseydim. Ben o zamanlar bilmiyordum. Türkiye'ye gelir gelmez bizim pasaportları yırttı. Olur, da birisi gider diye... Kendisi de biliyordu. 16 yaşında

Almanlara göre yarı reşit sayılıyorsun ve kalabilirmişim ben orda.(Nuray, 56, B, Ü)

Bu örnekte aslında baba, kızlarının Alman'lar ile kurabileceği duygusal bağı engellemek için onları sosyal hayatlarına kısıtlama getirmiştir. Sokağa çıkmalarına izin vermeyerek olası arkadaşlıkların önüne geçmiştir. Alman akranlarından izole bir hayat sürmek zorunda kalan Nuray Hanım ve ablası sadece babasının belirlediği kişiler ile çoğunluğu Türk olan aileleri ziyaret ettiklerini belirtmiştir. Böylelikle gruplar arası temas fırsatları sıfırlanmış olan bu kişilerin karma arkadaş çevresi edinmeleri ve bu arkadaşlıklardan doğacak kültürler arası evlilik ihtimalleri kalmamıştır.

Ailelerin yönlendirme durumları kimi zaman bir istek veya temenni boyutunu aşp, direk müdahale etme, çeşitli yaptırımlar uygulama boyutuna da ulaştığı görülmüştür. Yukarıda görüşmelerden örneklerin yer aldığı durumlar literatür ile birebir benzeşmektedir. Van Zantvliet, Kalmijn ve Verbakel(2014)'ın belirttiği üzere bir partner seçimi, ebeveyn katılımının farklı aşamalarda gerçekleşebileceği bir süreç olarak benzerlik göstermektedir. Yazarlara göre, ilk aşamada ebeveynler, örneğin çocuklarının potansiyel partnerlerle tanışma fırsatlarını kısıtlayarak bir partner arayışını kontrol edebilir. Daha sonraki aşamalarda, ebeveynler, çocukları tarafından seçilen eş istekleri ile uyuşmazsa tehdit edebilir veya yaptırım uygulayabilir. Yaptırımlar negatif yorumlar ve destek eksikliği gibi şekillerde değişiklik gösterebilir. Eğer ilişkideki problemler artarsa teması kesme, reddetme veya istisnai durumlarda şiddet kullanımı şeklinde de ortaya çıkabilir. Yaptırımların başarılı olması ve birlikteliğin bozulması durumunda, partner seçimi ve ebeveyn katılımı süreci yeniden başlar. Görüşmecilerin verdiği röportajlar üzerinden incelendiğinde Zantvliet, Kalmijn ve Verbakel(2014)'ın çalışmalarında yer verdikleri bilgiler ile deneyimler birebir uyum göstermektedir.

Örneğin Sertaç Bey'in ailesi onu küçük yaşta evlendirerek olası farklı etnik kimlikten partnerler ile bağıni koparmışlardır.

Tabii bunun uyarısı yapıliyordu. Her zaman annemiz babamız söylerdi. Zaten beni bir Alman arkadaşım vardı. Beni ondan koparmak için evlendirdiler. Onunla evlilik yapmayayım dünyaya çocuk gelmesin diye. Zor olur diye.(Sertaç, 59, E, L)

Mustafa Bey'in görüşmeler sırasında belirttiği üzere annesi Alman flörtüne doğrudan şiddet uygulamıştır.

Evet düşündüm. Benim ilk aşkım Almandı. O zamanlar ben ya 13 ya 14 yaşındaydım. Onunla evlenmek istiyordum annem kızı dövdü sopayla, kız kaçtı. Kabul etmezdi asla. Aynı şeyi abime de yaptı. Abimin bir bayan arkadaşını da dövdü. Ailem karşıydı sadece şu anki hanımımı istiyorlardı beşik kurtmesi mi neymişiz.(Mustafa, 52, E, O)

Özlem Bey'in ailesi eğer Türkiye'den bir eşe sahip olmaz ise kendisini maddi desteği kesmek ile tehdit etmiştir.

Yüzde yüz evet annem buldu o tanıştırdı zaten. Bu konularda çok geri kafalıyım çok hatalar yaptığım için bu işi anneme bıraktım. Annem buldu anlaştık görüştük kızla ailesi uygun dedim öyle... Kesin Türkiye'den olmalıydı. Yoksa hiçbir destekleri olmazdı, hiç yardım etmezlerdi. Bu evde oturamazdım...Mecbursun yani yoksa desteklemezlerdi beni hiç, desteksiz de ben yapamazdım.(Özlem, 46, E, L)

Sebat Hanım'ın kocası ise kızı bir Alman ile evlenmek istediğinde, kızı ile dört sene iletişimini kesmiş ve bu evliliği onaylamadığı için Türkiye'ye dönmüştür.

İnsanlara insan olarak baktığım için hiç öyle bir zorluk çıkarmadım. Babası duyunca biraz köpürdü tabii. Kızın kararına herkes onay veriyor bir sen varsın ortada dedim. Dostu düşmanı güldürmemek için sen de onay vereceksin dedim. Kızımın düğününde beyim Türkiye'ye döndü ama bana Almanya'da kal dedi düğünde yanında ol dedi.Eşim daha bir ters bakıyordu Almanla evlenen Türklere. ..kendi ailesinden birine vermek istiyordu. Ben de dedim ki ne senin ailenle ne benim ailem, kız kimi isterse onunla evlenir. 4 sene uğraştık vermedi, evin içinde ne kavgalar çıktı ve en sonunda da dedi ki gelsinler vereceğim dedi. Ama ben hiçbir zaman ters bakmadım herkese insan olarak baktım. (Sebat, 65, E, İ)

Literatür ile tamamen benzeşen bu örnekler kişiler üzerinde ailelerin nasıl bir bakı kurduğunu göstermektedir. Yaptırım gücü yüksek olan anne babalar bu gücü uygun gördükleri şekilde çocuklarına dayatmaktadırlar. Türk ailelerinde, üyeler arası bağımlılığın yüksek olması içselleştirilmiş çaresizlik hissini gençlere yaşatmaktadır. Konuşma analizlerinde kullanılan dilin yapısı bu durumu ele vermektedir.

59 yaşında olan ve Almanya'ya 4 yaşında gitmiş olan Sertaç Bey, aile terbiyesinden bahsetmiştir. Yani ailesinin verdiği karara uymanın aile terbiyesinin bir gereği olduğunu belirtmiştir. Aile büyükleri öyle uygun gördüğü için kabul etmek

gerektiği fikrinde bir üst belirlenim söz konusudur. Çocuklar sanki söz hakkına sahip değillermiş gibi bir ifade kullanılmıştır. Burada asıl dikkat çekici olan bu özgürlüğü kullanmaya yetkisi yokmuş gibi davranıyor olmasıdır. Erken yaşta yapılan evliliklerde çocuğun henüz aileye bağımlı olması ve bağımlılık düzeyinin çocukta yarattığı algıyı anlamak için Pool (1972)'un verdiği örnek; Hindistan, Gana ve Fas gibi pek çok ülkede hala uygulanmakta olan normların da etkisiyle, çocukları için doğru eşi bulmanın ebeveynlerin görevi olduğu ve çocukların görevinin ise ebeveynlerinin seçimini kabul etmek olduğu düşünülmektedir (aktaran Buunk, Park ve Duncan, 2010:26). Sertaç Bey'in yaklaşımı ve konuşmalarının altında yatan pasif dil bu duruma uygunluk göstermektedir.

Ailelerin tüm bu kontrolcü yaklaşımları kültürler arası evliliğin önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Anne babanın tavrından etkilenmeye müsait genç nesiller aynı zamanda onlardan gelecek yüreklendirici, pozitif tutumlardan kültürler arası ilişkiler geliştirmek için ihtiyaç duydukları gücü almaktadırlar. Açık bir aile içi iletişime sahip olan anne babalar çocuklarını bu kararı alırken özgür bırakmışlardır. 55 yaşında, üniversite mezunu olan Celile Hanım kültürler arası evlilik fikrine olumlu yaklaştığını ifade etmiştir. Çocuklarının kararlarına saygı duyduğunu ve kendileri için en doğru seçimi yapabileceklerine inandığını belirterek bu özgüveni onlara aşılamıştır.

Ben dil, din ,ırk ayrımı yapmadım mesela Benim büyük oğlumun Afrikalı kız arkadaşı vardı. Onunla evlenmek isteseydi onunla evlenirdi, benim için hiç bir mahsuru yok. Bir tane Sofia var 4 yıldır birlikteler. Her sene Türkiye'ye gelir Sofia. Çok tatlı bir kızdır çok severiz. Bir ara ayrıldılar oğlum okula kaydını yaptırmadığı için. Daha sonra oğlum kaydını yaptırdı bir daha deneyelim dediler oğlum da bana sordu ne diyorsun anne diye, ben de vallahi Sofia'ı çok seviyorum oğlum ama bu senin hayatını dedim. Almanya'ya gittiğimde beni annesiyle babasıyla tanıştırdılar.(Celile, 63, E, Ü)

Celile Hanım'ın kendi çocuklarının kültürler arası duygusal yakınlaşmalarına karşı tutumunu eşi de desteklemektedir. Böylece aile içinde tutarlı bir yaklaşım sergilenmiştir. Bu tutarlı yaklaşım çocuklarının yetiştirilmesi süresinde edindikleri özerklik duygusu ve özgüven ile kendi hayatlarını istekleri doğrultusunda şekillendirme özgürlüğüne sahip olmalarını sağlamıştır. Celile Hanım ve eşi Deniz Bey her ikisi de üniversite mezunu ve Almanya'da kurumsal alanlarda çalışmış kişilerdir. Sosyal ağları kendi etnik grupları ile sınırlı kalmayıp, etnik anlamda çok

çeşitliliğe sahiptir. Aile içindeki bu kültürel açıklık ve bireysel özerklik hissinin hakim olması çocukların farklı etnik kimliklerden bireyler ile temasının önünü açmıştır.

Yukarıda bahsedilen ebeveynlerin sosyal çevresindeki etnik çeşitliliğin çocukların diğer kültürlere olan bakış açısını etkileyerek, kuracakları duygusal yakınlıklar için bir özgürlük alanı sağlamıştır. Bu durum literatürdeki bazı çalışmalar tarafından desteklenmektedir. Çocukların sosyal bağlantıların şekillenmesi için belirgin bir etkiye sahip kişiler olarak ebeveynler güçlü bir şekilde işaret edilmişlerdir. Bu bağlamda Carol'un düşünceleri oldukça aydınlatıcıdır. Carol (2014)'a göre, çocukların arkadaşlık ağlarının etnik bileşimi, ebeveynlerinin arkadaşlık ağlarının etnik yapılarına benzemektedir. Aile ağı, tanışma olanakları sunarak çocukların etnik kimlikler arası ilişkilerini destekleyeceği kabul edilmektedir. Ebeveyn ağlarında köken etnik gruptan arkadaşlık oranı arttıkça, çocuk ağlarında kendi etnik grubundan arkadaşlık yüzdesi arttığı savunulmaktadır. Tabi ki bu duruma diğer yönden bakıldığında, ebeveyn ağındaki etnik çeşitlilik çocuğun sosyal çevresini ve grup dışına yönelik algısını olumlu etkilemektedir. Annenin ve babanın yüksek insan sermayesi ve kendi etnik grubu dışındaki akranlarla daha fazla iletişimde olmasının, yerli (native) bir partner ile olma olasılığını artırdığı tespit edilmiştir (Huschek, de Valk ve Liefbroer, 2012).

Görüldüğü üzere ebeveynlerin insan sermayesi ve farklı kültürlere olan yaklaşımı çocukların sosyal çevrelerinde yarattığı etki sayesinde kültürler arası evlilik için gereken ilk temas sağlanmış olmaktadır. Görüşmecilerin ikinci nesilden olanları eğitim hayatlarının neredeyse hepsini Almanya'da geçirmişlerdir. Dolayısıyla okul ortamı onların farklı etnik arka plana sahip akranları ile tanışma ve yakın ilişkiler geliştirme şansını arttırmıştır. Kimileri aileden bağımsız olarak sahip oldukları yabancı arkadaşlara sahip olsalar da, bu arkadaşlığın bir evliliğe dönüşmesi çoğunlukla aile baskısı ve yönlendirmesinden, ayrıca grup kimliği hissinden daha fazla etkilenmiştir. Bu çalışma sırasında görüldüğü üzere Kalmijn'in üçüncü şahıslar grubuna eklediği sosyal bağlantıların karma evlilikler üzerinde etkili olduğu savı destek bulmamıştır. Görüşmecilerin hem yüksek eğitime sahip hem de çok çeşitli etnik kimlikten oluşan arkadaş çevrelerine rağmen, evliliğe karar verme sürecinde Türk gençler arkadaşlarındansa daha çok ailelerinden etkilenmektedirler.

Türkler, Almanya'ya göç ettiklerinde orada yine göçmen işçi olarak gelmiş bir çok farklı kültürden insanlar ile temas şansı bulmuştur. Sadece Almanlardan oluşmayan, çok kültürlü bir kent ortamına yerleştiler. Ailelerinde göçün bir parçası olması çok daha kalabalık bir nüfusu belirli iş alanlarına sıkıştırırken bu durum etnik çeşitliliği ve ardından gelen yakın ilişkilerin tetikleyicisi olmuştur. Böylelikle, sıradaki başlıkta karma evlilikler için nüfus yapısının kompozisyonundan doğacak olasılık sonuçlarının analizinin yapılacağı “evlilik pazarının yapısı” ile ortaya çıkan etkiler değerlendirilecektir.

3. Evlilik Pazarının Yapısı

Büyüyen kentsel ortamlar birçok farklı grubu bir araya getirmiştir. Dolayısıyla her gün kaçınılmaz olarak ortaya çıkan temaslar, diğer etnik kökenlerden insanlarla tanışma fırsatlarını attırmakta ve insanları birbirine yakınlaştırmaktadır. Huschek ve diğerlerinin (2012) görüşlerine uygun olarak genç yetişkin göçmen nüfusun kent ortamındaki daha çeşitli etnik bileşimi, başka bir göçmen kökenli birisiyle partner olma fırsatını arttırmaktadır. Evlilik pazarının odaklandığı nüfusun demografik yapısı kişinin kendi grubu içinden evlenme olasılığının karşı cinsin grup içindeki oranı ile bağlantılı olduğunu savunmaktadır.

İlk olarak evlilik piyasasının yapısını anlayabilmek için Almanya nüfusunun demografik yapısına değinmek gerekir. Almanya'nın resmi istatistik ofisi olan Federal Statistic Office Of Germany (DESTATIS)'in yayınladığı verilere göre ülke nüfusu yaklaşık olarak 83 milyonun üzerindedir. 21 Ağustos tarihinde yayınlanan rapora göre Almanya'da yaklaşık olarak 20.8 milyon göçmen kökenli kişi yaşamaktadır. Bu da her dört kişiden birinin göçmen kökenli olduğunu göstermektedir. Fakat bu rakamlar göçmen kökenli olup Alman vatandaşlığına geçmiş kişilerin çocuklarını kapsamamaktadır. Dolayısıyla yabancı uyruklu kişilerin sayısı daha fazladır ama resmi rakamlara yansımamaktadır. Türkler Almanya'nın en kalabalık göçmen kökenli grubunu oluşturmaktadır. Sayıları resmi rapora göre 1,476,410 olarak belirtilmiştir (https://www.destatis.de/EN/Press/2019/08/-PE19_314_12511.html erişim tarihi 28.12.2019).

Yukarıda belirtilen sayılara göre Almanya'nın nüfus kompozisyonu oldukça zengindir. Ayrıca Türklerin nüfus içindeki payı da oldukça büyüktür. Türklerin hem kendi içlerinde hem de karma etnik arka plana sahip bireyler ile evlilik fırsatlarının ortaya çıkmasını sağlayacak bütün koşullar sağlanmaktadır. Literatüre bakıldığında Blau'nun 1977 yılında sunduğu Fırsatlar Teorisi'ne göre karma evliliklerin gerçekleşme ihtimali değerlendirildiğinde, grup büyüklüğü ile dıştan evlilik oranının ters ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Blau, Blum ve Schwartz, 1982).

Bu sebeple araştırma sürecinde görüşmecilere yaşadıkları bölgedeki Türk nüfusunun yoğunluğu üzerine sorular sorulmuştur. 50 yaşında ve bir Türk ile evli olan Ayhan bey Almanya'nın Manheim şehrinde yaşamaktadır. Yaşadığı yerdeki Türk nüfusu üzerine şu bilgileri vermiştir;

350 bin nüfuslu büyük bir şehir, Türklerin kalbi gibi bir yer. Türklerin çok bulunduğu Türk restoranlarının çok olduğu Türklerin çok sevdiği büyük bir şehir. Frankfurt Stuttgart'ta İstanbul'a benzettikleri Türk mahalleleri var, Almanlar oraya küçük İstanbul diyorlar. (Ayhan, 50, E, O)

Bir diğer Türk nüfusunun kalabalık olarak yaşadığı yer olarak belirtilen Köln şehri hakkında bilgi veren Gülin Hanım, Türklerin yaşam alanlarını belirleyen sebeplere de kısmen değinmiştir. Kendisi Almanya'nın kırsal bölgesinde yaşayan Gülin Hanım, o bölgelerde Türklerin sayısının az olduğunu bu sebepten de Türkçe öğrenebilmek ve arkadaş edinebilmek amacıyla ablasıyla hafta sonları Köln'e gittiklerini söylemiştir. Bu bilgi ile Türk nüfusunun daha çok kentlerde yoğunlaştıklarını görebilmekteyiz. Aynı zamanda kentlerde ekonomik sebeplerden, fabrika çevrelerinde kalabalık halde bulunan Türk ailelerinin yaşadığı semtlerin etnik yapısının göçmenlerden oluştuğu, fakat yine büyük çoğunluğu onların oluşturduğu da ortaya çıkmıştır.

Köln'de çok Türk bölgeleri ve bazı caddeler sadece Türk. Sonra ben üniversitede çalıştığım zamanlarda bazı alanda sadece Türklerin yaşadığı bölümde de görevliydim. Ben sosyal pedagoğdum ve oradaki Türk ailelerin sorunlarını çözmeye çalışıyordum. Hem gençler ,hem çocuklar mesela orada ilkokuldaki Türklerin oranı bazı okullarda yüzde 60'tı. Ve bazı okullarda Alman çocukları bile yoktu Köln'de...Eskiden fabrika olan yerler fabrika kapandı. Türkler kaldı. İşsizliğin yüksek olduğu yerlerde yani. (Gülin, 46, B,Ü)

Almanya'nın her yerine dağılmış olsalar da bazı bölgelerde daha yoğun yaşam alanları oluşturmaktadırlar. Bu grup büyüklüğü ve mekansal alanda yaşanan yoğunluk endogami şansını arttırmaktadır. Blau ve Schwartz (1984)'ın temel teorisine göre, birinin kendi grubunun üyesi biri ile karşılaşması sadece grup büyüklüğü ile alakalı olmayıp, aynı zamanda grubun coğrafik olarak dağılımı ile de alakalıdır. Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması (2007)'ında, görüşme yapılan kişilerin aile yapılarının anlaşılabilmesi amacıyla "kiminle evlisiniz?" sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda; %72.1 oranında yani 1099 kişi Türk vatandaşı olan bir Türk ile evli olduğunu, %15.5 oranında 236 kişi Alman vatandaşı olan Türk ile evli olduğunu belirtmiştir. Bu durumun tek sebebi olmasa da en önemli sebeplerinden biri Almanya'daki yoğun Türk nüfustur.

Almanya'daki kalabalık Türk nüfusunun yanı sıra daha önce de sayılar ile belirtildiği üzere toplamda 20 milyonun üzerinde göçmen kökenli kişi ve kalan yaklaşık 63 milyonluk Alman nüfusu aynı ülke sınırları içerisinde büyük bir çeşitlilik yaratmaktadır. Bu sebeple heterojen nüfus yapısı karma evlilikleri etkileyen tanışma fırsatlarının doğmasında en önemli etkenlerdendir. Bir kişi yaşadığı mahallede sadece kendi etnik kimliğinden bireyler ile temas kursa bile, okulda, çalışma alanında, sosyal etkinliklerde farklı kültürden kişilerle mutlaka temas etmek durumunda kalacaktır. Bu sebeple Türklerin bir şekilde yabancılarla iletişim halinde olduğu görüşmelerde de ortaya çıkmıştır.

24 yaşındaki Murat Bey, Almanya'da Türk kimliğinden dolayı iş bulamadığı için Türkiye'ye dönmüş ve İzmir'de çalışmaya başlamıştır. Aynı zamanda yaşam tarzı uyuşmadığı için bir Türk ile evlenmektense Alman bir kadını tercih edeceğini belirtmiştir. Almanya'daki arkadaş çevresinin çeşitliliğinin, yaşadığı yerin etnik kompozisyonu ile bağlantılı olduğu görülmüştür.

Aynen, ikinci şehir olarak gösteriliyor. İlk Berlin olarak geçiyor. İkincisi de Frankfurt diye geçiyor. O da benim doğup büyüdüğüm şehir zaten... Türklerden önce Faslılar geliyor aslında, ikincisi Ruslar, Üçüncüsü ise Türkler... Mesela burda Erzurum mahallesi vardı Çiğli'de .. En çok Erzurumlu vardı ya da alevi insanlar tanıdım. Orada öyle değil herkes alışık ... 6 katlı bina varsa 6 katın inan bana 5 katı ya Rus'tur ya Türk'tür, ya Arap'tır. Biri Alman'dır. Çok karışık. ..Alman arkadaşlarım parmakla sayılacak kadar vardı. Dominik vardı. İki ya da üç Alman arkadaşım vardı.

O da biri Faslı'ydı biri Rus'tu, biri İtalyan'dı. Bir 10 kişi 15 kişi arasından her ülkeden bir insan vardı. O da güzeldi. En çok onu özledim zaten...
(Murat, 24, B, Ü)

Birlikte geçirilen zamanın, kültürleri tanımanın farklı insanlara karşı ön yargıları azalttığı deneyimler ile ortaya çıkmıştır. Bu bölümden görüldüğü üzere evlilik pazarının yapısı ve çeşitliliği insanların evlilik tercihlerine yön verebilmektedir. Türkler açısından bakıldığında kendi etnik gruplarından biri ile bağlantı kurma fırsatları, Almanya nüfusundaki çoğunlukları ve belirli mekanlardaki yoğunlukları sebebiyle oldukça yüksektir. Kimlik ve geleneksel yapı gibi parametrelerinde hizmet ettiği nüfus yoğunluğu Türklerin kendi içinde evlenme olasılıklarını oldukça arttırmıştır.

Türklerin kendi içlerinde gerçekleştirdikleri evlilikler sadece Almanya'da yaşayan olası partnerler ile sınırlı değildir. Aynı zamanda evlilik göçü ile Türkiye'deki memleketlerinden görücü usulü ile gelin ve damat ithal etmek de oldukça yaygın bir olgudur. Sınırlar ötesinden göç edilmiş ülkeye getirilen bu kişiler içten evliliğin farklı bir boyutunu oluştururken tabii olarak karma evliliklerin oluşma ihtimalini doğrudan etkilemektedir. Bu sebeple görüşmeler sırasında da rastlanan ithal gelin ve damatlar üzerine bir sonraki bölümde açıklamalar yapılacaktır.

İthal Gelinler Ve Damatlar

Gelin ve damat ithal etmek, Avrupa'daki Türklerin evlilik biçimleri içinde yaygın bir durum olduğu görülmüştür. Literatüre girmiş şekliyle bu kavram, köken ülkeden evlilik göçü yoluyla, eşinin yaşadığı ülkeye getirilen kişiler için kullanılmaktadır. Kaya ve Kentel (2008)' e göre bu türden evliliklerde genelde görücü usulü ile şekillenir. Aynı zamanda, genellikle muhafazakar aileler tarafından tercih edilen evliliklerdir. Türkiye'den gelen gelinlerin tercih edilmesinin sebebi, kültürel açıdan daha 'saf' olmaları ve kültürlerine ve geleneklerine daha bağlı çocuklar yetiştirebileceklerine dair inanıştır. Diğer yandan, damatlar genellikle söz konusu geniş ailenin mesleki beklentilerine uyan adaylar arasından seçilir.

Yazarlar Türk anne-babaların çocuklarını görücü usulü ile evlendirme altında yatan nedenleri Zemni ve diğerlerinden (2006) şu şekilde aktarmaktadırlar; evlilik

yaşına geldiğine inandıkları çocuklarının ahlaki ve doğru davranışları ile ilgili endişelenmeleri, kızlarının bekaretini yitirme olasılığından duydukları endişeler, çocukları için en iyi seçimi yapacaklarına dair duydukları inanç, görücü usulünü devam eden bir gelenek olduğuna inanmaları, kızlarının 25 yaşını geçtikten sonra evlenemeyeceği düşüncesi gibi. Asıl odaklanılması gereken husus, görücü usulü evlilik dayatması ile anne-babaların gençlere hamle yapacak bir alan bırakmamak için bu tür evliliklerin dini düzenin gerekliliği gibi sunmalarıdır (Lesthaeghe, 2000: 20'den akt. Kaya ve Kentel, 2008))

Şubat 2001'de Brüksel – Centre De Relationseuropeennes tarafından yayınlanan Belçika'da Türklerin 40 Yılı (1960-2000): Sorunlar, Gelişmeler, Değişmeler adlı raporda Türk toplumunda aileler tarafından düzenlenmiş evliliklerin yaygın olduğunu ve hatta beşik kertmesi geleneğinin akraba evliliklerindeki rolünün büyük olduğundan bahsedilmiştir. Ülkeye gelen erkeğin eşine boyun eğmesi kadar, kadının da ailevi bağları zedelemekten meslek arayışlarına girdiği gözlemlenmiştir. Kadın ve erkeğin birlikteliğini onaylayan bir uzlaşmadan söz edilmektedir. İkinci kuşağın da evlilik umutlarını bu yapı üzerine inşa ettiği ve gençleri Türkiye'den eş bulmaya teşvik ettiği raporda yer almıştır (52-56).

Bu çalışmada Türkiye'den eşini ithal eden hiçbir kadın bulunmamaktadır. Fakat iki erkek İsa Bey kendi isteğiyle Mustafa Bey ise ailesinin zoruyla Türkiye'den Almanya'ya eşlerini getirmişlerdir. Her iki evlilik de başarısızlık ile sonuçlanmıştır.

İlk olarak Mustafa Bey'in evliliğini inceleyecek olursak, Timmerman (2009)'ın Emirdağ'da yaptığı araştırma ile benzeştirdiği görülmektedir. Özellikle aileler, Avrupda'daki Türk gençlerinin sözde çok Batılı ve çökmekte olan tutumunu kontrol altında tutmak istemektedirler. Belçika'daki Türk toplumu içinde birçok Türk erkeğinin doğru yoldan sapmış olduğu ve birçok Türk kızının da fazla serbest bırakıldığı hissi vardır (Timmerman, 2008). Mustafa Bey'in Almanya'da çetelere karışmış olması, kumar oynuyor olması ve evlilik dışı ilişkiler yaşaması ailesinde bir korku yaratmıştır. Geleneksel değerlerinden daha fazla uzaklaşmaması için köken bölgesinden partner tercih ederek, oğullarının bir aile kurarsa değişeceğini düşünmüşlerdir. Evliliğin gerçekleştirilme sürecinde rızası alınmayan Mustafa Bey bu durumu şu şekilde anlatmıştır;

Ben Türkiye'ye izne geldim. Benim teyzemin kızı şu an evli olduğum hanım. Öyle bir ortam yapmışlar ki evlendirecekler beni. Ben,

ablam, eniştem kaçtık. Tatile gittik. Sonra döndüğümüzde teyzem adımızı çıkardın dedi. Ben de ne de olsa birkaç gün sonra giderim diye tamam isteyin dedim, gittiler istediler. 2 gün geçti benim pasaportum kayboldu. Yatarken babam kaldırdı, kalk gidiyoruz nikah dairesine dediler, beni evlendirdiler. Ablam söz verdi biz seni sonra boşatacağız dedi. Ama bir baktım Almanya'ya getirmişler evlendiğim hanımı... Beraber yaşamadık 6 sene de belki 2-3 ay beraber kaldık... Çocukları ben pek görmezdim. Benim birçok ilişkim oldu başka kadınlarla, eşim onları hiç dert etmiyordu ama. Övünerek anlatmıyorum elbette, üzücü şeyler ama sevgi diye bir şey yoktu ortada. Eşimle aram tamamen kopuk, konuşmuyoruz. (Mustafa, 52, E, O)

Mustafa Bey'in evlilik süreci kendi rızası dışında gerçekleşmiş ve sonrasında da eşler arası ilişki tam olarak bir evliliğe dönüşmemiştir. Annesinin aktif olarak rol aldığı bu süreçte evlendirildiği kadın, teyzesinin kızı ve beşik kurtmesi olduğu için evliliği reddetmesinin ailenin onuru için zedeleyici olduğu gerekçesiyle kendisine dayatılmıştır.

Fakat ithal gelinler ve damatlar her zaman zoraki bir evlilikle gerçekleşmeyebilir. Kişinin kendi talebi üzerine de bu tür köken ülkeden eşin getirildiği evlilikler meydana gelmektedir. Görüşmecilerden 41 yaşında olan üniversite mezunu İsa Bey, kendini Türk olarak tanımlıyor ve Türk'ün Türk ile evlenmesi gerektiğini düşünüyor. Bu sebepten kendi isteğiyle Türkiye'den bir kadın ile evlenmiş ve eşini Almanya'ya götürmüştür. Fakat eşi Almanya'daki yaşamından memnun olmadığı ve oraya uyum sağlayamadığı için aile içinde sürekli bir çatışma ve şikayet halinin mevcut olduğunu belirtmiştir. Anlaşmazlıkların artması sonucu Türkiye'ye ailecek dönme kararı alınmış fakat ilişkideki sorunlar burada da çözülemeyince, evlilik sonlandırılmıştır.

Aynı şekilde evlenilecek kişilerin inisiyatifi ile gerçekleşen fakat uyum problemi sonucu biten bir evlilik Derya Hanım'ın yakın akrabası tarafından da deneyimlenmiştir. Yeni bir ülkede farklı düzenin ve kuralların uygulanması, buraya evlilik yolu ile gelen bireyin beklentilerinin dışında karşılaşılan alışılmadık durumlara tepkisel yaklaşımları, evliliğin ilerleyişi açısından olumsuzluklara sebep olmuştur.

Dayım yaptı bunu iki sene önce ve çok kötüydü. Kültürlerin o kadar ayrı olduğunu, uzaklaşmış olduğunun farkında değildik aile olarak. Kız da biz de kültür şoku yaşadık. Ve bir sene içinde bitti yani. Kültür olarak hiç uyum sağlamak istemedi. Almanları çok farklı gördü. Dinine

düşkün birisiydi. Sürekli Almanların yaşam tarzını eleştiriyordu. Bizim ailemize de, sizin yaşamınız çok farklı diyordu bize.(Derya, 29, B, YL)

Bu araştırma sırasında ortaya çıkmıştır ki, Türkiye’den gelen eş bir Türk ile evlendiği için, Almanya’da sahip olacağı hayatın tıpkı bırakıp geldiği memleketindeki gibi olacağını hayal etmektedir. Halbuki, Almanya’daki değer sistemlerinden, toplumsal işleyişinden etkilenmiş yeni Türk-Alman sentezi bir kültür ortaya çıkmıştır. Sadece Türkiye’de eğitim almış, orada sosyalle olmuş bir kişi, değerlerine sıkı sıkıya bağlı ise, bu kişinin yurt dışında aniden yeni bir hayat kurmasının kolay olmadığı örnekler üzerinden görülmüştür. Derya Hanım’ın bahsettiği örnek üzerinden , ithal evliliklerin başarılı olmalarını engelleyen ilk sorun kültürlerin uzaklaştığının fark edilememiş olması, ikinci sorun ise tepkisel yaklaşarak uyum sağlamanın reddedilmesi eşler arasındaki uyumu etkilemektedir.

Kimileri için yeni topluma uyum uzun deneyim sürecinin ardından kısmen de olsa gerçekleşirken, kimileri için hiçbir zaman gerçekleşmeyebilir. Şebnem Koşar-Akçapar (2007:409), evlilik göçü ile gelmiş kadınların yaşadıkları zorlukları şöyle sıralamıştır; ilk olarak bu kişiler köy ve kasabalarından çıkıp Avrupa’nın metropollerine gelmişler, dil konusunda yeterli bilgiye sahip değiller, ailelerinden ve arkadaşlarından oldukça uzaklar, yaşları oldukça gençtir, geleneksel aile modeline uygun olarak damadın ailesiyle birlikte yaşamak zorunda kalmışlardır, ayrıca yeni gelen kadın büyük şehirden Avrupa’nın bir köyüne de gelmiş olabilir tüm bu sebepler onu yabancılaştırmakta ve uyum konusunda zorlamaktadır.

Görüşmecilerden Hasan Bey 38 yaşında, bekar ve Almanya’da ticaret ile uğraşıyor. Aidiyet hissi üzerine sorulan soruya, kendini Türk olarak tanımladığını belirtmiştir. Ayrıca Türkiye’ye geri dönmek istediğini belirten Hasan Bey’in hem Türk, hem farklı etnik kültürden ilişkileri olmuştur. Fakat bir Türk ile evlilik yapmak istediğini belirtmiştir. Bu düşüncesinin oluşması çeşitli deneyimler sonucu gerçekleşmiştir. Ayrıca Hasan Bey Türkiye’de yaşayan iki kadınla yaşadığı ilişkilerde maddi anlamda beklentilerin zamanla ortaya çıktını, bu sebepten Türkiye’den bir kadınla yaşayacağı ilişkinin gerçekten samimiyetinden şüphe etmeye başladığını belirtmiştir. Timmerman’ın Emirdağ’da yaşayan gençler ve Belçika’ya göç etmiş olan gençlerin evlilikleri üzerine yaptıkları araştırmaya paralel bir deneyim yaşandığı görülmüştür. Timmerman (2008)’in araştırmasında elde ettiği sonuçlar

göre; Türklerin “otantik” Türk partnerler için can attığını iddia edilmiştir. Gençler arasında “Vatan” topraklarının böyle bir eş bulabilmek için daha iyi bir yer olarak görülmektedir. Göçmenlerin yabancı bir çevrede, köken topraklarıyla temas halinde olmanın önemli bir unsur olduğu, etnik öz kimliklerini tekrar doğrulamak için büyük uzaklıklara gittiklerini vurgulamıştır. Etnik kimliğin oluşturulmasında evlilik partneri seçiminin önemini vurgulanmıştır.

Tıpkı Hasan Bey’in örneğinde görüldüğü üzere Belçika’da yaşayan gençlerin göç evliliğinin başarısı ve bu kişilerin motivasyonları hakkında da şüpheleri bulunduğunu görülmüştür. Genellikle ekonomik nedenlerden dolayı ve çok hızlı bir şekilde çok zengin olma yanılsaması nedeniyle göç evliliğini tercih etmesinden korku duymaktadırlar. Hasan Bey ile olan diyalogumuzda, düşüncelerinde deneyimleri dolayısıyla nasıl bir geçiş olduğu ortaya çıkmaktadır.

Aslında ben Türkiye'deki Türk kadınlarını daha tercih ediyorum ama kültürel bir farkımız var. Biz Almanya'da yaşayanlar, ne Türküz ne Almanız ortada bir şey olmamız. Buradaki Türk kadınlarından iki tane çıktığım oldu şimdiye kadar, 2 sene içinde oldu ve düşünce farkları var. Buradakiler daha çok sevgi temelli bakıyorlar daha çok mantık önde. Hani biraz Türkiye'nin ekonomi durumu biraz kötü Almanya'ya göre tabi belirli çaresizlik yaşamış belirli insanlar falan o yüzden bu düşüncelere atılmış olabilir bu da bana ters geliyor. Çünkü ekonomik anlamda kullanılabileceğini düşünüyorum bu da beni şüpheli yapıyor. Ve karşıdaki kişi o şüpheyi gidermek için fazla bir şey göstermiyor. Sanki o duruma alışmışlar oranın kültürü böyleymiş gibi. Ve bunu sanki normal karşılıyorlar gibi. Bunu Almanya'da bu şekilde yaşamadım ön planda sevgi, maddiyat önemli değil yani. Karşıdaki kişi sana sevgi, saygı veriyor mu? Beni kötü günümde destekliyor mu? Bunlar ön planda oluyor genelde ve böyle büyüdüm. Ve iki ilişkimde de aynı sorunları yaşadım.(Hasan, 38, B, L)

Hasan Bey’in bireysel tercihi Türk kültürüyle yetişmiş bir kadın ile evlenmektir. Bu amaçla Türkiye’ye yönelmiştir. Bu yönelime ailesinin katkısı olmadığını belirtmiştir. Sonuç olarak aradığı özellikleri tam anlamıyla karşılasa da Türkiye’den bu iki kadının kendisini maddi anlamda kullanmak istedikleri algısı onu bir Türk-Alman’ın daha doğru bir tercih olacağı düşüncesine itmiştir. Her ne kadar kişiler karma evliliklerde kültürel farkların yaratacağı sebepler ile evliliklerinin başarısızlıkla sonuçlanacağını düşünse de aslında, Türkiye’den ithal edilmiş gelin ve damatların da kültürel farklılıkları olduğu ortaya çıkmıştır.

Türkler ve Almanlar Arasındaki Evliliğe Bakış

Özellikle Türkler ve Almanlar arasında yapılacak evlilik üzerine kişiler çoğunlukla olumlu düşüncelere sahiptir. Çevrelerinde de oldukça yaygın olarak görüldüğünü belirtmişlerdir. Genel olarak Alman-Türk evliliğine bakacak olursak Thomas Klein(2001)Almanlar'ın ülkedeki diğer etnik kökenden kişilerle olan evlilikleri üzerine yaptığı araştırmada 1997 yılının verilerinde -toplamda 12 etnik köken arasında karşılaştırılma yapılmıştır-Türk kadınları 8. sırada iken Türk erkekleri 2. sırada yer almaktadırlar. Almanya'da 2007 yılındaki istatistiksel veriler üzerine bir çalışma gerçekleştiren Olga Nottmeyer'ın (2009) aktardığı üzere, göçmenlik geçmişine sahip kadın ve erkekler arasında Almanlar ile evlenme oranı en yüksek olan etnik grubu Türkler oluşturmaktadır. Yazar, Türkler'in Almanya'daki en kalabalık göçmen grup olmasının yanı sıra, birinci jenerasyonda dış evliliğin düşük seviyede kaldığını belirtmiştir. Fakat ikinci jenerasyon ile bu durumun değiştiğini ve özellikle Türk erkeklerin Alman kadınlar ile evlenme oranlarında yükseliş olduğunu aktarmıştır. On yıl ara ile elde edilen bu veriler,etnik gruplar arası evlilik literatüründe özellikle üzerinde durulan ve toplumsal etkileşim çıktısı birçok değişkeni içermektedir. Örneğin; göç edilen ülkenin dilinin öğrenilmesi, birlikte yaşama süresinin artması, gruplar arası sosyal temas, gruplar arası mesafenin aşılması ve mekânsal ayrışmanın azalması gibi. Ayrıca Türk-Alman evliliklerinin, literatürde Alba ve Golden (1986) tarafından ortaya atılan önemli etmenler arasında yer alan, grup büyüklüğü ve kalış süresinin uzunluğunun karma evliliklere olan etkisi üzerinden de değerlendirilmesi gerekir.

Bu tür evlilikler konusunda olumlu düşünenler genellikle karakterler arası uyum, eşler arası sevgi ve saygıya vurgu yapmaktadırlar. Kültürler arası sınırların kalktığını düşünmektedirler. Literatürde gruplar arası evlilikle sonuçlanan, çoğunluk ve azınlık topluluklarını içeren sosyal mesafenin erozyonu, iki yönlü olduğu ileri sürülmektedir. Irk / etnik köken, zaman içinde veya nesiller boyunca “aşılan”, “bulanıklaşan” veya “kaydırılabilen” sosyal olarak oluşturulmuş sınırlar olarak görülmektedir (Alba ve Nee, 2003).

Zamanla bulanıklaşan ve aşılan sınırlar bir şekilde kişilerin aidiyet duygularına yansımıştır. Yaşanan her bir deneyimin farklı olduğu göz önüne

alınarak, bazı görüşmecilerin kimlik algılarının Almanlar ile evliliğe bakış açılarını etkilediği görülmüştür. Fakat aidiyet algılarının görüşmelerden elde edilen bilgiler ile bazı görüşmecilerin kendi kimlik değerlendirmelerini akıl ve duygu ayrımı ile yaptıkları görülmüştür. Disiplinin, kuralların ve düzenin hakim olduğu Alman yaşantısının etkisinin özellikle Alman kimliğiyle bağdaştırırken, daha sıcakkanlı, sohbet etmeyi seven, hislere yönelik taraflarını Türk kimliğiyle bağdaştırmaktadırlar. Genel kanı her iki kültürün de iyi yönlerini alımlamak ve bunu hayatları süresince harmanlamaktır. Dolayısı ile bir bedende bütünleşen iki ve daha fazla kültür hem çatışmaları hem de uzlaşmaları beraberinde taşımaktadır.

Bazı görüşmeciler Türkiye'ye gelip burada bir süre yaşadktan sonra hayatları süresince baskın olan Türk ve Alman kültürü açısından karşılaştırmalar yapıp aradaki farkları görüp, kendi zihinlerinde değerlendirmeler yapmaktadırlar. Özge hanım 27 yaşında, yüksek lisans öğrencisi, bu sebeple eğitimi için İstanbul'da ikamet ediyor, sevme biçimi veya onun hayatındaki kişiden beklediği duygusal yakınlığı her iki toplumda hakim olan yönleriyle değerlendiriyor. Aidiyet hissi, mekansal yakınlık ve kendi kişisel duygusal deneyimlerini harmanlayarak romantik duyguların tüm bu süreçlerden nasıl etkilendiği ortaya çıkmıştır.

(Bir Alman ile evlenmeyi) Düşünürüm, ama şu ara o kıvamda değilim açıkçası. Çünkü İstanbul'da yaşıyorum haliyle çevremde daha fazla Türk kültürü mevcut ve eğilimim de buna doğru haliyle şimdi. Mesela ama Alman biriyle beraberken daha huzurlu olduğumu düşünüyorum. Ama orada da daha az tutkulu, enerjik bir şeyler eksikti açıkçası. Huzurdan kastım birbirine daha anlayışlı olmak, kişisel alanlarına saygılı ve mantıklı oluyor. Türklerse çok seviyor. Tamam güzel ama "güzel seveyim"i atlıyor, Frida Kahlo'nun da dedi gibi bence. Aşk Türkler için şahsı fikrim her şey demek, ama Almanya'da şu deniliyor daha çok, evet bu kişiyi ben seviyorum o benim hayatimin önemli bir parçası her şeyi değil. Türk toplumundaki dayatılan fikir gibi. Sevdığım kişinin kendi olduğu yerler de var, ailesiyle, arkadaşlarıyla, değer verdiği alanlar olması gibi ve ben onu onlarla kabul edeceğim, daha geniş bir bakış açısı. Türklerde şu deyim mevcut, ya benimsin ya kara toprağın ekstrem bir misal vermek gerekirse.(Özge, 27, B, YL)

Alba ve Nee (2003)'nin bahsettiği kültürel sınırların ortadan kalkması Bu örneklerden görüldüğü üzere, sadece Türkler değil Almanlar da evlilik sürecinde aradaki kültürel farkı aşip ortak bir noktada buluşabilmektedir. Hatta daha da ileriye gidip azınlık durumunda olan kültüre karşı bir yakınlık besleyebiliyor. İlişkideki dinamik, kişilerin karakterleri ve uyumu ile şekillenmektedir.

Gülin Hanım Almanya’da sosyal danışman ve pedegog olarak çalıştığı dönemlerde Köln’deki Türk nüfusunu yakından gözlemleme imkanı bulmuştur. Kendi deneyimlerine dayanarak ilk gelen nesil ile şuan ki 3. ve 4. nesilin imajı ve yaşam biçimi arasında büyük farklar olduğunu ifade etmiştir. Bekar olan Gülin Hanım karma evlilikler konusunda olumlu görüş ifade etmiştir ve özellikle Türkler ve Almanlar arasında gerçekleştirilecek evliliklere de pozitif bir bakış açısına sahip olduğu aşağıdaki sözlerinden anlaşılmaktadır.

Bence gayet iyi giden bir ilişki. Mesela şöyle oluyor Alman damat çok ilgili Türkçe kursuna gidiyor, bizim kültürümüze bizden daha çok bilgisi oluyor. Açık görüşlü biri olunca o zaman çok güzel. Bu böyle çoğalacak 3. 4. nesil hep böyle evlilik yapacak. Kültürler arasında sınırlar kalkıyor. (Gülin, 46, B, Ü)

Gülin Hanım’ın kültürler arası sınırların kalktığını ifade eden deneyimleri literatürde destek bulmaktadır. Küçük gruplar halinde 1957 yılından beri, kitlesel olarak ise 1961’de imzalanan işgücü anlaşmaları ile Almanya’ya göç etmiş ve orada kalıcı hale gelmiş olan Türkler ile Almanlar bir bütünün parçaları haline gelerek birbirlerini kabul etmek sürecine girmişlerdir. Göç edilen tarihten itibaren geçen uzun yıllar ile azınlık etnik grupların üyesi üçüncü, dördüncü veya daha sonraki nesillerin nüfusun çoğunluğunu oluşturması sonucu gittikçe daha fazla insanın, etnik miraslarını izlememesi veya izlemekte ilgisiz olması, etnik kategorileri aşan evliliklerin oranı arttırmaktadır (Pagnini, 1990: 405). Farklı ırksal / etnik kökenlerden gelen insanlar arasındaki evlilikler, sosyal etkileşim ve yakınlığın önündeki engellerin ortadan kalktığı ve evlilik partnerlerinin birbirlerini sosyal eşit olarak kabul ettiği anlamına gelir (Qian ve Lichter, 2007).

Robert K. Merton, aynı toplumsal hayatın bir parçası olarak bir arada yaşamanın yaratacağı değişimin altını çizmektedir. Değişen bir sosyal yapı ile eş seçimini düzenleyen belirli normların işlevsel önemi azalacağını, ihlallere yönelik düşmanlığın ve normların kaybolma eğiliminde olacağını savunmaktadır. Zamanla gelişecek değişimin altını çizen Merton’a göre iç ve dış gruplar sosyal ve kültürel asimilasyona doğru ilerlemektedir. Grup bütünleşmesi için yollar oluşturulduğunda, nüfusun önemli bir kısmı geleneksel grup ayrımlarından yabancılaştırıldığında, sosyal hareketlilik özellikle yüksek olduğunda, grup ayrımının fiziksel ve kültürel

izleri büyük ölçüde ortadan kalktığında, grup farklarını yalnızca tamamen teknik bir tanım olarak kalacağını savunmuştur (1941: 364). Figen Hanım'ın Alman bir adam ile evli olan arkadaşından verdiği örnekte çoğunluk kültürünün bir üyesi olmasına rağmen, bu baskın gücün ötesinde azınlık durumundaki Türk kültürüne doğru yüksek bir uyuma ve hatta asimilasyona doğru bir dönüşüm söz konusudur. Merton'un bahsettikleri ile uyumlu bir şekilde iç ve dış gruplar arasındaki geleneksel ayrım ortadan kalkmaktadır. Figen Hanım Alman bir birey ile evlilik fikrine olumlu bir şekilde yaklaştığını ifade etmiş ve uzun zamandır bir arada yaşayan bu iki toplumun arasındaki kültürel farklardan asıl önemli olanın daha karakteristik uyum olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla bu örnekte karma evliliklere karşı yaklaşımın etnik sınırların bulanıklaşması ve kaybolması sonucu makro düzeyden mikro düzeye geçiş söz konusudur.

Arkadaşım var Alman biriyle evlendi Türk gibi oldu adam. Sonra evlilikleri bitti ama adam Türk kültürüne uyum sağladı arkadaşım onun kültürüne uyum sağladı. Kültürle ilgili değil, sevmekle ilgili. Karakteriyle uyum sağlıyorsa bakacağın en son şeydir. Hayata bakışı önemlidir. Evlilikten, benden ne beklediği önemlidir.(Figen, 39, E, Ü)

Yukarıda değinilen olumlu yaklaşımlar genel olarak görüşmecilerin büyük kısmında hakimdir. Fakat, bazı görüşmeciler Almanlar ile yapılacak evlilik fikrine genel anlamda olumlu yaklaşımlar bile “peki siz bir Alman ile evlilik yapmayı düşünür müsünüz?” sorusuna net şekilde hayır cevabını vermişlerdir. Bu kişilerin hem sosyal çevrelerinde Almanların olması, hem de daha önce Alman flörtleri olmasına rağmen bu şekilde düşünmektedirler. Çok ilginç bir bulgu olarak kişiler yaşayacakları kültürel çatışmalardan sıyrılmak amacıyla bu türden bir ilişkinin doğmasına dahi izin vermemişlerdir. Derya Hanım yüksek lisans mezunu 27 yaşında bekar bir kadındır. Almanya’da doğmuş ve tüm eğitim hayatını orada tamamlamış ayrıca İngiltere ve İtalya’da da belirli bir süre ikamet etmiştir. Tüm bu kültürel deneyimler ile hem Türklere hem de Almanlara karşı mesafeli yaklaştığını belirtmiştir. Derya Hanım Almanların onun ve ailesinin yaşam biçimini anlamaya çalışmadıklarını ve sürekli olarak onlara açıklama yapmak zorunda olmanın kendisini rahatsız ettiğini söylemiştir. Sorgulanan bir kimliğin parçası olmak sosyal ve duygusal hayatında çatışmalara sebep olduğundan, bu durumdan sıyrılmak için Almanlar ile duygusal yakınlığın oluşmasını engellemek için onlara mesafeli

yaklaşmıştır. Bu durum içine kapanma yani Türk kültürüne sığınma şekiline dönüşmemiş aksine iki kültürlü, arayış halindeki kendi değerlerine yakın kişiler ile daha iyi anlaştığını söylemiştir.

Mesela İtalyanlarla iyi anlaşıyorum, ilişki olarak düşünebilirim. Ama Almanlar la gerçekten daha zor. Kültürler daha farklı. O zaman yine kendimi biraz Türk olarak görüyorum. O yüzden mesafe koyarım. Flörtüm oldu sayılmaz. İlgi görmüş olsam bile uzak durdum. (Derya, 29, B, YL)

Yapılan görüşmelerde ikinci ve üçüncü nesile mensup bir kısım katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda görülüyor ki Almanlar ile kültürel fark çok derin hissedilmektedir. Özellikle ileride aileler de evliliğin bir parçası olduğunda, dini yükümlülükler düşünüldüğünde ve evliliğin ilerleyen dönemlerinde çocuk olduğunda ortaya çıkabilecek sorunların, karma evliliğin başarısızlıkla sonuçlanacağı düşüncesini akıllara getirmektedir. Mehmet Bey 34 yaşında, bilgisayar mühendisi olarak çok uluslu bir Alman firmasında çalışmaktadır. Kimlik olarak kendisini Türk Alman olarak tanımlasa da, evlilik söz konusu olduğunda Türk değerlerine daha bağlı olduğunu ifade etmiştir. Farklı kültürlerden flörtleri olan Mehmet Bey genel olarak Alman – Türk evliliğine karşı olmadığını ve bu evliliğin kişiler isterse yürütülebileceğini söylemiştir. Fakat kendisinin böyle bir evlilik yapmak isteyip istemediği sorusuna ise net bir şekilde olumsuz görüş bildirmiştir.

Bence ilerleyebilir. Çünkü artık herkes birbiriyle iç içe yaşadığı için, bence öyle bir sorun olmaz...Ama ben düşünmem. Ben zaten yaşadım böyle bir şey diyelim evlendim birisiyle dini bir olayda mesela oğlum olacak ben sünnet olmasını isteyeceğim onun ailesi istemeyecek. Kültürler nedeniyle böyle bir tepki olacak aileler arasında karşıdaki insan belki fedakar olabilir. Belki senin her şeyini kabul edebilir ama onun ailesi nasıl bir şey kabul edecek onu asla bilemez. O yüzden riskli olduğu için benim çocuklarımla Türk kültürü ile yetişmesini istiyorum yani. Bu arada hiç karşı değilim ama şahsi görüşüm ben öyle bir şey yapmam. Evliliğin yürümeme olasılığı bayağı yüksek oluyor. Ben öyle yetiştirdiğim için ben çok fazla Alman kültürü ile yetişmiş olsaydım böyle bir sorun görmezdim ama ben daha çok Türk kültürü ile yetiştiğim için öyle gördüğüm için Bu yüzden kişisel olarak böyle bir şeyin olamayacağını düşünüyorum.(Mehmet, 34, B, Ü)

Hem Mehmet Bey'in hem de Derya Hanım'ın aktardıkları deneyimlerde dikkatleri çeken nokta Türkler ve Almanlar arasındaki etnik ve kültürel sınırları derin bir şekilde hissetmeleridir. Burada görülen hem Türklerin kendi kimliklerini koruma çabası ile ilişkilendirilebileceği gibi hem de Almanların kültürel anlamda tutucu ve dışlayıcı tavırları olarak da değerlendirilebilir. Kùltürler arası mesafenin artmasını sağlayan gelişmeler Alman toplumunun göçmenlere ve onların torunlarına karşı olan önyargılı ve değersizleştiren tavırlarını sürdürmelerinden kaynaklandığı görüşmeciler tarafından ifade edilmiştir. Lichter ve Qian(2007)' in etnik yoğunlaşma üzerine yaptıkları değerlendirmeler oldukça dikkat çekicidir. Bu durumun, toplumda oldukça yüksek ırk bilincinin devam etmesine sebep olduğu savunulmuştur. Bu bilinç ve ayırım derinleştikçe göç alan ülkenin yerel halkı, azınlık göçmenlerini çoğu zaman klişeleşmiş ve olumsuz yollarla ilişkilendirilmiş önyargılar ile algılamasına sebep olmaktadır. Bu nedenle, göçmenlerin yerli olan bireyler ile romantizm ve evlilik için birçok fırsata sahip olma olasılıkları yine negatif olarak etkilenmektedir. Aynı zamanda etnik sınırlar potansiyel olarak pekişmekte ve bunun bir uzantısı olarak, ırklar arasındaki evlilik sınırları sertleşmektedir.

Bu sebeple görüşmecilere iki toplum arasındaki mesafeyi arttıracak özellikle kişisel hayatlarında derin etkiler yaratan ayrımcılık ve dışlanma deneyimlerine maruz kalıp kalmadıkları sorulmuştur. Bu deneyimlerin Almanlar ile kurulacak evlilik deneyiminde oldukça belirgin bir etki yarattığı gözlemlenmiştir.

Türk-Alman Evliliğine Ayrımcılık Deneyimlerinin Etkisi

Tarihsel anlamda hem politik hem ekonomik anlamda uzun yıllardır temas halinde olan Türkiye ve Almanya devletlerinin ilişkileri işgücü anlaşmaları ile yeni bir boyut kazanmıştır. Artık kişiler üstü kurumsal etkileşimin ötesinde her iki toplumun üyeleri arasında kişisel etkileşimler ortaya çıkmaya başlamıştır. Onur Bilge Kula, Almanya'da Türk Olmak (2006) adlı eserinde Türk gençlerinin, özsaygı gereksinmesinin onların hayatlarını şekillendirdiğini belirtmektedir. Kula'ya göre Almanya'daki Türk gençleri bir birey olarak kabul görmek ve ait oldukları Türk topluluğunun değerli bulunmasını, toplumsal bakımdan onay görmesini arzulamaktadırlar. Bu tutumun kişilik oluşumunda, gençlerin özsaygı ihtiyacının bir

parçası olduğunu vurgulamıştır. Fakat söz konusu, Alman çoğunlukça yani öbürlerince onlara gösterilmesi beklenen dış saygı ile çoğu kez örtüşmediğini belirtmiştir. Bu durum Türk toplumu ile Almanlar arasında kültürler arasında yakınlaştırmacı olmaktan ziyade itici bir güce dönüşmüş ve uzaklığa sebep olmaktadır. Literatürde de açıkça belli olduğu şekliyle, evliliğin gerçekleşmesi samimi bir bağ gerektirmektedir. Negatif temaslar kültürler arası evliliklerde önyargıların pekişmesine, gruplar arası ilişkinin en aza indirilip, sınırların keskinleşmesine sebep olmaktadır.

Görüşme yapılan kişilerin neredeyse hepsi hayatlarının belirli bir kısımda ayrımcılık ve dışlanma durumlarını yaşadıklarını söylemişlerdir. Bu ayrımcılık konusunda yaşanan deneyim gençler için kişiliklerin şekillenmesinde büyük önem arz eden erken, çoğunlukla okul döneminde gerçekleşmiştir. Özellikle bu ayrımcılığın otoriteyi temsil eden öğretmenler tarafından yapılması, çocukları derinden etkilemiştir. Aslında öğretmen kurumsal bir temsile sahip iken, bu durumu tabana yani okuldaki diğer çocuklara da yayma gücüne sahiptir. kendisini hiçbir gruba tam olarak ait hissetmeyen Derya Hanım oldukça sarsıcı bir deneyim yaşamıştır. İlk okul döneminde karşılaştığı gurur kırıcı deneyim onun Türk kimliğiyle arasındaki bağı sorgulamasına Alman toplumuna uzun bir süre tepkiyle bakmasına sebep olmuştur.

İlk okulda oldu hiç unutmam. Öğretmenimiz herkesin önünde derya sizce Alman mı Türk mü sorusunu soruyor. Ve sınıf benim üzerime tartışıyor. O baya kötü bir durumdu. Kötü hissettim (sınıfta tek Türk benim). Öğretmenin aslında düşünmesi gerekirdi. Psikolojik olarak çocuk bundan bir etki görebilir mi? Bu yapılır mı? Derya burada doğdu ama ailesi Türk ama sizce ne şimdi? Öğretmen bu soruyu sordu ve gerçekten sınıf tartıştı bunu. Ve bir sonuca vardılar. Derya Konstanz'lı. Buna karar verdiler yani. Ama arkadaşlar iyi davrandı bir fark görmüyoruz bizim gibi Konstanzlı dediler.(Derya, 29, B, YL)

Bu tür küçük düşürücü muamelelere görüşme yapılan ikinci ve üçüncü nesilden, eğitim hayatını Almanya'da geçirmiş bir çok görüşmeci maruz kalmıştır. Örneğin, Türkiye'de üniversite eğitimini tamamlamış olan Reyhan Hanım lise boyunca biyoloji dersine giremediğini söylemiştir. Çünkü biyoloji öğretmenin yabancı düşmanı olduğunu ve ne zaman derse girse, otursa, konuşsa, hemen onu dışarı çıkardığını söylemiştir. Üstelik sadece o değil okulda bulunan toplamda dört Türk öğrencinin hepsinin aynı sebepten dersin bitmesini kapı önünde beklediğini

anlatmıştır. Diğer tüm akranları karşısında gerçekleşen bu durum ister istemez gelişim dönemindeki bir gencin kendi aidiyeti ile içinde yaşadığı Alman toplumu arasında bir mesafenin oluşmasına sebep olması beklenen bir durumdur.

Görüldüğü üzere kişiler etnik kimlikleri sebebiyle eğitim sistemi içinde oldukça zor zamanlar geçirmişlerdir. Aslında bu konuda Almanya'daki Türklerin yaşadıkları, akademisyen olarak görev yapan görüşmecilerden Yunus Ulusoy'un da belirttiği üzere bu kişiler sorgulanan bir kimliğin parçası olmuşlardır. İlk okulun belli bir dönemini Türkiye'de okumuş olan 55 yaşındaki Yunus Bey bu deneyimi şöyle ifade etmiştir:

Ulusal bilinciniz yüksek, Karadenizlisiniz, erkek kültürü ile yetiştiriliyorsunuz. Almanya'ya geliyorsunuz aniden etnik kimliğiniz değersizleşiyor. Size Türkiye'de tam tersini öğretiyorlardı.(Yunus, 55, E, Akademisyen)

Yaşanan ayrımcılık sadece eğitim alanında değil aynı zamanda iş hayatında da insanlar emeklerinin karşılığını alamadıkları için Almanya'yı terk etmek zorunda kalmışlardır. Murat Bey 24 yaşında, şuan da İzmir'de yaşıyor. Geri dönüşünün itici güçlerinden birisi de Almanya'da iş bulmakta zorluk çekmiş olmasıdır. Kendi ayakları üzerinde durmak ve bir gelecek kurmak için hayati öneme sahip olan iş fırsatlarının etnik kimlikten dolayı kapalı olması yaşanan haksızlığı gözler önüne sermiştir. Ayrıca Murat Bey 18 yaşındayken gururu dolayısıyla Türk kimliğinden vaz geçip Alman vatandaşlığına geçmediğini ifade etmiştir. Karşılaşılan bu ayrımcı davranışların göçmen bir aileden gelmiş ve belki de köken ülkesi ile bağı sadece yaz tatillerinde kısıtlı bir zamanda yüzeysel gerçekleşmiş olsa da onu kendi köken ülkesine sığınmak zorunda bırakmıştır.

İş konusunda...Ben Almanya'da üniversite bitirdim. 4 senelik Almanca öğretmenliği okudum. Ondan önce iki sene Pedagoji okudum. Ama Türk kimliğinizi masaya koyduğunuz anda özellikle siyasi diyaloglarda Türkleri işe almama durumları oldu. Mesela kardeşim kapalı olduğu için hiçbir yerde iş bulamadı. Şimdi Türkiye'ye yerleşti ve iki çocuk annesi...(Murat, 24, B, Ü)

Özge Hanım ise Almanya'da uzun zamandır, politik anlamda problem yaratan yabancılar yasası ile birlikte gelen çifte vatandaşlık haklarının elinden alınması durumunda, Türklere yapılan ayrımcılıktan şikayet etmektedir. Zoraki

olarak her iki devlet arasında tercih yapması beklenen gençler Alman toplumuna duyduğu yakınlığın dahi bir şekilde ellerinden alındığını ve çelişkiler içinde kaldıklarını hissetmektedirler. Kendini Türk- Alman olarak tanımlayan Özge Hanım'ı Alman hükümeti tek bir tarafı seçmesi konusunda baskılamaktadır. Belki seçtiği taraf aidiyet hissi üzerinde bir etki yaratmasa bile ileride kuracağı yakınlıklarda tepkisel bir yaklaşıma sebep olabilir. Ayrıca yabancılar yasasında belirlenen tek bir pasaporta sahip olma durumu her ülkeden gelen göçmenlere uygulanmamaktadır. Böyle bir çifte standardın açıkça uygulanması Almanya'nın henüz kabul edemediği Türkleri, siyasi olarak dışladığı ve bunun genel olarak toplumsal yansımalarına onları maruz bıraktığı açıktır.

Çifte vatandaşlık mevzusunda, yabancılar polisinin bana zorluk çıkartması. Ben 18 yaşına kadar çifte vatandaşım ama bu elimden alındı, sonra yeni bir kanun çıktı yine 1991 doğumlulardan itibaren yine başvuru yapabilme hakkı doğdu ama zorluk çıkartıyorlar. Ki nedense bu Türk vatandaşlığında böyle, Avrupa birliğiyle de alakalı değil. Başka uyruklu arkadaşlarım da misal Kolombiyalı olanında bizzat ben de eşlik etmişim kendisine, hemen geçiş yapabildi. Daha fazla vatandaşlığa da başvurabiliyorlar. Neden yapılmadığı çok politik. Almanya'da kan ve toprak hakkı diye ayrılıyor, eee benim kan hakkım babamdan dolayı mevcut, kendisi Türk vatandaşı, annem de alman vatandaşı ve ben Almanya'da doğmuşum. Bu gerçeği gözetmeksizin bunu yapmıyorlar. Ve benim böyle bir hakkım olmasına rağmen beni yıllardır oyalıyorlar- ki benim bunun için vaktim yok iki ülke arası okuduğum için. (Özge, 27, B, YL)

Almanya'ya uyum konusunda hiçbir sıkıntı yaşamayan kanunlara saygılı, toplumsal kurallara uyan, dil konusunda, iş konusunda ve temsil anlamında birçok alanda faaliyet gösteren Türkler bulunmaktadır. Ayrımcılığı yaşayan sadece muhafazakar, geleneklerine bağlı, sadece Türklerin yaşadığı gettolarda sıkışıp kalmış insanlar değildir. Politik ayrımcılıktan nasibini alan görüşmecilerden biri Birsen Hanım'dır. Kendisi Almanya'ya ilk göç eden birinci nesilden, aktif olarak işçi hakları konusunda sendikal faaliyetler yürüten ve aynı zamanda siyasi alanda da aktif görev alan bir kişidir. Almanya'yı vatani olarak görmektedir. Kendi haklarının farkında, bilinci yüksek bir Alman vatandaşı olan Birsen Hanım yaşadığı onur kırıcı tutuma karşı sesini yükselterek hakkı olanı almıştır.

Bir seçim zamanında bir parti yolda çiçek dağıtıyordu sosyal ve demokratlara. Ben de o zamanlar belediye meclis üyesiyim. Bana döndü yabancılar çiçek veremiyoruz dedi. Sen misin bunu bana söyleyen! olay çıktı. Günlerce aylarca medyadan düşmedi bu olay. Gazeteler yazdı

kadın görevinden uzaklaştırıldı. Geldi başkan benden özür diledi ama ben affetmiyorum dedim. Bile bile bunu herkesin içinde nasıl yaptı. Orada avaz avaz bağırdım. Atıldı kadın işten onun için. (Birsen, 77, E, O)

Yaşamın birçok alanında, Türlerin ayrımcılık ve dışlanma yaşadığı durumlar mevcuttur. Bunların başında konut bulma, iş hayatında yaşanan mobbing ve emeğinin karşılığında yeterli ücreti alamama gibi konular, yabancılar için yıldırıcı boyutlara ulaşabilmektedir. Bunların dışında belki de en üst seviyede tehlike arz eden yabancılara karşı beslenen düşmanlığı içeren Türklerin evlerinin yakılması ve katledilmeleridir. Belirli bir etnik grubun üyelerinin sadece kimliklerinden, inançlarından dolayı tehdit altında olması ve bunun kamu oyununda artan bir oranda destek bulması yabancılar politikasına ve bu ülkenin yöneticilerinin söylemlerine kesinlikle dikkat etmesi gereken bir durumdur. Bilindiği üzere Almanya göçmen ülkesi olduğunu kabul etmemekte ve yaşanan her ekonomik krizde göçmenler milliyetçi politikalar temelinde suçlu görülüp hedef gösterilmektedir. Figen Hanım'ın ailesi Türkiye'ye kesin dönüş yapmıştır. Belirli bir miktar birikim elde edince Almanya ile bağlarını koparmışlardır.

Ben hiç maruz kalmadım ama bu konuda babam olsaydı size birşeyler anlatabilirdi belki. Bir dönemde Solingen'de ev yakılmıştı. O dönemde babamın söylediğine göre ben daha 12 yaşlarındaydım, Türk düşmanları Naziler apartmanlara işaretler koyuyorlarmış. Siz tehlikeyesiniz anlamında. Bizim apartmanın önünde de öyle bir işaret varmış. Babam gece orayı boyatmış, heyecanlanmış. Çok zor bir süreç geçirmiş ama biz bunu hiç hissetmedik. (Figen, 39, E, Ü)

Bir başka görüşmeci olan Deniz Bey'in ifade ettiği üzere Almanları ırkçı bir toplum olarak görmekte ve ne kadar uzun yıllar yaşansa da kendisini bir Alman olarak hissetmenin mümkün olmadığını düşünmektedir. Bu deneyimlerden görüldüğü biçimde, yaşadığı olaylar onların aidiyet hissini doğrudan etkilemiş ve kişilerin üzerinde derin izler bırakmıştır. Dolayısıyla bu olayların gruplar arası anlayış, etkileşim açısından etkisi göz ardı edilmemelidir.

Aradaki mesafenin aşılabilmesi için her iki toplumunda yaşanan olaylarda sorumluluk alması gerektiğini düşünen görüşmeciler, bunun şart olduğunu göstermektedir. Gruplar arası temasların kalitesi, ilişkilerin düzelmesi açısından bir basamak görevi görmektedir. Hem Almanların hem Türklerin önyargılı tavırları ve kültürel olarak kapalı yaşamaları birlikte yaşamın getireceği zenginliklerin ortaya

çıkışını geciktirmekte ve yavaşlatmaktadır. Bu bölümde Alman'lar ile birebir kişisel ilişkiler irdelenecektir. Gruplar arası temasın daha mikro düzeyde, kişiler arası ilişkilere nasıl yansıdığı, günlük yaşam çerçevesinde değerlendirilecektir. Komşuluk ilişkileri, arkadaşlık ilişkileri gibi yaşam alanlarının haritası çıkarılmaya çalışılacaktır.

Gülin Hanım bir sosyal pedegog Köln'de uzun süre görev yapmış olması sebebiyle oradaki Türk toplumundan bireylerin değişen imajını ve bu imajın nasıl özellikler sergilediğini aktarmıştır.

Son zamanlarda şunu fark ediyorum, mesela Köln diyelim şu an çok farklı ülkelerden göç olduğu için şu an sorun Türk değil. Faslı, Suriyeli, İran konu onlar. %50- 50' diyebilirim yani o babalarımızın eski imajı farklı, bizimki farklı. Gerçekten yani nesil nesil şu an yani Almanya'da yaşayanlar artık ben Almanım diyorlar. Belki dış görünüşünden anlaşılırsa olabilir ama diğer türlü artık Türk olduğu anlaşılmıyor. Yani nesilden nesile Türk imajı Almanya'da değişti. Mesela benim şu anki Alman arkadaşım sorsanız Türkleri nasıl bilirsiniz diye; beni tanıdığı için iyi diyecek. Ama hiç Türk arkadaşı olmayan biri eder kalıplar üzerinden konuşur. İşte Türkler eğitimsiz, kapalı, dine bağlı. Mesela artık Almanlarda çok değişti. Normalde almanlarda tokalaşma selamlaşma olmaz ama artık bizden gördükleri gibi yapıyorlar. Almanlar da artık Türk marketlerine geliyorlar... Şimdi diyorlar ki aaa Türkler çok sepatik onu da hissediyorlar. Bireysel bir fark var. Bazı komşularımız vardı mesela bizimle 20 yıl konuşmadılar. Geçenlerde Almanya'da yaşadığım yere geldiler bana dedi ki, sizin ülkeniz ne kadar güzelmiş dedi. Ve Türkiye'den ev almayı düşünüyormuş. Aslında Almanlar açılınca yaşamak daha kolay oldu.(Gülin, 46, E, Ü)

Yukarıda verilen görüşme detayına dikkat ettiğimizde görüyoruz ki Türklerin kapalı yaşamlarından şikayet edilirken aynı zamanda kimi Almanların da düşünce olarak kapalı olmaları söz konusu olabilmektedir. Yukarı doğru sosyal mobilite sağlamış, hayatlarında eğitim ve sosyal statü anlamında belli kazanımlar elde etmiş bu kişilerin toplumsal ilişkiler açısından farkındalıkları yüksektir. Yıllarca birlikte yaşamının getirdiği gelişmeyi görmüş, dolayısı ile toplumlar ilişkinin tıkandığı alanların bilincine varmışlardır. Elde edilen bu kazanımların göz ardı edilmemesi gerektiği ve Türklerin de ilk gelen jenerasyonun imajı üzerinden değerlendirilmemesi gerektiğini düşünmekte.

Bu iki grup arasında yaşananların değerlendirilmesinin daha sağlıklı yapılabilmesi için gruplar arası temas hipotezine bir göz atmak gerekmektedir. Küçükkömürler ve Sakallı-Uğurlu (2017: 4-6)'nın Allport (1954)'un sosyal temas hipotezi ve Pettigrew (1998)'in daha sonradan bu hipotez üzerine yaptığı katkıları analiz ettikleri yazılarından bazı değerlendirmelere değinmek önemlidir.

İlk olarak Allport'a (1954) göre gruplar arası sosyal temasın önyargıyı azaltıcı etkisinin oluşabilmesi için belli koşulların sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Ve bu koşullar şu şekillerde belirlenmiştir; eşit statü, aynı amacı paylaşıyor olmak, iş birliğine dayalı ilişki ve otorite desteği. Sosyal temas süresince gruplar arası eşit statünün bulunması ilk koşuldur. Almanya'daki Türkler açısından bakıldığında görüşme yapılan kişilerin büyük bir çoğunluğu en az üniversite mezunu olup profesyonel mesleklere sahiptirler. Kaynak ulaşımı ve karar verici konumda olmanın da önemine vurgu yapan yazarlar sosyal temas süresince bu eşitliğin sağlamak açısından gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Grup farklılıklarından çok grup benzerliklerini ortaya çıkarmak için aynı amacı paylaşıyor olma durumunun da sosyal temas için etkili olduğu ifade edilmiştir. Burada bir çok Türk kökenli kişinin Alman vatandaşlığına sahip olması, vergi veriyor ve Alman ekonomisine katkı sağlıyor olması üstelik kendini Türk-Alman olarak görüyor olması açısından bakıldığında ortak hedeflere yöneldikleri açıktır. Grup üyelerinin birbirleri hakkında bilgi sahibi olma konusunda uygun bir ortam oluşması için gerekli iş birliği koşulu, toplumların birbiri ile yarışmaktansa ortaklıklara yönelmesi gerektiğini göstermektedir. Son koşul politikacılar ve yöneticiler gibi otorite figürlerinin grubu kabul etmeye yönelik desteğini göstermesidir. Fakat Almanya'daki Türkler açısından son iki koşulu sağlamak açısından ilerleme kaydetme konusuna henüz yeterli seviyeye erişildiğini söylemek pek mümkün görünmemektedir. Yaşanan her ekonomik krizde sorunlardan göçmenler sorumlu tutulmaktadır. Ayrıca politik anlamda yabancı düşmanlığı oyları arttırmak için kullanılmakta ve hala yabancılar yasası yürürlükte kalmaya devam etmektedir. Sosyal temasın ve sosyal anlamda pozitif iklimin oluşturulabilmesi ve böylece gruplar arası olumlu davranışlar arttırılırken olumsuz davranışlar da azaltılmış olması için bu koşulların da yerine gelmesi biraz daha zaman alacak gibi görünmektedir.

Aslında burada bir parantez açmak gerekir ki kişiler arası ilişki açısından bakıldığında tekil anlamda bireylerin, sosyal temas hipotezinde Petigrew (1998)'in önyargıları değişiminin süreçlerinin Almanya'da ortaya çıktığı görülmektedir. Temas süreci içerisindeki değişkenler bilgi edinme, davranış değişikliği, duygusal bağların oluşturulması ve iç gruba dair iç görüş kazanımı olarak belirtilmiştir (Küçükörmürcü, Sakallı-Uğurlu 2017:7). Bu ön yargı değişim sürecinin her iki grup içinde etki etmeye başladığı ve zamanla daha geniş kitleler üzerinde de etkisinin ilerleyeceği beklenmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak kültürler arası sınırların azalarak karma evliliklerin artış gösterme olasılığı muhemeldir.

Karma Evlilik Deneyimleri

Toplamda 25 kişi ile gerçekleştirilen görüşmelerde sadece üç kişi farklı kültürlerden bireyler ile karma evlilik gerçekleştirdiği belirlenmiştir. Karma evlilik gerçekleştirilen kişilerden biri Boşnak diğer ikisi Alman etnik kökenine sahiptir. Yalnız Alman bir kadınla evlenmiş olan Ayhan Bey boşanmış daha sonra Türk bir kadın ile evlilik yapmıştır. Bu üç kişinin de evlilik sebebi birbirinden oldukça farklıdır.

İlk olarak Ayhan Bey'in evlilik sürecini değerlendirecek olursak, kendisi 50 yaşında ve orta okul mezunudur. Almanya'da inşaat işi ile uğraşmaktadır. Turist olarak Almanya'ya gitmiş ve orada kaçak olarak çalışmıştır.

Kaçak olduğum zamanlarda arkadaşarımla eğlenmeye gittiğimizde, arkadaş vasıtasıyla tanıştık. İlk olarak arkadaş olarak devam ettik. 1 yıl kadar aynı evi paylaştık. Daha sonra evlenmeye karar verdik.... Almanya'da kalma isteği ağır basmış olabilir. Çünkü benim eğer orada oturma iznim olmuş olsaydı başka zamanlarda başka bir durum olabilirdi. Belki de hiç evlenme durumu olmazdı. Evlendik. 8 -9 yıl kadar bir evliliğimiz oldu. Sonra bir şekilde ben kabullenemedim. Kültürel farklılıklarımız, uyumsuzluklarımız oldu. Çok doğal medeni bir şekilde kavgasız bir şekilde boşandık.(Ayhan, 50, E, O)

Ayhan Bey'in sözlerinden de anlaşıldığı üzere karma evliliği ortaya çıkaran motivasyon biraz da içinde bulunduğu zor durumdan kendisini kurtarmak olmuştur. Bu kişinin Alman vatandaşı olmasının sağlayacağı avantaj çekici gelmiştir. Ayarlanmış, kağıt üzerinde bir evlilik olmayıp, aslında karma evliliklerin oluşması

için önemli bir unsur olan sosyal bağlar üzerinden tanışılmıştır. Etnik gruplar arasındaki sosyal temasların göçmenler için büyük önem taşıdığını savunan Carol (2004)'un dikkat çektiği üzere; “Sosyal gruplar arasındaki bağlar, sosyal sermayenin ortaya çıkmasına katkıda bulunur ve örneğin, yapısal entegrasyonu ve sosyal mobilitiyi destekleyen iş olanakları hakkındaki bilgilere erişim sağlayarak, göçmenleri güçlendirebilir” (2004:3). Ayhan Bey için de buna benzer olarak ülkede kalabilme avantajını elde ettiği Alman eşi, onun aynı zamanda Alman arkadaşlar edinmesini de sağlamıştır. Tüm bu avantajların etkisiyle yönelmiş olduğu evliliğinden özellikle çocuğu olmasını istememiştir. Aynı zamanda Alman eşi ondan ayrılmak istemediği halde, kültürel uyumsuzlukların baş göstermesi sebebiyle evliliği sonlandırmıştır. Her evliliği belirleyen motivasyon birbirinden farklı olmakla birlikte, zamanla evlilik sürecinde eşlerin birbirlerinden beklentileri ve istekleri ilişkinin dinamiği ile farklılaşabilmektedir.

Araştırma sırasında gözlemlendiği üzere kimi kültürler arası evliliklerin belirgin kişisel tercihler ile daha sağlam temellere sahip olduğudur. Almanya’da üniversiteye bağlı bir kurumda akademisyen olarak görev yapan 55 yaşındaki Yunus Bey için onu farklı etnik kökenden olan eşine yönelten durum ise çok farklıdır. Burada Merton ve Davis’in (1941)’de ortaya attıkları statü değişimi teorisi (status exchange theory) ile uygunluk bulunmaktadır. Yunus Bey bulunduğu bölgede evlilik piyasasının durumu sebebi ile eğitim seviyesi kendisine uygun bir Türk kadın olmadığını söylemiştir. Bu yüzden de gerçekleştireceği evliliğin kendisini doğrudan farklı etnik kimlikten kadınlara yönelttiğini belirtmiştir. Literatürde de yer aldığı şekilde, yüksek eğitim seviyesine sahip göçmenlerin benzer eğitim seviyelerine sahip bir partner için etnik özellik değişiminde bulunma konusunda daha istekli oldukları bulunmuştur (Huschek, de Valk ve Liefbroer, 2010). Yunus Bey’in eşi üniversite mezunu Boşnak bir kadındır.

Almanya’da Türk kadınlarının yüksek eğitimde az oranda temsil edilmesi sebebiyle kendisine statü olarak eşit bir partner bulamamak eğitim konusunda homogamik bir tercihe sahip bireyler için sorun olmaktadır. Bilgisayar mühendisi olan Mehmet Bey, hem homogamik hem de endogamik bir evlilik gerçekleştirmek için Almanya’da bulamadığı eğitilmiş, kendini geliştirmiş Türk kadını Türkiye’de bulacağını düşünmektedir. Almanya’daki Türk kadınlar veya orada yaşayan farklı

kültürlerden bir kişi ile evlilik yapmakla ilgili neler düşündüğü üzerine sorulan soruya şu şekilde cevaplamıştır;

Öyle bir şey olabileceğini düşünmüyorum. Zaten böyle şeyleri çok tecrübe edindiğim için ve her zaman da olmadığı için. Çünkü seviyeler biraz farklı oluyor. Orada (Almanya’da) yaşayan Türk kızlarının, Türk erkeklerinin aileleri ile aynı kökenden geldikleri için bu kesimden fazla kendilerini geliştirmiyorlar. Daha çok böyle geleneksel, çok yobaz olabiliyorlar bazen. Orada yaşayan Türk kızlarını kendime yakın görmediğim için hiç anlaşılamadım zaten. Bu yüzden hep yabancılarla birlikte olmaya başladım. Yabancıların seviyesi daha farklıydı. Kendilerini geliştirmişler. Ne istediklerini biliyorlar. Bizim Türk kızların da öyle bir şey yoktu. Onların hepsi birisini bulayım hemen evleneyim, tanımadan etmeden. Bir de birbirleriyle yarışıyorlar senin sevgilin sana bunu aldı kıyaslama çok fazla vardı çok yarış için nelerdi çok güzel bir şey değildi. Bu yüzden Almanya’da yaşayan bir Türk kıızıyla yapamam. (Mehmet, 34, B, Ü)

Üçüncü kişi olan birinci jenerasyona mensup Yıldız Hanım 83 yaşındadır. Yıldız Hanım’ın Almanya’ya gitme sebebi tedavi olmaktır. Tedavi sürecinde masraflarını karşılayabilmek için Almanya’da çalışmaya başlamıştır. Çalışma süresinde çok az insan ile iletişim halinde olduğunu belirten Yıldız Hanım’ın, düzenli olarak sosyal anlamda vakit geçirdiği tek kişi dayısıdır. Bir sosyal bağlantılarının olmaması Yıldız Hanım’ın evlilik için gerekli olan temas fırsatlarından da mahrum etmiştir. Görüşmeci aslında Almanya’ya sağlık sorunları sebebiyle tedavi süresince kalmak için gittiğini, orada kalmak gibi bir niyetinin olmadığını belirtmiştir. Ayrıca Türkiye’deki ailesinin de ona geri dönmesi için baskı yaptığını belirtmiştir. Tüm bu koşullar Yıldız Hanım’ı evlilik fikrinden alıkoymuştur. Daha sonra gelişen, Yıldız Hanım’ın inisiyatifi dışındaki durum onu dayısının da etkisiyle bir Alman ile evlilik yapmasına sebep olmuştur.

İki kere gördü beni dayımın muayenehanesinde.... Daha sonra beni sormuş dayım da yeğenim demiş. Öyle öyle tanıştık. Evlendik. Annem... İstemedi. “Sen şimdi orada evlenirsin. Bir daha da geri dönmezsin” dedi. Dayım da dedi ki “ bak kız 42 yaşına gelmiş. Hiç olmazsa bu olsun ailesi temiz bir aile dedi. Kumarcı, içkici falan değil dedi. “ Dayım annemi Berlin’e getirdi. Evlendik. Sürekli gezerdik. Aile ziyaretleri çok olurdu. Ailemi severdi.(Yıldız, 83, B, O)

Yıldız hanım’ın evlilik sürecinde karşımıza çıkan faktör, kültürler arası evlilik sürecinde oldukça önemli olan aileden ve sosyal çevreden gelen destektir. Her iki dayısının da Alman eşlerini olduğunu belirten görüşmeci için karma evliliklerin

normal durum haline gelmiştir. Huschek ve diğerleri (2012)'nin de belirttiğine uygun olarak, üçüncü şahıslar rol model olarak hareket eder, grubun genç üyeleri onların davranışlarını gözlemleyerek kararlarını bu deneyimlere dayandırması beklenmektedir. Yıldız Hanım için Almanya'da yaşayan dayıları bu rol model görevini temsil etmektedir. Ayrıca bir diğer önemli nokta görüşmecinin yakın çevresinden gördüğü desteğin, annesinin sahip olduğu olumsuz tutumu aşmasını sağlamış olmasıdır. Paterson, Turner ve Corner (2015:13)'ın gruplar arası çiftler için cesaret verici olarak ifade ettikleri bir bulguya göre; spesifik olarak, gruplar arası romantik bir ilişkide olan bir grup üyesini tanımak, gruplar arası ilişkiler üzerine daha fazla grup içi onay algısını oluşturacağını öngörmüşlerdir. Bu araştırmada, Yıldız Hanım örneğinde görüldüğü üzere bu argüman destek bulmuştur.

Henüz sayıları az olsa da kültürler arası evlilik bir arada yaşayan toplumlar için her geçen gün daha yaygın hale gelmektedir. Kimi kültürler arasındaki sınırlar daha kalın olduğundan, bireyler için bu sınırları aşmak zor olsa dahi artan nesiller ile bu sınırların inceleceğini yapılan bu çalışmada gözlemlenmiştir. Birebir görüşmelerden elde edilen deneyimler temel alınarak, insanların genel kanı olarak karma evlilikler konusunda olumlu fikirlere sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

Göç, tarih boyuca insan hayatında en önemli dönüm noktalarından bir olmuştur. Özellikle ekonomik sebeplerin itici güç olarak baş gösterdiği göç, II. Dünya Savaşından sonra ekonomik olarak yeterince gelişim gösterememiş olan ülkelerden daha çok Batı Avrupa ülkelerine doğru bir yönelime sebep olmuştur. Aslında buradaki yönelimi sağlayan sadece işçilerin inisiyatifi değil, devletler arasında yapılan antlaşmalardır. Aynı şekilde Türkiye’den Almanya’ya kitlesel göç de bu yolla ivme kazanmıştır.

Almanya nüfusu itibariyle heterojen bir yapıya sahip olup, birçok farklı ülkeden insanın göçmen olarak yaşadığı veya vatandaş olarak kalıcı statüye eriştiği bir ülkedir. Türkler arasında da büyük oranlarda Alman vatandaşlığına geçiş söz konusudur. Bu durum göstermektedir ki, artık Almanya onlar için hayatlarını geçirmek istedikleri, geçicilik fikrinden uzak yeni bir vatan olmuştur. Dolayısıyla bu yeni vatan sonraki nesillerin doğup, büyüüp, eğitim alacağı, sosyalleşeceği, iş ve aile sahibi olacağı yani hayatlarının neredeyse hepsini geçirecekleri yerdir. Kendi dedelerinden veya ebeveynlerinden farklı olarak bu kişilerin Türkiye ile bağı daha sınırlı ziyaretler ve ailelerinden edindikleri bilgiler ile şekillenecektir. Kültürel edim anlamında yansımaları ebeveynlerinden farklı olacak yeni nesiller daha baskın ve doğal olarak Alman kültürüne yakınlık göstermektedirler. Bu durumdan doğrudan etkilenecek olguların başında evlilik gelmektedir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye’den Almanya’ya işçi göçü ile gitmiş kişilerin ve onlardan sonra gelen nesillerin yaşadıkları bu çok kültürlü ortamda evlilik tercihlerini ne yönde gerçekleştirdiklerini görmektir. Çalışma hem kişilerin evlilik tercihlerine dair analizler içerirken hem de kültürler arası evliliklere toplumsal olarak nasıl bir yaklaşıma sahip olduklarını betimlemektedir. Karma evliliklere karşı tutumlar ve bu tutumların oluşmasını sağlayan faktörlerin tarihsel olarak değişimi ve günümüzdeki yansımaları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde kültürler arası evlilikleri en çok etkileyen faktörlerin belirlendiği teorik alt yapı anlatılmıştır. Bu bölümde belirlenen başlıklar özellikle Almanya’daki Türklerin deneyimlerinin doğru bir şekilde yorumlanması için en uygun olanlar arasından seçilmiştir. Daha sonra ikinci bölümde Türklerin

Almanya'ya göçü tarihsel olarak aktarılmıştır. Daha sonra oradaki yaşam koşulları ve Türk kültürünü deneyimleme biçimleri yine Türk-Alman literatürü kullanılarak oluşturulmuştur. İki toplum arasındaki kültürel mesafenin boyutları bu bölümde ortaya konmuştur. Son bölümde ise görüşmelerden elde edilen veriler hem kültürler arası evlilik hem de Türk-Alman literatürü üzerinden benzeşen ve farklılaşan yönler temelinde analizlerde yer bulmuştur. Her bir bireyin biricik hayat hikayesinden kesitler kendi ifade biçimleri korunarak aynı şekilde alıntılanmıştır. Özel hayatın korunması amacıyla kişilerin izni olmaksızın soy isim, çalışma yeri ve adresi hakkında hiçbir bilgiye araştırmada yer verilmemiştir.

Kültürler arası evlilik literatürü taranarak elde edilmiş olan en etkili dört faktör kuramsal alt yapıyı oluşturmak için irdelenmiştir. Bu faktörler şu şekildedir; üçüncü şahıslar olarak aile, yakın akraba ve sosyal çevre, etnik kimliğin coğrafi dağılımı ve yoğunluğu, kişilerin evlenme adaylarından bekledikleri karakteristik özellikler yani bireysel tercihleri ve son olarak da farklı etnik kimlikler arasındaki sosyal sınırlardır. Bu başlıklar genel anlamda Almanya'daki Türklerin evlilik tercihleri üzerinde en fazla belirleyiciliğe sahip olduğu görülmüş noktalar ile de bağlantılı olarak tespit edilmiştir.

Bu araştırmanın ortaya çıkış noktası, yapılan araştırmalarda Almanya'daki Türklerin yüksek oranlarda kendi içlerinde evlilik yapıyor olmalarıdır. Dolayısıyla çalışma sırasında kültürler arası evliliğin oluşmasını sağlayan veya evliliğe engel teşkil eden sosyal durumlar teorik olarak ortaya konulmuştur. Ardından Almanya'daki Türklerin hayatları hem tarihi süreç içerisinde yıllara göre dönüşümü üzerinden aktarılmış hem de günümüzdeki yapısal-sosyal gerçeklikler tespit edilmiştir. Bu yolla gruplar arası evlilik literatürünün var olan koşullar ile nerede kesiştiği ve nerede ayrıştığı ortaya çıkmıştır. Görüşmelerden elde edilen deneyim temelli veriler toplumsal algının belirlenmesi için kullanılmıştır. Buradaki amaç kişinin evlilik biçimi ne olursa olsun farklı kültürlerden evliliklere nasıl yaklaştığını görmek ve henüz bir evlilik bağına sahip olmayan bireylerin ise evliliği nasıl şekillendirmek istediğini kavramaktır.

50 yılı aşkın bir süredir Almanya'da yaşayan Türkler hayatlarını ilk gittikleri günkü gibi sürdürmemektedirler. Sürekli bir değişim ve dönüşüm halinde olan bu insanlar her gelen nesille deneyimlerini farklı bir boyuta taşımışlardır. Dolayısıyla

göçmenlikten vatandaşlığa geçiş sürecinde yaşanan süreçteki hem düşünsel hem de ilişkisel farklılıkları aydınlatmak oldukça önemlidir. Çünkü ilk göçten sonraki belli noktalarda Türkler ve Almanlar arasındaki ilişki zaman zaman kırılmalar yaşamıştır. Politik anlamda yankı bulan ekonomik krizler ana akım toplum ile göçmenler arasında dışlanma, ötekileştirme ve hatta köken ülkesine geri gönderilme gibi durumların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yani Almanya’da kalıcılık elde etmek sanıldığı kadar kolay olmamıştır. Büyük çoğunluğu işçi olan Türkler, en kötü şartlarda en zor işlerde çalışmış, içinde yaşadıkları konutlar da yine benzer şekilde kötü durumda fakir semtlerdir. Bu kısıtlı imkanlar ile yaşamaya başladıkları yeni hayatlarını, memleketlerine döndüklerinde elde edecekleri yatırım gücü ile yukarı doğru bir sosyo-ekonomik statü hareketliliği hayali ile kabul etmişlerdir. Fakat Türkiye’de siyasi ve ekonomik belirsizlik devam etmiş ve bu kişiler ailelerini de yanlarına almış, zamanla geri dönüş fikri ertelene ertelene bu günlere gelinmiştir.

Elde edilen sonuçlar göstermektedir ki Almanya’da yaşayan Türkler oldukça heterojen bir yapı sergilemektedirler. Eğitim seviyeleri, aile yapıları, sosyal bağlantıları, Türk ve Alman Kültürüne yakınlık ve uzaklıkları birbirinden oldukça farklıdır. Kişilerin her biri yaşadıkları biricik deneyimler ile bir çıktı olarak evlilik kararlarını şekillendirmişlerdir. Literatürde Türkiye’den göç etmiş kişilerin evlilik tercihleri üzerine istatistiki veriler sağlanmış ise de bu tercihlere dair iç görü sağlayacak olan derinlemesine görüşmeler bulunmamaktadır. Her bir kişisel deneyim kendi içinde bir çok değişkenin rol almasıyla şekillenmiştir. Bu çalışma Almanya’daki Türkler üzerine yapılmış niteliksel bir çalışma olarak örnek teşkil etmektedir. Türklerin Avrupa’nın diğer ülkelerinde de belirgin bir varlık gösterdikleri oldukça açıktır. Dolayısıyla bu örnekten yola çıkılarak diğer Avrupa ülkelerinde yapılacak benzer çalışmalar belirgin faktörler üzerinden karşılaştırma yapma imkanı sağlayacaktır. Her bir ülkenin kendine özgü yönetim biçimi, politikaları, toplumsal yapısı, entegrasyon anlayışı bulunmaktadır. Göçmenlerin yeni hayatlarına uyumu için önemli olan bu faktörlerin uygulamalarının sonuçlarını değerlendirmek, karma evlilik literatürü açısından oldukça faydalı olacağı düşünülmektedir. Belirli bir grubun evlilik tercihlerinin farklı ülkelerdeki dinamiklerden nasıl etkilendiği ya da farklı dinamiklere rağmen aynı özellikleri

koruma eğilimi gösterip göstermediğini araştırmak oldukça ilginç sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir.

Almanya’da günlük hayatı belirleyen yapısal ve sosyal faktörlerin birbirini dengeleyici güce sahip oldukları söylenemez. Entegrasyon, eğitim, vatandaşlık ve ekonomik faaliyet gibi dış, yapısal etmenlerin seviyesindeki pozitif artış aile, kimlik, kültür gibi içsel etmenlerin üzerinde tamamıyla etkilidir demek mümkün görülmemektedir. Özellikle bu araştırma sırasında yaptığım görüşmelerde büyük oranda yapısal uyum sağlamış ve sosyo-ekonomik statü bakımından önemli noktalara gelmiş kişilerin gruplar arası evliliklere yaklaşımı benzer şekillerdedir demek çok doğru bir çıkarım değildir.

Yapılan görüşmelerde görüldüğü üzere Almanya’daki Türkler her iki devletin de onları kendi hallerine yapayalnız bıraktıklarını düşünmektedirler. Türkiye Devleti Kurumlarınca, Alman toplumuna uyum sürecinde dil ve kültürel anlamda hiçbir bilgiye sahip olmadan geldikleri bu yeni ülkede kendilerine yalnızca ülkeye döviz taşıyacak makineler olarak bakılmıştır. Bu kişilerin en büyük eksiklikleri Türkiye ile kuracakları bağı sağlamlaştıracak sistematik bilgiden yoksun olmalarıdır. Öğrendikleri bilgiler ya ailelerinin göç ettiği dönemden edindikleri güncellenmemiş, kırsal hayata dair bilgilerdir, ya yaz tatillerinde izinli olarak gittikleri kısa zamanlı akraba ziyaretleridir ya da Almanya’daki medyadan edindikleri bilgilerdir. Dolayısıyla bu kişilerin kendini aidiyet anlamında temellendirecekleri bilgiler çoğunlukla yetersiz veya çelişkilidir. Bu durum Türkiye ile bağların duygusal yakınlıktan öteye geçemediği, üzerine bir hayat inşa etmenin mümkün olmadığı bir kırılgan yapı ortaya çıkarmıştır. Görüşmelerde bir çok kişi aidiyet hissini tanımlarken Türkiye’de belirli bir süre yaşadktan ve buradaki hayatı deneyimleyip, aynı zamanda da sanatsal ve kültürel ürünlere hayatlarında yer verdikten sonra kendilerindeki Türk tarafı anlamlandırıp kabul edebildiklerini ifade etmişlerdir. Diğer yandan, Alman devlet kurumları için bir göçmen ülkesi olduğunu kabul etmesi yıllarca ertelenmiş ve gerçeklerle yüzleşmekte geç kalınmıştır. Devlet yöneticileri “Misafir işçi” bakış açısını aşamamış ve göçmenlerin ülkeye uyumları için herhangi bir çaba harcamamıştır.

Almanya’daki Türklerin, kendi köken kültüründen tamamen farklı Hristiyan dini değerlere sahip aynı zamanda toplumsal anlamda daha bireyci bir kültür ile

harmanlanmış yeni yaşam alanlarında karma evliliklerin oranını etkileyecek pek çok değişken bulunmaktadır. Türk kültürü ise İslam dininin etkisinde şekillenmiş kolektivist bir özelliğe sahiptir. Farklı temellerden beslenen kültür üyelerinin aynı mekansal alanı paylaşması, ekonomik faaliyetlerde bulunması, aynı eğitim sistemine tabi olması birlikte geçirilen zamanı ve karşılıklı etkileşimi arttırmaktadır. Görüşme yapılan Türklerin Almanlara karşı düşmanca, önyargılı yaklaşımları bulunmamakta ve Türk-Alman evliliklerine olumlu yaklaşmaktadırlar. Çiftler arasındaki duygusal bağın, iletişimin ve kültürel açıklığın evliliği yürütmeye en önemli faktör olduğunu belirtmişlerdir.

Görüşmeciler genel olarak evliliklerin üçüncü şahısların müdahaleleri sonucu bozulduğunu düşünmektedirler. Özellikle Türk ailelerinin evliliklerde söz sahibi olmak için çok çaba sarf ettiği ve bu durumun çiftler üzerinde baskı oluşturarak evliliğin yürütülmesini zorlaştırdığı ifade edilmiştir. Kendi içine kapalı bir toplum olarak görülen Almanya'daki Türkler, kendi kültürünü koruma ve devam ettirme konusunda çaba göstermektedirler. Kimi zaman asimilasyona karşı direnç ve ayrımcılığa karşı dayanışma gibi refleksif bir hal alan bu çabalar gelecek nesilleri kaybetmeme kaygısıyla aileler tarafından ve genel olarak Almanya'daki Türk topluluğu tarafından bir baskı ve kontrole dönüşebilmektedir. İşte bu durum beraberinde etnik ve kültürel bilinci yüksek kesimlerin ortaya çıkmasına sebep olurken aynı zamanda farklı gruplar arasındaki sınırları keskinleştirmektedir. İşte tam bu noktada kültürler arası evlilik endogami normlarını içselleştirmiş kesimler arasında tehdit olarak görülmektedir. Bu evliliklerin başarısız olacağı ve çocukların ortada kalacağı düşüncesi oldukça yaygındır. Görüşmecilerden elde edilen bilgiler gösteriyor ki birçok aile karşı oldukları kültürler arası evliliklere, aslında kendi yakın sosyal ağları, akrabaları veya doğrudan kendi içlerinden biri başarılı bir şekilde sürdürdükleri karma evliliklere şahit olduklarında negatif algıları kırılmaktadır. Bu kırılmalar arttıkça kültürler arası evlilik fikrine olan yaklaşım pozitif bir eğilim göstereceği düşünülmektedir.

Fakat yakın çevrelerinden çeşitli endişeler hisseden ve ailelerin uyumu konusunda şüpheleri olan kimseler başta Almanlar olmak üzere farklı etnik gruplarla olan ilişkilerini flört aşamasında tutma stratejisi göstermektedirler. Bu stratejiye göre genç nesiller yabancılarla olan duygusal yakınlıklarını evlilik aşamasına taşıma

eğilimi göstermeyip, bilinçli bir şekilde ilişki boyutunda sınırlamaktadırlar. Çünkü asıl “evlenebilecek materyale” sahip olanların Türk kökenli partnerler olduğunu düşünmektedirler. Böylece hem ailelerin uyumu konusunda yaşayacakları çelişkilerden sakınmış olurlar hem de kendi beklentileri dahilinde olan kültürel özelliklere sahip aile hayatı kurabilirler. Özellikle evlilik çağındaki görüşmeciler ileride kendilerine sorun olabileceğini düşündükleri bu tür duygusal yaklaşımlardan olduğunca kaçındıklarını ve mümkünse herhangi bir bağ kurulmadan direk mesafeli davranarak oluşabilecek yaklaşımları en başından engellemektedirler. Ayrıca bu durumun eğitim seviyesi ve cinsiyet ile arasında bir bağ görülmemiştir. Aynı yaklaşıma sahip yüksek lisans seviyesinde görüşmeciler varken aynı zamanda lise mezunu görüşmeciler de bulunmaktadır.

Kültürler arası evlilikler grupların karşılıklı etkileşimi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda Türk Alman evliliğine sadece Almanya’daki Türk toplumunun yapısı itibari ile incelemek doğru değildir. Burada Almanların davranış biçimi ve Türklerle olan bağlantıları ve ilişkileri de oldukça önemlidir. Karma evlilik literatürü göstermiştir ki kişilerin veya grupların kültürel açıklıkları karma evliliklere yaklaşımı pozitif yönde etkilemektedir. Bu durumda Alman toplumunun kendi iç dinamikleri dolayısıyla ötekileştirilen göçmenlere karşı negatif tutumları bazı kesimlerde devam etmektedir. Ortaya çıkan mesafeli ve dışlayan tutumları Türkler açısından “bizi anlamıyorlar” düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Kültürel olarak kapalı tutumlara sahip Almanlar bir bakıma sosyal olarak kendilerine eş görmediklerini belli ettiklerinden oluşabilecek evlilik potansiyelini düşürmektedirler.

Yüksek eğitim seviyesine sahip Türklerin kendi eğitim derecelerine uygun partnerler tercih ettikleri görülmüştür. Bu durum aslında Türklerin yüksek eğitimdeki temsillerinin düşük olması durumuyla birleştiğinde doğrudan endogamik evlilik olasılığını düşürmektedir. Kişiler kendi eğitim beklentileri ile uyuşmayan Türkler ile evlenmektense farklı etnik kökene sahip başka kültürlerden evliliklere daha sıcak bakmaktadır. Üniversite gibi eğitim alanları kendi içinde farklı kökenlerden insanların bir araya gelmesini sağlamaktadır. Eğitim sadece gelir ve statü ile güçlü bir şekilde bağlı değil aynı zamanda kişileri ortak zevk, değerler ve hayat tarzı bağlamında belirli noktalarda birleştirmektedir. Dolayısıyla kişinin ilgi alanları, bilgi birikimi, karakteri ve tercihlerinin ön planda olduğu bir yakın arkadaşlık ve ardından

gelecek bir evliliğe doğru giden yolda etnik benzerlik biraz daha arka planda kalmaktadır.

Fakat yapılan görüşmelerde ortaya çıkan farklı bir yaklaşım dikkati çekmiştir. Belirli bir eğitim ve sosyal statüye sahip Türkler kendilerine uygun Türk kökenli bir eşi Almanya’da bulamadıklarından yönlerini Türkiye’ye çevirmişlerdir. Çünkü görüşmecilerin belirttiği üzere kendi yaşlılarındaki Türkiye’deki Türkler Almanya’daki Türklere kıyasla kendilerini eğitim, genel kültür ve yaşam tarzı açısından çok daha geliştirmişlerdir. Bu yüzden Türkiye’den evlenilecek partnerin hem kültürel anlamda beklentilerine uygunluk göstereceğini hem de eğitim açısından istedikleri kriterler ile uyumlarının daha yüksek olduğunu düşünmektedirler. Almanya’ya yapısal ve sosyal anlamda tam uyum sağlamış bu kişilerin entegrasyon seviyeleri oldukça yüksektir. Her iki kültürden de en iyi gördükleri tarafları alarak kurdukları özgün hayatlarının kalitesinden ödün vermek istememektedirler. Hem endogamik hem de homogamik bir yaklaşım sergileyen bu kişiler Almanya’daki Türkler açısından tıpkı önceki bölümlerde bahsedilen çeşitli araştırmalarda gösterdiği üzere karma evliliklerin oranlarını düşürmektedir.

Bu durum Türkler arasında yaygın bir fenomen olan “ithal gelinler ve damatlar” durumunu ortaya çıkarmıştır. Evlilik göçü ile Avrupa’ya taşınan bireylerin genel olarak daha iyi yaşam şartlarına erişmek, asimilasyona karşı direnç ve kültürü korumak gibi amaçlara hizmet etse de göçün devam etmesini sağladığı açıktır. Daha çok anne babaların müdahil olarak memleketteki akrabalarından uygun gördükleri eş adayını görücü usulü ile seçerek çocukların bu kişi ile evlendirmektedirler. Bu araştırmadaki örnek üzerinden de görüldüğü üzere ebeveynler bu durumu bir strateji olarak olası krizlerin aşılması amacıyla kullanmaktadırlar. Bu tür evliliklerin zorla gerçekleştirilebildiğini ve köken kültürü ile bağının zayıfladığını düşündükleri, kötü alışkanlıklar edinmiş ya da bu tür alışkanlıkları edinmesinden korktukları çocuklarını kontrol altında tutmak amacıyla gerçekleştirmektedirler. Çoğunlukla hem Almanya’ya gelen kişi için hem de zorla evlendirilen kişi için başarısızlıkla sonuçlanması muhtemel bir evlilik türüdür. Türklerin kendi içinden evlenme durumunu sadece Almanya sınırları içinde var olanlarla sınırlamayıp, uzun yıllar önce göç ettikleri vatan toprağından yapılan evlilikler köken kültürü ile bağları canlı tutmaya yaradığı gibi en önemli sonucu ebeveynler için belki de verdiği güven

duygusudur diyebiliriz. Çok sık rastladığımız üzere ta ki ilk giden nesilden itibaren “geri dönüş” arzusu her zaman akıllarda ama çoğunlukla kalplerde ve hayallerde hiç yerini kaybetmemiştir. Bu evlilik yöntemi ile hayalini kurdukları bütün ailenin bir gün memleketine geri dönüp oraya yerleşmesinin önünde hiçbir engel bulunmayacağı garantilenmiş olur.

Sonuç olarak Almanya’daki Türkler için evlilik tercihleri çok boyutlu süreçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Mekansal ve toplumsal olarak ilk gelen nesilin izole yaşantısı onları tepkisel ve korumacı olmaya itmiştir. Türkiye’nin gurbetçi ve Almanya’nın ise misafir işçi olarak yalnız bıraktığı bu insanlar kendi yollarına çizerek Almanya’da kalıcı olduklarını göstermişlerdir. Kùltürler arası evliliklerin oranı düşük olsa da insanların bu tür evliliklere bakış açıları değişmektedir. Toplumlar arası pozitif temasların ve yakınlaşmaların arttığını 3. ve 4. jenerasyonda görmek daha mümkündür. Sonradan gelen jenerasyonlarda Türk-Alman kültürel alışımı aradaki etnik ayrımın daha da azalacağı ve böylece karma evliliklerin daha yaygın olacağı gelecek günleri öngörmek mümkündür.

KAYNAKLAR

- Abadan-Unat, N. (1964). *Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları*. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı.
- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa* (Vol. 1). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Abadan-Unat, N. (2007). Türk Dış Göçünün Aşamaları. 1950'li Yıllardan 2000'li Yıllara. *Kökler ve Yollar Türkiye'de Göç Süreçleri*. Ed. Kaya, A. ve Şahin, B. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Alba, R. D., & Nee, V. (2009). *Remaking The American Mainstream: Assimilation And Contemporary Immigration*. Harvard University Press.
- Alba, R. D., & Golden, R. M. (1986). Patterns Of Ethnic Marriage In The United States, *Social Forces*, 65(1), 202-223.
- Allport, G. W. (1954). (1979). *The Nature Of Prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Arayıcı, A. (2002). Türkiye'den Avrupa'ya Göçün 40 Yılı. *Ceylan Yayınları, İstanbul*.
- Başkurt, İ. (2009). Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi. *HAYEF Journal of Education*, 6(2), 81-94.
- Berger, J., & Mohr, J. (1975). *Yedinci Adam (Seventh Man)*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Blackwell, D. L., & Lichter, D. T. (2004). Homogamy Among Dating, Cohabiting, And Married Couples. *The Sociological Quarterly*, 45(4), 719-737.
- Blau, P. M. (1977). *Inequality And Heterogeneity: A Primitive Theory Of Social Structure* (Vol. 7). New York: Free Press.
- Blau, P. M., Becker, C., & Fitzpatrick, K. M. (1984). Intersecting Social Affiliations And Inter marriage. *Social Forces*, 62(3), 585-606.

Blau, P. M., Blum, T. C., & Schwartz, J. E. (1982). Heterogeneity And Intermarriage. *American Sociological Review*, 45-62.

Blau, P. M., & Schwartz J, E. 1984 Crosscutting Social Circles: Testing a Macrostructural Theory of Intergroup Relations. New York: Academic Press.

Bourdieu, P., & Eroğlu, Ç. (2009). Bekarlar balosu. Dost Kitabevi.

Buunk, A. P., Leckie, G., & Pollack, D. (2019). Preferred Parental Control of Mate Choice, Opposition to Out-Group Mating, And Ethnic Identification In Surinam. *Cross-Cultural Research*, 1069397119861954.

Buunk, A. P., Park, J. H., & Duncan, L. A. (2010). Cultural Variation In Parental Influence On Mate Choice. *Cross-Cultural Research*, 44(1), 23-40.

Canlas, J. M., Miller, R. B., Busby, D. M., & Carroll, J. S. (2015). Same-Race And Interracial Asian-White Couples: Relational And Social Contexts And Relationship Outcomes. *Journal of Comparative Family Studies*, 46(3), 307-328.

Carol, S. (2014). The Intergenerational Transmission of Intermarriage Attitudes and Intergroup Friendships: The Role of Turkish Migrant Parents. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(10), 1550-1571.

Clark-Ibáñez, M., & Felmlee, D. (2004). Interethnic Relationships: The Role of Social Network Diversity. *Journal of Marriage and Family*, 66(2), 293-305.

Crul, M., & Doornik, J. (2003). The Turkish and Moroccan Second Generation In The Netherlands: Divergent Trends Between and Polarization Within The Two Groups. *International Migration Review*, 37(4), 1039-1064.

Çağlak, U. (2017). Göç ve Parçalanmış Aile: Göçün Ardında Kalanların "Dönüş" Filmindeki Yansımaları. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 12(13), 135-150.

Çağlar, A. (2000). 'Tire'li Kimlikler: Teori ve Yönteme İlişkin Bazı Arayışlar. *Toplum ve Bilim*, 84, 129-150.

Çelik, C. (2010). Almanya’da Türkler: Sürekli Yabancılık, Kültürel Çatışma ve Din. *Milel ve Nihal İnanc, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*; Cilt: 5 Sayı: 3; 105-142.

Davis, K. (1941). Intermarriage In Caste Societies 1. *American Anthropologist*, 43(3), 376-395.

Demirbaş, T. (1990). Almanya'daki Türklerin Sorunları, Bunların Suça Etkileri. Ankara:Ankara Üniversitesi Basımevi.

Duymaz, İ. (1990). “Avrupa’da Yaşayan Türklerin Geleceği ve Toplulukla Bütünleşme Sürecine Olası Katkıları. 30. Yılında Yurt Dışındaki Türkler: Varolma Savaşımının Anatomisi. Ed. Fincancı, Y. Türkiye Araştırmalar Merkezi-TÜSES Vakfı Konferansı. 24/25 Ekim 1989. İstanbul.

Esser, H. (2004). Does the “New” Immigration Require a “New” Theory of Intergenerational Integration? 1. *International Migration Review*, 38(3), 1126-1159.

Fitzpatrick, K. M., & Hwang, S. S. (1992). The Effects Of Community Structure On Opportunities For Interracial Contact: Extending Blau's Macrostructural Theory. *The Sociological Quarterly*, 33(1), 51-61.

Furtado, D. (2015). Ethnic Intermarriage.

Furtado, D., & Song, T. (2015). Intermarriage And Socioeconomic Integration: Trends In Earnings Premiums Among US Immigrants Who Marry Natives. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 662(1), 207-222.

Genel, M. (2013). Almanya'ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü “Sirkeci Garı'ndan Munchen Hauptbahnhof'a”. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 8(3), 301-338.

Gitmez, A. S. (1983). Yurtdışına İşçi Göçü Ve Geri Dönüşler:"Beklentiler-Gerçekleşenler" (Vol. 4). Alan Yayıncılık.

González-Ferrer, A. (2006). Who Do Immigrants Marry? Partner Choice Among Single Immigrants In Germany. *European Sociological Review*, 22(2), 171-185.

Goode, W. J. (1959). The Theoretical Importance Of Love. *American Sociological Review*, 38-47.

Gray, A. (1987). Intermarriage: Opportunity And Preference. *Population Studies*, 41(3), 365-379.

Hannemann, T., Kulu, H., Rahnu, L., Puur, A., Hărăguș, M., Obućina, O., ... & Potarca, G. (2018). Co-Ethnic Marriage Versus Intermarriage Among Immigrants and Their Descendants: A Comparison Across Seven European Countries Using Event-History Analysis. *Demographic Research*, 39, 487-524.

Hortaçsu, N., & Oral, A. (1994). Comparison Of Couple-And Family-Initiated Marriages in Turkey. *The Journal of Social Psychology*, 134(2), 229-239.

Huschek, D., de Valk, H. A., & Liefbroer, A. C. (2012). Partner Choice Patterns Among The Descendants of Turkish Immigrants in Europe. *European Journal of Population/Revue européenne de Démographie*, 28(3), 241-268.

İbrahim, Y. A. S. A. Dış Göçler ve "Alamancı Aile". *Sosyoloji Konferansları*, (17), 82.

Kalmijn, M. (1998). Intermarriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends. *Annual Review of Sociology*, 24, 395–421.

Kalmijn, M., & Van Tubergen, F. (2006). Ethnic Intermarriage In The Netherlands: Confirmations and Refutations of Accepted Insights. *European Journal Of Population/Revue européenne de Démographie*, 22(4), 371-397.

Kaya, A. (2000). Berlin'deki Küçük İstanbul: Diasporada Kimliğin Oluşumu. İstanbul: Büke Yayınları.

Kaya, A., & Kentel, F. (2005). Euro-Türkler: Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü Mü, Engel Mi?. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaya, A., & Kentel, F. (2008). Belçika Türkleri: Türkiye Ve AB Arasında Köprü Mü, Engel Mi?. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaya, A., & Şahin, B. (Eds.). (2007). Kökler Ve Yollar: Türkiye'de Göç Süreçleri (Vol. 7). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kırmızı, B. (2016). Göçmen Türklerin Almanya'da Yaşadığı Sorunların Dünü Ve Bugünü. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 2(3), 145-156.

Klein, T. (2001). Intermarriages Between Germans and Foreigners in Germany. *Journal of Comparative Family Studies*, 325-346.

Kula, O. B. (2012). Almanya'da Türk Kültürü: Çok-Kültürlülük Ve Kültürlerarası Eğitim. İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Küçükkömürler, S., ve Sakallı Uğurlu, N. (2017). Gruplar Arası İlişkileri Düzenlemede Sosyal Temas Kuramları: Gruplar Arası, Yayılmacı ve Hayali Temas. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 5(9), 1-31.

Marcson, S. (1950). A Theory of Intermarriage and Assimilation. *Soc. F.*, 29, 75.

Martin, L. P. (1991). Bitmeyen Öykü: Batı Avrupa'ya Türk İşçi Göçü. Ankara: Uluslararası Çalışma Bürosu.

Merkezi, A. A. İ. (2001). Belçika'da Türklerin 40 Yılı (1960-2000) Sorunlar, Gelişmeler. Değişmeler. Brüksel.

Merton, R. K. (1941). Intermarriage And The Social Structure: Factand Theory. *Psychiatry*, 4(3), 361-374.

Nottmeyer, O. (2009). Wedding Bells are Ringing: Increasing Rates Of Intermarriage in Germany. *Migration Information Source*, 1-13.

Nuruan, M., Güneş, T., Beder Şen, R., Güneş, S., Kalaycı, A. R., & Kaplan, M. (2005). Federal Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması. Ankara, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

Pagnini, D. L., & Morgan, S. P. (1990). Intermarriage And Social Distance Among US Immigrants At The Turn Of The Century. *American journal of sociology*, 96(2), 405-432.

Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde ‘Habitus’, ‘Sermaye’ ve ‘Alan’ Üzerine. *Liberal Düşünce*, 16(61-62), 121-141.

Paterson, J. L., Turner, R. N., & Conner, M. T. (2015). Extended Contact Through Cross-Group Romantic Relationships. *Journal of Applied Social Psychology*, 45(9), 489-497.

Perşembe, E. (2010). F. Almanya’nın Baden-Württemberg Eyaletinde Eğitim Sistemi ve Türk Göçmen Çocuklarının Eğitim Sorunları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29(29), 55-80.

Punch, K. (2014). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Çev. Akyüz, Z., Bayrak, D., Arslan, H. B. Siyasal Kitapevi.

Qian, Z., & Lichter, D. T. (2007). Social Boundaries and Marital Assimilation: Interpreting Trends in Racial And Ethnic Intermarriage. *American Sociological Review*, 72(1), 68-94.

Rosenfeld, M. J. (2005). A Critique of Exchange Theory In Mate Selection. *American Journal of Sociology*, 110(5), 1284-1325.

Sirkeci, I., Cohen, J. H., & Yazgan, P. (2012). Türk Göç Kültürü: Türkiye İle Almanya Arasında Göç Hareketleri, Sosyo-Ekonomik Kalkınma ve Çatışma- Turkish culture Of Migration: Flows between Turkey and Germany, Socio-Economic Development and Conflict. *Migration Letters*, 9(4), 373-386.

Şahin, B. (2010). Almanya’daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, 103-134.

Şahin, İ. (2009). Eşikte Yaşamak-Bir Kadın Tecrübesi Olarak Göç Ve Ritüel.

Şen, F. (1986). F. Alman Hükümetinin Yabancılarla İlgili Olarak Aldıkları Yeni Önlemler Ve Bu Önlemlerin Ülkede Yaşayan Türkler Üzerindeki Etkileri. F. Almanya'da Yaşayan Türkler Ve Sorunları. Der. Akçaylı, N. *Uluslararası II. Bursa Sempozyumu*, 22-29 Nisan 1984, Bursa

Şen, F., Ulusoy, Y., Öz, G. (1999). Avrupa Türkleri: Federal Almanya Ve Diğer AB Ülkelerinde Çalışan Türklerin Ekonomik Gücü, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Şen, F., Goldberg, A., Öz, G. (1996). Almanya'da Ayrımcılık-Federal Alman İş Piyasasında Türklere Yönelik Ayrımcılık, Türkiye Araştırmalar Merkezi, Essen

Tekman, O. (1986). Federal Almanya'daki işçilerimizin işsizlik, yaşlılık, ölüm sigortaları. F. Almanya'da Yaşayan Türkler ve Sorunları. Der. Akçaylı, N. *Uluslararası II. Bursa Sempozyumu*, 22-29 Nisan 1984, Bursa

Timmerman, C. (2008). Marriage in a 'Culture of Migration'. Emirdag Marrying Into Flanders. *European Review*, 16(4), 585-594

Timmerman, C., Lodewyckx, I., & Wets, J. (2009). Marriage at the Intersection Between Tradition and Globalization: Turkish Marriage Migration Between Emirdag And Belgium From 1989 to Present. *The History of the Family*, 14(2), 232-244

Tosun, C. (1993). *Din ve Kimlik* (Vol. 118). Türkiye Diyanet Vakfı.

Türkiye Araştırmalar Vakfı (2006), *Avrupa'daki Türk Kadını: Almanya Örneğinden Hareketle Avrupa'da Yaşayan Türk Kadın Göçmenlerin Konumuna Dair Bir Analiz*.

Ülkücan, G. Ö., Türnüklü, A., İngeç, Ö. E., & Akbulut, S. T. Gruplar Arası Temas Ve Çapraz Evlilikler: İzmir'de Alevi-Sünni Evlilikleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(1), 1-24.

Van Zantvliet, P. I., Kalmijn, M., & Verbakel, E. (2014). Parental Involvement in Partner Choice: The Case of Turks and Moroccans in The Netherlands. *European Sociological Review*, 30(3), 387-398.

Yildirim, A., ve Simsek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Arastırma Yöntemleri* (10. basım). Ankara:Seckin Yayıncılık.

İNTERNET KAYNAKLARI

World Popülasyon Review. (09.20.2019). Germany Population 2019

<http://worldpopulationreview.com/countries/germany-population/>, (Erişim Tarihi 29.10.2019).

Hollanda Adalet ve Güvenlik Bakanlığı, Göçmenlik ve Vatandaşlık Servisi.https://ind.nl/en/Pages/basic-civic-integration-examination-abroad.aspx?pk_campaign=Spouse&pk_kwd=civic-integration , (Erişim Tarihi 15.11.2019).

Gast ArbeiterIn. (25.07.2018). Renk. Magazin.<https://renk-magazin.de/tr/ah-goenuemde-iki-kueltuuer-yatiyor/> ,(Erişim Tarihi 16.11.2019).

Federal Statistic Office of Germany, (21.09.2019).

DESTATIS.https://www.destatis.de/EN/Press/2019/08/PE19_314_12511.html (Erişim Tarihi 16.11.2019).

Deutsche Welle Türkçe. Türkiye Kökenli Büyükşehir Belediye Başkanı, (11.11.2019) <https://www.dw.com/tr/ilk-t%C3%BCrkiye-k%C3%B6kenli-b%C3%BCy%C3%BCk-belediye-ba%C5%9Fkan%C4%B1/a-51196091>(Erişim Tarihi 22.11.2019).

Ek 1: Araştırma sırasında kullanılan soru metni

Görüşme Soruları

1. İsim Soyisim
2. cinsiyet
3. Yaş (jenerasyon)
4. Eğitim seviyesi
5. Meslek
6. İkamet edilen şehir (Almanya) / Memleket (Türkiye)
7. Ailenizin göç hikayesinden bahseder misiniz?
8. Kendinizi aidiyet / kimlik bağlamında nasıl tanımlarsınız?
9. İkamet ettiğiniz şehirde Türkler yoğun olarak yaşıyor mu?
10. Mekânsal olarak ayrışma mevcut mu?
11. Sosyal çevrenizde Alman arkadaş / Türk arkadaşlarınız var mı?
12. Kendinizi daha yakın hissettiğiniz/ daha çok görüştüğünüz grup hangisi?
13. Almanya’da yaşayan biri olarak Türk olmak sizin için ne ifade ediyor?
14. Alman kültürüne kendinizi yakın hissediyor musunuz?
15. Size uzak olduğunu düşündüğünüz yönleri var mı?
16. Daha önce ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kaldığınız bir olay oldu mu?
17. Aileniz ile birlikte mi yaşıyorsunuz?
18. Aile üyeleriniz ile yakın bir ilişkiniz var mı?
19. Ailenizin sizden kültürel anlamda nasıl beklentileri oluyor?
20. Yakın çevrenizde karma evlilik yapmış kişiler var mı?
21. Farklı kültürlerden bireyler ile evlilik fikrine nasıl yaklaşıyorsunuz?
22. Özellikle Türkler ve Almanlar arasında kurulacak evlilik bağı hakkında ne düşünürsünüz?
23. (Görüşmeci bekar ise) Siz bir Alman ile evlenmeyi düşünür müsünüz?
24. Anne-babanız ya da ailenizdeki/akrabalarınızdaki bireyler evleneceğiniz kişiyi belirlemenizde etkili olmaya çalışıyorlar mı? (Bunu telkinler, öneriler ya da doğrudan belirleyici olduklarını hissettirerek mi yapıyorlar?)
25. Evlilik kararını alırken danışmanız gereken kişiler var mı?

[illegible]